

JOURNAL OF PROTECTED AREAS RESEARCH

JOURNAL OF PROTECTED AREAS RESEARCH

JoPAR, 2022, 1 (2)

e-ISSN: 2822-2733

Journal homepage:

<https://mimarlikbilimleri.com/ojs/index.php/journalofprotectedareasresearch>

E-mail:

journalofprotectedareas@gmail.com

Publisher: Prof. Dr. Atila GÜL

atilagul@gmail.com

<https://mimarlikbilimleri.com>

JOURNAL OF PROTECTED AREAS RESEARCH

JoPAR, 2022, 1 (2)

e-ISSN: 2822-2733

Journal homepage:

<https://mimarlikbilimleri.com/ojs/index.php/journalofprotectedareasresearch>

E-mail: journalofprotectedareas@gmail.com

JOURNAL OF PROTECTED AREAS RESEARCH

Year: 2022, Volume: 1, Issue: 2

e-ISSN: 2822-2733

CONTACT INFORMATION

WEB:

<https://mimarlikbilimleri.com/ojs/index.php/journalofprotectedareasresearch>

E-mail:

journalofprotectedareas@gmail.com

instagram:

@protectedareas

Publisher: Prof. Dr. Atila GÜL

atilagul@gmail.com

<https://mimarlikbilimleri.com>

Cover Design: Gizem DİNÇ

Publish Date

30.11.2022

Isparta- Türkiye

Authors are responsible for the copyright of figures, pictures, and images in the articles, the content of the articles, the accuracy of the references and citations, and the suggested ideas.

(Makalelerdeki şekil, resim ve görsellerin telif hakları, yazıların içeriği, kaynakça ve alıntılarının doğruluğu ve önerilen fikirlerden sadece yazarlar sorumludur.)

JoPAR is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License. (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>)

(JoPAR, Creative Commons Atıf-Aynı Paylaşım 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır)

JOURNAL OF PROTECTED AREAS RESEARCH

JoPAR, 2022, 1 (2)

e-ISSN: 2822-2733

Journal homepage:

<https://mimarlikbilimleri.com/ojs/index.php/journalofprotectedareasresearch>

E-mail: journalofprotectedareas@gmail.com

DERGİ HAKKINDA	ABOUT THE JOURNAL
• 2022 yılında yayın hayatına başlayan “<i>Korunan Alanlar Araştırma Dergisi</i> (KAAD)” online ve açık erişimli olarak yayımlanan uluslararası, bilimsel, hakemli ve E-dergidir.	• <i>The Journal of Protected Areas Research</i> (JoPAR), which started its publication life in 2022, is an international, scientific, and peer-reviewed e-journal published online and with open access.
• Yazım dili İngilizce ve Türkçe’dir.	• Literary language is English and Turkish
• Yılda iki sayı (Ocak ve Ağustos) olarak yayımlanmaktadır.	• It is published twice a year (January and August).
• Dergiye gönderilen makalelerden herhangi bir değerlendirme ve başvuru ücreti alınmamaktadır	• No evaluation and application fee is charged from the articles sent to the journal.
• Dergide çift taraflı kör hakemlik sürecini (en az 2 hakem) kullanılmaktadır.	• A double-blind peer-review process (at least 2 referees) is used in the journal.
• Dergide yayınlanan bütün eserlerin “YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” hükümlerine ve ilgili mevzuata ve Yayın Etiği Komitesi (COPE) tarafından yayınlanan etik ilkelere uyulmaktadır. Dergide yayımlanacak makalelerde 2020 yılında başlayan yayınlar için ETİK KURUL İZNİ zorunludur.	• All works published in the journal comply with the provisions of the “YÖK Scientific Research and Publication Ethics Directive” and the relevant legislation and ethical principles published by the Publication Ethics Committee (COPE). ETHICS COMMITTEE PERMISSION is required for articles to be published in the journal starting in 2020.
• Orijinal araştırma makalelerine (özellikle İngilizce dilinde tam metin makalelere) öncelik verilmektedir.	• Original research English papers (especially full-text articles in English) are given priority.
• “Her bir makaleye DOI numarası atanmaktadır.	• Each article is assigned a DOI number.
• TURNITIN programı (https://www.turnitin.com/tr) kullanılarak maksimum %15 “Benzerlik Oranı” gerekmektedir.	• A maximum of 15% “Similarity Rate” is required using the TURNITIN program (https://www.turnitin.com/tr).
	
JoPAR, Creative Commons Atıf-Aynı Paylaşım 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.	JoPAR is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.

Indexed in:

JOURNAL OF PROTECTED AREAS RESEARCH

JoPAR, 2022, 1 (2)

e-ISSN: 2822-2733

Journal homepage:

<https://mimarlikbilimleri.com/ojs/index.php/journalofprotectedareasresearch>

E-mail: journalofprotectedareas@gmail.com

EDITORIAL BOARD

Publisher and Editing in Cheif	Address
Prof. Dr. Atila GÜL	Süleyman Demirel University, Faculty of Architecture, Department of Landscape Architecture, Isparta-Türkiye
Editorial Assistants	Address
Sibel AKTEN	Isparta University of Applied Sciences, Department of Park and Horticulture, Isparta-Türkiye
Dr. Ahmet Erkan METİN	Uşak University, Banaz Vocational School, Forestry and Forest Products Program, Uşak-Türkiye
Section Editors	Address
Prof. Dr. Öner DEMİREL	Kırıkkale University, Faculty of Fine Arts, Department of Landscape Architecture, Kırıkkale-Türkiye
Prof. Dr. Erkan POLAT	Süleyman Demirel University, Faculty of Architecture, Department of City and Regional Planning, Isparta- Türkiye
Prof. Dr. Yılmaz ÇATAL	Isparta University of Applied Science, Faculty of Forestry, Department of Forest Engineering, Isparta-Türkiye
Prof. Dr. S. Gül GÜNEŞ	Selçuk University, Faculty of Tourism/ Department of Recreation Management, Konya- Türkiye
Prof. Dr. Murat AKTEN	Süleyman Demirel University, Faculty of Architecture, The Department of Landscape Architecture, Isparta-Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Tendü Hilal GÖKTUĞ	Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Agriculture/ Department of Landscape Planning, Aydın-Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Şebnem ERTAŞ BEŞİR	Akdeniz University, Faculty of Architecture, Department of Interior Architecture, Antalya -Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Ümit ARPACIOĞLU	Mimar Sinan Fine Arts University, Department of Architecture, İstanbul-Türkiye
Publishing Editors	Address
Dr. Ahmet Erkan METİN	Uşak University, Banaz Vocational School, Forestry and Forest Products Program, Uşak-Türkiye
Dr. Mert ÇAKIR	Süleyman Demirel University, Faculty of Architecture, Department of Landscape Architecture, Isparta-Türkiye
Dr. H. Berk TÜRKER	Uşak University, Faculty of Architecture and Design, Department of City and Regional Planning, Uşak-Türkiye
Sibel AKTEN	Isparta University of Applied Sciences, Department of Park and Horticulture, Isparta-Türkiye
Dr. Gizem DİNÇ	Süleyman Demirel University, Faculty of Architecture, Department of Landscape Architecture, Isparta-Türkiye
İskender Emre GÜL	Akdeniz University, Science Institute, Department of Civil Engineering, Antalya-Türkiye
Statistics Editor	Address
Prof. Dr. Yılmaz ÇATAL	Isparta University of Applied Science, Faculty of Forestry, Department of Forest Engineering, Isparta-Türkiye
Spelling and Language Editor	Address
Dr. Ahmet Erkan METİN	Uşak University, Banaz Vocational School, Forestry and Forest Products Program, Uşak-Türkiye
Secretary	Address
Hatice Eda GÜL	Mehmet Akif University, Faculty of Engineering- Architecture, Department of Architecture Burdur-Türkiye

JOURNAL OF PROTECTED AREAS RESEARCH

JoPAR, 2022, 1 (2)

e-ISSN: 2822-2733

Journal homepage:

<https://mimarlikbilimleri.com/ojs/index.php/journalofprotectedareasresearch>

E-mail: journalofprotectedareas@gmail.com

SCIENCE & ADVISORY BOARD

The Scientific & Advisory board was listed in alphabetical order.

1	Prof. Dr. Andjela JAKŠIĆ STOJANOVIĆ	Univerzitet Mediteran Podgorica, Montenegro
2	Prof. Dr. Aybüke Ayfer KARADAĞ	Düzce University, Faculty of Forestry, Department of Landscape Architecture, Düzce -Türkiye
3	Prof. Dr. Banu KURDOĞLU	Karadeniz Technical University, Faculty of Forestry, Department of Landscape Architecture, Trabzon -Türkiye
4	Prof. Dr. Cengiz YÜCEDAĞ	Mehmet Akif University, Faculty of Engineer and Architecture, Department of Landscape Architecture, Burdur- Türkiye
5	Prof. Dr. Claudia JUROWSKY	Northern Arizona University, USA
6	Prof. Dr. Gülçöhre MEMMEDOVA	Azerbaijan Architecture and Construction University, Baku-Azerbaijan
7	Prof. Dr. Hasan ÖZÇELİK	Süleyman Demirel University, Faculty of Science and Literature, Department of Biology, Isparta-Türkiye
8	Prof. Dr. İdris OĞURLU	Istanbul Commerce University, Faculty of Architecture and Design, Department of Interior Architecture and Environmental Design, Istanbul- Türkiye
9	Prof. Dr. Mehmet TUNCER	Çankaya University, Department of City and Regional Planning, Çankaya- Türkiye
10	Prof. Dr. Murat ZENGİN	Pamukkale University, Faculty of Architecture ve Design, Department of Architecture, Denizli-Türkiye
11	Prof. Dr., Piyush SHARMA	Amity University, Hindistan/ Prof. Dr., Amity University, Hindistan
12	Prof. Dr. Sevgi YILMAZ	Atatürk University, Faculty of Architecture ve Design, Department of Architecture, Erzurum-Türkiye
13	Prof. Dr. Swetha MADHUSUDANAN	MGR University, School of Architecture, Chennai, INDIA
14	Prof. Dr. Süleyman GÜLCÜ	Isparta University of Applied Science, Faculty of Forestry, Department of Forest Engineering, Isparta-Türkiye
15	Prof. Dr. Zöhre POLAT	Aydın Adnan Menderes University /Faculty of Agriculture/ Department of Landscape Planning/ Aydın-Türkiye
	Assoc. Prof. Dr. Cumhuri GÜNGÖROĞLU	Karabük University, Faculty of Forestry, Department of Forest Engineering, Karabük- Türkiye
16	Assoc. Prof. Dr. Ertan DÜZGÜNEŞ-	Karadeniz Technical University, Faculty of Forestry, Department of Landscape Architecture, Trabzon -Türkiye

JOURNAL OF PROTECTED AREAS RESEARCH

JoPAR, 2022, 1 (2)

e-ISSN: 2822-2733

Journal homepage:

<https://mimarlikbilimleri.com/ojs/index.php/journalofprotectedareasresearch>

E-mail: journalofprotectedareas@gmail.com

17	Associate Professor Dr. Mohammad Arif Kamal	Aligarh Muslim University, Architecture Section India
18	Assoc. Prof. Dr. E. Seda ARSLAN	Süleyman Demirel University, Faculty of Architecture, Department of Landscape Architecture, Isparta-Türkiye
19	Assoc. Prof. Dr. Taner ÖZDİL	The University of Texas, College of Architecture, Planning and Landscape Architecture, Arlington-ABD
20	Assoc. Prof. Dr. Oğuz KURDOĞLU	Karadeniz Technical University, Faculty of Forestry, Department of Landscape Architecture, Trabzon -Türkiye
21	Assoc. Prof. Dr. Ömer Kamil ÖRÜCÜ	Süleyman Demirel University, Faculty of Architecture, Department of Landscape Architecture, Isparta-Türkiye
	Assoc. Prof. Dr. Ufuk COSGUN	Karabuk University, Faculty of Forestry, Department of Forest Engineering, Karabuk-Türkiye
22	Assoc. Prof. Dr. Yasin ÜNAL	Isparta University of Applied Sciences, Faculty of Forestry, Department of Wildlife Ecology and Management, Isparta-Türkiye
23	Assist. Prof. Dr. Nermeen Adnan DALGAMONİ	Jordan University of Science and Technology, Department of City Planning and Design, Irbid, Jordan
24	Assist. Prof. Dr. Sadia FAROOQ	University of Home Economics, Lahore, PAKISTAN
25	Dr. Erdinç ÇAKMAK	Breda University of Applied Sciences, Netherlands.
26	Dr. Floriana Zucaro	The University of Naples Federico II, Department of Civil, Architectural and Environmental Engineering, Napoli, Italy
27	Dr. Oleksandr ZINENKO	V. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, 61022, Ukraine

CONTENTS	Page
Research Articles	
1. Evaluation of Outdoor Recreational Potential of Şarlan Nature Park According to Gülez Method (Gülez Yöntemi'ne Göre Şarlan Tabiat Parkı'nın Açık hava Rekreatif Potansiyelinin Değerlendirilmesi)	
Kübra EROĞLAN, Pelin KOŞUGEN & Tendü Hilal GÖKTUĞ	75-85
2 Demands and Tendencies of Isparta City People for the Nature Walk Route (Doğa Yürüyüşü Rotası İçin Isparta Kent İnsanın Talep ve Eğilimleri)	
Fatma Gözde AKKUŞ	86-103
Review Articles	
3 Eco-Labels in the Context of Responsible Tourism: The Case of Blue Flag (Sorumlu Turizm Kapsamında Eko Etiketler: Mavi Bayrak Örneği)	
Mustafa Alperen ÇİÇEK, Saniye Gül GÜNEŞ.....	104-122
4 Examination of Legal and Implementation Dimensions of Cultural Protection Areas in Urban Areas; Denizli City Example (Kentsel Alanlarda Kültürel Koruma Alanlarının Yasal ve Uygulama Boyutunun İrdelenmesi; Denizli Kent Örneği)	
Mine CENGİZ.....	123-138
5 Ethical Approaches to Biodiversity in Nature Conservation (Doğa Korumada Biyolojik Çeşitliliğin Korunmasına Yönelik Etik Yaklaşımlar)	
Tuana Hazal TAN	139-155

Evaluation of Outdoor Recreational Potential of Şarlan Nature Park According to Gülez Method

Kübra EROĞLAN¹ , Pelin KOŞUGEN² , Tendü Hilal GÖKTUĞ³ *

ORCID 1: 0000-0002-9111-2248

ORCID 2: 0000-0002-1856-2744

ORCID 3: 0000-0001-7544-9943

^{1,2,3} Aydın Adnan Menderes University, Agriculture Faculty, Landscape Architecture Department, 09970

Koçarlı, Aydın/Türkiye

* e-mail: tgoktug@adu.edu.tr

Abstract

People living in the city tend to rural areas, especially protected areas such as nature parks, to meet their recreational needs. One of Turkey's most preferred protected areas within the scope of recreation/tourism activities is nature parks. Located within the provincial borders of Aydın, Şarlan was declared a Nature Park in 2014. It is a forest ecosystem that stands out with its floristic and faunistic features, dominated by Mediterranean vegetation in an area of 3700 hectares. This research aims to define the outdoor recreational potential of Şarlan Nature Park. The top items defined as the components of recreational potential were Landscape Value (L), Climate Value (C), Accessibility (A), Recreational Ease (RE), and Negative Factors (NF), and the sub-items of these items were scored by the scales included in the analysis method. According to the evaluations, the outdoor recreation potential of Şarlan Nature Park has been calculated as 65%. This value means that the recreational potential in the forest has a "high" (61%-75%) value according to the Gülez (1990) method.

Keywords: Recreation, Recreation potential, Gülez Method, Şarlan Nature Park

Gülez Yöntemi'ne Göre Şarlan Tabiat Parkı'nın Açık hava Rekreasyonel Potansiyelinin Değerlendirilmesi

Öz

Kentte yaşayan insanlar, rekreasyonel ihtiyaçlarını karşılamak için kırsala ve özellikle tabiat parkları gibi korunan alanlara yönelmektedir. Türkiye'de rekreasyon/turizm etkinlikleri kapsamında en fazla tercih edilen korunan alanlardan biri de tabiat parklarıdır. Aydın il sınırları içerisinde yer alan Şarlan 2014 yılında Tabiat Parkı olarak ilan edilmiş, 3700 hektar büyüklüğünde Akdeniz bitki örtüsünün hâkim olduğu, floristik ve faunistik özellikleri ile öne çıkan bir orman ekosistemidir. Bu araştırmanın amacı Şarlan Tabiat Parkı'nın Açık hava rekreasyonel potansiyeli'nin belirlenmesidir. Rekreasyonel potansiyelin bileşenleri olarak tanımlanan üst öğeler Peyzaj Değeri (P), İklim Değeri (İ), Ulaşılabilirlik (U), Rekreatif Kolaylık (RK), Olumsuz Etkenler (OSE) ve bu öğelerin alt öğeleri inceleniş, yöntemde yer alan skalalara uygun olarak puanlandırılmıştır. Yapılan değerlendirmelere göre Şarlan Tabiat Parkı'nın Açık hava rekreasyon potansiyeli %65 olarak hesaplanmıştır. Bu değer Gülez (1990) metoduna göre orman içi rekreasyon potansiyelinin "yüksek" (%61-%75) bir değerde olduğu anlamını taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Rekreasyon, Rekreasyon potansiyeli, Gülez Yöntemi, Şarlan Tabiat Parkı.

Citation: Eroğlan, K. Koşugen, P. & Gökтуğ, T. H. (2022). Evaluation of outdoor recreational potential of Şarlan Nature Park according to Gülez Method. *Journal of Protected Areas Research*, 1 (2), 75-85.

DOI: 10.5281/zenodo.7385650

1. Introduction

Due to the rapid concreting of cities and the disappearance of green areas, people living in the city tend to rural areas and especially to protected areas such as national parks and nature parks to meet their recreational needs (Altınöz et al., 2014; Özkan, 2001; Kurdoğlu & Düzgüneş, 2011; Akten et al., 2012). In addition, the development of technology, the increase in transportation opportunities, the increase in promotional opportunities with digitalization, and the increase in leisure time have made it easier for people to reach recreational activities that can be carried out in untouched, protected areas (Karakuş, 1999).

It is a center of attraction for individuals living in cities due to its natural and protected areas, vegetation and wildlife, natural beauty, and diversity, which are located in the city and have a high recreational potential (Akten, 2009). Protected areas due to their values affect people positively both physically and psychologically (Çalık et al., 2013; Yeşil, 2018).

Many natural and cultural areas in Turkey have been taken under protection by different institutions and organizations and with statutes (Bahat, 2011). National parks, nature parks, natural monuments, nature protection areas, and forest recreation areas are among the areas under protection status in our country to meet the recreation needs of people and to ensure tourism mobility (Forest Law, 1956).

One of Turkey's most preferred protected areas within the scope of recreation/tourism activities is nature parks. Nature parks; intend to be parts of nature that have vegetation and wildlife characteristics and are convenient for the recreation and entertainment of the public within the integrity of the landscape (National Parks Law, 1983). There are a total of 262 nature parks in Turkey

Approaches for determining the recreational potential of an area have appeared in the literature since the mid-1900s. The method developed by Knetsch (1969) for the evaluation of outdoor recreation demand, a scoring method developed by Lier (1971) according to the weights of geophysical and landscape elements in recreation areas, The method developed by Clark & Stankey (1979) to manage recreational opportunities (ROS) based on factors can be given as examples.

One of these studies is the method that forms the basis of many economic and social methods and studies, which was developed by Clawson (1959) and adapted to the conditions of Turkey by Gülez (1980) as "Detection of Outdoor Recreation Potential (Gülez method)".

The aims of the study were (a) to determine the Outdoor Recreational Potential of Şarlan Nature Park, located within the borders of Aydın province using the Gülez Method and (b) to offer solutions for the development of the elements that are insufficient for the development of the current potential.

2. Material and Method

2.1. Material

Study field: The study area is located in Çine district of Aydın province, 59km from the center and 21km from Çine. Its size is 3700 ha and it was declared as a Nature Park with the approval of the Ministry of Forestry and Water Affairs, dated 12.03.2014 and numbered 469. (Şarlan Nature Park Development Plan, 2018). Şarlan Nature Park, located in Çine district of Aydın province, is located between 37040'00" - 37039'38" northern latitudes and 28010'24" - 28010'56" east longitudes within the country coordinate system, and its altitude is changing between 1200-1250 m. The location information of the research area is given in Figure 1.

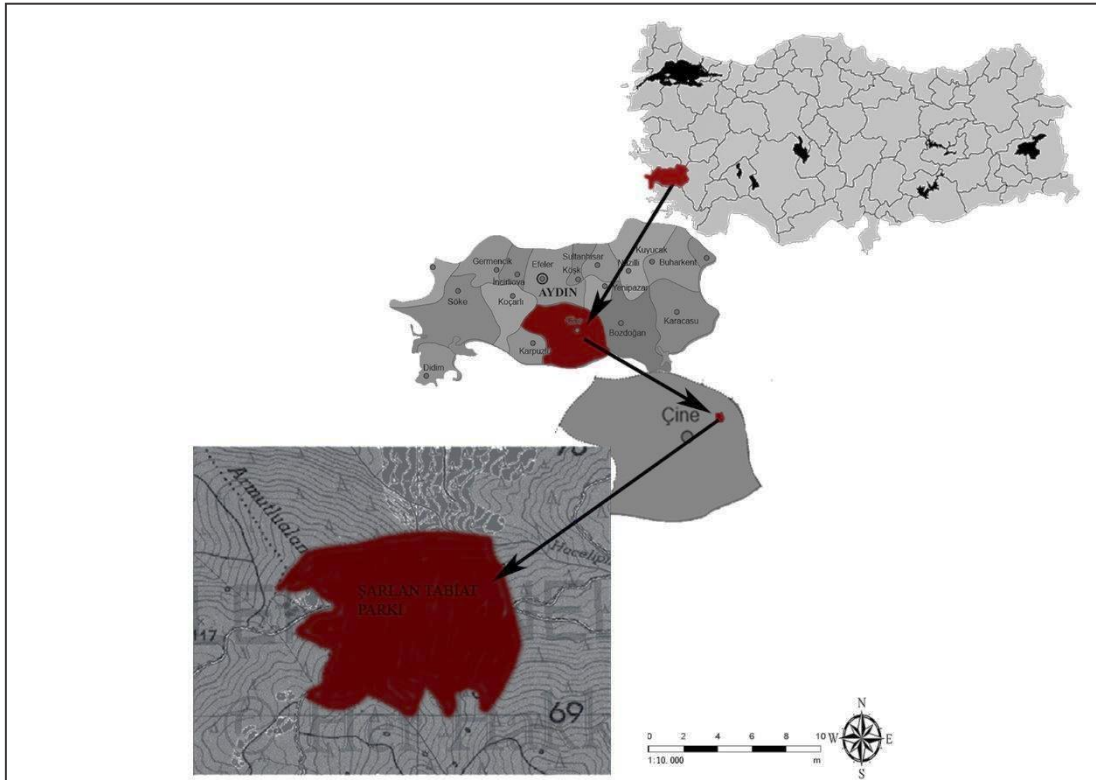

Figure 1. Şarlan Nature Park Location Map

2.2. Method

Firstly, the literature related to the method and research area was collected, the information and images obtained from the institutions were examined. In the field studies carried out in the second stage; Arrangements, land structure, and land use forms in Şarlan Nature Park since 2014 have been examined, and infrastructure, superstructure, and equipment have been identified and photographed. In the third stage, the recreational potential of the study field was determined by using the Gülez Method. Finally, suggestions are given for the development of the recreational potential of the area.

Gülez Method: In the second stage of this study; The method developed by Gülez (1990) in the conditions of Turkey, and which allows the outdoor potential of a recreation area to be determined easily was used. This method brings a very practical form of calculation and is expressed by a simple mathematical formula, which is also shown below.

$$RP (\%) = L + C + A + RE + NF$$

The meaning of the symbols with certain weights in the formula and the distribution of the maximum scale (or weights) they can get are shown in Table 1. As can be seen in the table, since the maximum score can be at most 100, the sum of the scores that the items can get will define the outdoor recreation potential of a park as a percentage.

According to Gülez (1990), the items in the formula are scored according to the following features.

Table 1. The Items in the Formula and The Maximum Points They Can Get

Symbol	Meaning	Maximum Score (Weighted Score)
L	Landscape Value	35
C	Climate Value	25
A	Accessibility	20
RC	Recreational Facilities	20
NF	Negative Factors	0 (Minimum-10)
RP	Recreation Potential	100

(L) Landscape Value: Landscape potential is one of the most important features in the evaluation of recreational potential. Therefore, the landscape value is evaluated with a weight of 35%. It is calculated by considering the sub-items in Table 2.

Table 2. Landscape Value Sub-Items and The Maximum Points They Can Receive

Landscape Value sub-items	Maximum Score
Size of the Field	4
Flora	8
Sea, Lake, Streams	8
Superficial Situation	5
Visual Quality	4
Other Features	6

(C) Climate Value: Climate has a great influence on the viability of recreational activities. For this reason, it was deemed appropriate to include the climate in the assessment with a weight of 25%. It is calculated by considering the sub-items in Table 3.

Table 3. Climate Value Sub-Items and Maximum Points They Can Get

Climate Value sub-items	Maximum Score
Heat	10
Precipitation	8
Sun Period	5
Windiness	2

(A) Accessibility: Accessibility is another important criterion in terms of recreational potential. Recreational areas with convenient and comfortable transportation attract more attention and demand. For this reason, the element of accessibility was included in the recreation evaluation method with a weight of 20% (Table 4).

Table 4. Accessibility Sub-Items and Maximum Points They Can Get

Accessibility sub-items	Maximum Score
The tourist importance of the region	4
The region in which it is located must be a city with a population of at least 100,000	5
Reached period	4
Transportation (except taxi and private car)	4
Other conveniences in transportation	3

(RF) Recreational Facilities: The existing superstructure facilities in recreation areas are another important issue that affects the physical carrying capacity of the area and thus the recreation potential. Recreation areas, which are inadequate in terms of sanitary facilities and superstructure facilities, are less preferred by visitors. For this reason, a weight of 20% has been given to recreation facilities.

Table 5. Recreational Ease Sub-Items and Maximum Points They Can Receive

Recreational Facilities sub-items	Maximum Score
Picnic facilities	4
Water condition	3
Overnight facilities	2
WC	2
Car park	2
Country casino, sales kiosk	2
Guard and attendants	2
Other amenities	3

(NF) Negative Factors: Physical or natural elements that may adversely affect the quality of the recreation experience negatively affect the potential of recreation areas. For this reason, negative factors in the study were

defined as minus (-) in the evaluations and thus they were excluded from the total. Negative factors are calculated by considering the sub-items in Table 6.

Table 6. Negative Factors Sub-Items and Maximum Possible Scores

Adverse Factors sub-items	Maximum Score
Air pollution	-3
Lack of security	-2
Water pollution	-1
Neglect	-1
Noise	-1
Other negative factors	-2

The recreational potential values to be obtained as a result of the application of the above-mentioned method are classified as follows (Table 7).

Table 7. Classification of Recreational Potential Values

Classification of recreational potential values	%
Very low	< 30%
Low	30%-45%
Middle	46%-60%
High	61%-75%
Very high	>75%

3. Findings

3.1. (L) Landscape Value

The study area is 37.00 hectares.

Located within the borders of the Mediterranean Phytogeographical Region, the Nature Park has a xeric, evergreen Mediterranean vegetation. In addition, many or extensive geophytes (plants with bulbs, tubers and rhizomes), therophytes (annual plants such as wheat) and camephytes (shrub and herbaceous plants) are among the characteristic plants of this region. There is a stream ecosystem in and around the Şarlan Stream, which is located in the Nature Park (Şarlan Nature Park Development Plan, 2018).

The average height in Şarlan Nature Park is 1250 meters and the area is higher than the district center. The height of the Nature Park tends to decrease from south to north. The slope of the Nature Park is generally over 20%. In the east of Şarlan Creek, the slope is 30% and above, while in the west it is between 0%-30%. The area with the least slope is the area where the forest road enters the area in the west of the Nature Park (Şarlan Nature Park Development Plan, 2018).

In order to determine the visual quality of the Nature Park, photographs were taken at different locations in the area and evaluated on a 5 scale Likert (1=very weak, 5=very strong). Some of the photographs taken into consideration are presented in Figure 2.

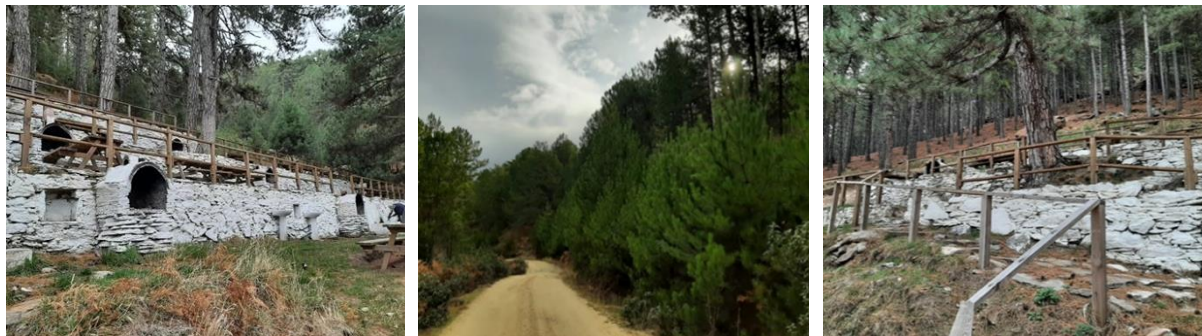

Figure 2. Images from the Şarlan Nature Park

4 amphibian species, 11 reptile species, 31 bird species, and 13 mammal species living in and around Şarlan Nature Park have been identified (Şarlan Nature Park Development Plan, 2018).

Landscape value scores of the study area are presented in Table 8.

Table 8. Landscape Value score table of Şarlan Nature Park

Landscape Value sub-items	Descriptions	Score	Study Area Score
Size of the Field	greater than 10 ha	4	4
	5-10 ha	3	
	1-5 ha	2	
	0.5-1 ha	1	
Flora	woodland, bush, meadow	7-8	8
	lonely woods and meadows	6-7	
	scrub, meadow, sparsely wooded	5-6	
	grassland, sparsely wooded	4-5	
	Lonely meadow and bush	3-4	
	thicket, sparsely wooded	3-4	
	grassland, sparse brush	2-3	
	lonely meadow	1-3	
Sea, Lake, Stream	seashore	7-8	3
	lakeside	6-7	
	river bank	4-5	
	streams	1-4	
Superficial Situation	flat area	5	1
	slightly wavy	4	
	Slightly sloping, flat in places	3	
	less bumpy	2	
	moderately bumpy	1	
Visual Quality	panoramic views	3-4	2
	nice view and vistas	2-3	
	the overall visual aesthetic value of the area	1-3	
Other Features	for example, natural monuments, waterfalls, caves, historical and cultural values; wildlife, birds, etc.	6	3
<i>Total</i>		35	21

3.2. (C) Climate Value

The graph of the lowest, highest and average temperature values of Şarlan Nature Park is in Figure 3. Accordingly, when the temperature data of the Şarlan Nature Park are examined, it is seen that the annual average temperature is 17.9 °C and it drops to 8.0 °C in January and rises to 29.4 °C in July. (Aydın Meteorology Station Directorate,2022).

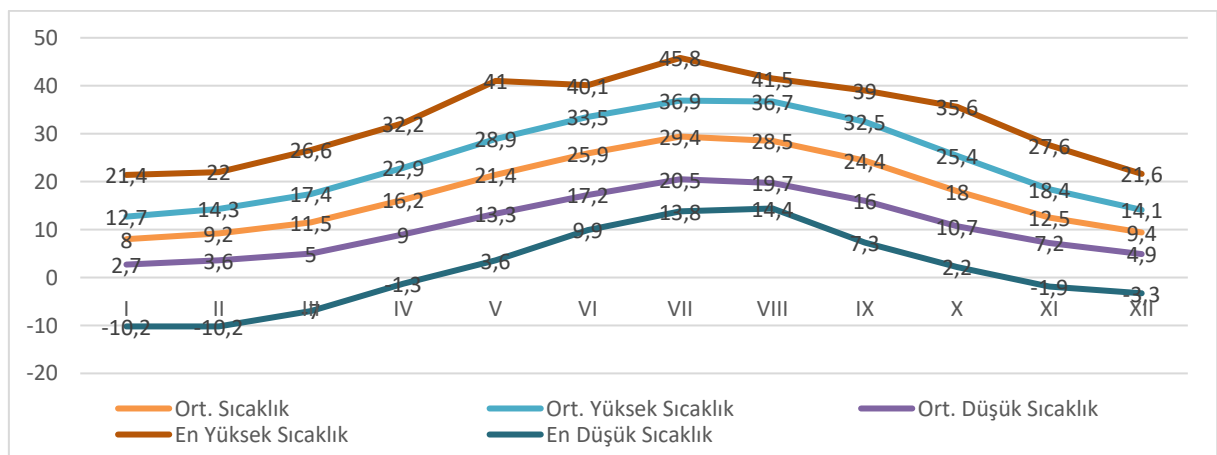

Figure 3. Average Temperature Data of Şarlan Nature Park

The rainiest month in the Çine region is December, with an average precipitation of 127 millimeters. The rainless period of the year lasts for 3.1 months from June 11 to September 14. The least rainy

month in the Çine region is July, with an average precipitation of 2.7 millimeters. Average precipitation is 10.5 mm in June and 3.11 mm in August. Çine day length varies considerably throughout the year.

In 2022, the shortest day will be on December 22 with 9 hours and 34 minutes of daylight, while the longest day will be on June 21 with 14 hours and 46 minutes of daylight. The prevailing wind direction in the area is northwest (NW). In addition, north (N) and south (S) winds are also second-degree effective. The average wind speed in summer is 1.6 m/s. The fastest wind is 22.6 m/s from the south (S) direction and occurred in the January-February-March period (Aydın Meteorology Station Directorate, 2022).

The scores obtained from the climatic characteristics of the study area are presented in Table 9. (Fuller, 2014).

Table 9. Şarlan Nature Park Climatic Characteristics Score Table

Climate Value sub-items	Descriptions	Score	Study Area Score
Heat	Average of summer months (Jun – Jul – Aug) (0C)		
	16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25		
	34, 33, 32, 31, 30, 29, 28, 27, 26, 25		
	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9 – 10	1-10	7
Precipitation	Summer months (Jun – Jul – Aug) totals (mm)		
	-50,-100,-150,-200,-250,-300,-350,-400		
	8 – 7 – 6 – 5 – 4 – 3 – 2 – 1	1-8	8
Sunning	Average Cloudiness in Summer		
	0-2, 2-4, 4-6, 6-8, 8-9		
	5 – 4 – 3 – 2 – 1	1-5	4
Windiness	Average wind speed in summer		
	1 m/ sec less than 1 -3 m/ sec 2 1	1-2	1
<i>Total</i>		25	20

3.3. (A) Accessibility

Şarlan Nature Park is a region of touristic importance with its natural and cultural resource values. There are important ancient cities around Nature Park, and it is 43 km from Nysa Ancient City, 44 km from Antiokhia Ancient City, 50 km from Mastayra Ancient City, and 102 km from Aphrodisias Ancient City.

Şarlan nature park is located in the Çine district. The population of the Çine district in 2021 is 48.734. It is 59 km from the center of Aydın. Aydın's 2022 population is 1.145.371. Access to the area can only be provided up to a certain distance by private vehicles or minibusses departing at certain times. The natural park can be reached in an average of 1 hour from the center of Aydın and half an hour from the center of Çine by private vehicle. A certain part of the road is a stabilized and dirt road.

In Table 10, the scores obtained from the Accessibility parameters are presented.

Table 10. Şarlan Nature Park Accessibility parameters score table

Accessibility sub-items	Descriptions	Score	Study Area Score
Touristic Importance of the Region	Mediterranean, Aegean, Marmara coastline	3-4	
	Black Sea coastline	2-3	
	Important highway routes, regions in tourism	1-2	3
Being a city with at least 100,000 inhabitants in its region	Distance up to 20 km	4-5	
	distance up to 50 km	3-4	
	distance up to 100 km	2-3	
	distance up to 200 km	1-2	5
Time duration reached (at least nearby from the city of 5,000 inhabitants)	Up to 1 hour on foot or 0- ½ hours by car	4	
	½-1 hour by vehicle	3	
	1-2 hours by vehicle	2	
	2-3 hours by vehicle	1	3

Transportation (except taxi and private car)	Ability to walk or find a vehicle at any time	3-4	3
	Finding a vehicle at certain times	1-3	
Other conveniences in transportation	For example, being a cable car, being accessible from the sea	1-3	0
<i>Total</i>		20	14

3.4. (RF) Recreational Facilities

There are 14 fixed picnic tables and 9 barbecues in the nature park. There is an underground water source in the Şarlan Nature Park. People living in the vicinity visit the area to meet their water needs from here. There are no accommodation facilities in the Şarlan Nature Park. It can be used for daily excursions and picnic nature walks. There are 2 WCs and a 6-car parking lot at the park. There is no restaurant or buffet in the area. No guard constantly checks the area, except during the summer months. There are walking paths created within the forest ecosystem where natural beauties can be seen in Şarlan Nature Park.

The scores obtained from the recreational facilities parameters are presented in Table 11.

Table 11. Şarlan Nature Park Recreational Facilities Score Table

Recreational facilities Conveniences sub-items	Descriptions	Score	Study Area Score
Picnic Facilities	Fixed picnic table, stove, etc. (according to qualifications)	1-4	4
Water Condition	Drinking and using water possibilities (according to qualifications)	1-3	3
Overnight Facilities	Fixed overnight facilities	2	0
	Camping with or without a tent	1-2	
WC	According to their qualifications	1-2	2
Land	According to their qualifications	1-2	1
Country Casino, Sales Kiosk	According to their qualifications	1-2	0
Guard and Attendants	Permanent caretaker/attendant	2	1
	Attendant on weekends	1	
Other Amenities	For example beach, cabin and shower facilities, rental boat facilities, ball, etc. playgrounds and sports fields, facilities, etc. (according to qualifications)	1-3	2
<i>Total</i>		20	13

3.5. (NF) Negative Factors

Şarlan Nature Park Its air is clean because it is far from the city center, there are no settlements in it and it is included in the forest ecosystem. Residential center, industry, etc. near the area or within the area. There is no noise source. It has clean underground springs used as drinking water. Except during peak usage seasons, there is no security personnel working continuously in the area. However, access to the area is problematic. A certain part of the road is a dirt road. In addition, it is not possible to reach Nature Park by public transport from Aydın or Çine. The garbage bins in the area are insufficient, which causes environmental pollution.

Scores from negative factors are presented in Table 12.

Table 12. Şarlan Nature Park Negative Factors Score Table

Adverse Factors sub-items	Descriptions	Score	Study Area Score
Air pollution	According to the degree of pollution	-1-(-3)	0
not safe	According to the security situation	-1-(-2)	-1
Water pollution	For sea, lake, and rivers	-1	0
Neglect	Insufficient maintenance on site	-1	-1
Noise	Traffic, crowd, etc. noises	-1	0
Other negative factors	Stone and gravel quarries, construction and factory ruins, etc.	-2	-1
<i>Total</i>		-10	-3

According to the findings, the factor scores of the study area are (L) Landscape Value 21, (C) Climate 20, (A) Accessibility 14, (RF) Recreational Facilities 13, and (NF) Negative Factors -3 scores. Thus, the total recreation value score was determined as 65 (Table 13). This value corresponds to the "high" (61%-75%) level of recreation potential in the Gülez method.

Table 13. The Outdoor Potential of Şarlan Nature Park

Symbol	items	Maximum Value	Actual Value
L	Landscape Value	35	21
C	Climate Value	25	20
A	Accessibility	20	14
RF	Recreational Facilities	20	13
NF	Negative Factors	0 (Minimum-10)	-3
RP	Recreation Potential	100	65

4. Discussion and Conclusion

In this study, which was carried out to determine the outdoor recreation potential of Şarlan Nature Park, the method developed by Gülez (1990) was used. In the method, 5 factors (landscape value, climate value, accessibility, recreational suitability, and negative factors) that are thought to affect the landscape potential were evaluated in terms of sub-factors and their weighted scores were determined. As a result of the evaluation, the recreational potential value of Şarlan Nature Park was found to be 65%. According to Gülez (1990) method, this value means that the recreational potential in the forest has a "high" value.

Outdoor recreation potentials of some of the different protected areas in Turkey were calculated with the same method. Çalık et al. (2013) determined that the recreation potential of Ballıkayalar Nature Park is 75% as a result of their study named "Sportive Recreation Potential Modeling of Nature Parks (Ballıkayalar Nature Park Example)". Türker, Türker & Güzel (2014) found the recreational potential of Dalyan destination as 79% as a result of their study named "Assessment of the Recreation Potential of Dalyan Destination in the Scope of Touristic Product Diversification". Birinci (2016) reported that the recreational potential of Limni Lake Nature Park (Gümüşhane) is 59% as a result of the study named "Recreation potential". Ayhan (2019) calculated the recreation potential as 69% in his study titled "A Study on the Determination of Recreation Potential of Ayazmapınarı Nature Park (Bayramiç, Çanakkale)". Altunöz, Tırıl & Arslan (2014) reported that the recreation potential of Hamsilos Nature Park is 68% as a result of their study titled "A Research to Determine the Recreation Potential of Hamsilos Nature Park". Polat & Aktaş Polat (2016) calculated that the recreation potential of Çamdüzü Nature Park is 63% and the recreation potential of 100th Yıl Gümüşkum Nature Park is 85% as a result of their study titled "Examination of Recreational Nature Parks within the Scope of Protected Areas: Mersin Province Example". When the results of the studies are examined, it is revealed that the recreation potential of Şarlan Nature Park is high, but it can be increased more.

While the size of the study area and its floristic and faunistic features increase the landscape value of the study area, the fact that the area is not on any waterfront and a large part of the area has a slope so high that it does not allow recreational activities are important factors that reduce the recreational potential. However, providing direct access to the area only by private vehicles and providing transportation to a certain place by public transportation are among the important factors that reduce its recreational potential. In addition, the inability to ensure the safety of the area, the maintenance and repair of the superstructure facilities, and the lack of continuous cleaning of the area are seen as other factors that reduce the recreation potential.

In this context, the following suggestions have been developed to improve the recreational potential:

- Minibus and bus services should be organized to provide transportation to Şarlan Nature Park by public transport, and the number of trips should be increased during the weekends of the spring and summer months when Nature Park is most preferred.

- It is considered important to meet the need for personnel who will provide security at all hours of the day in the area.
- The reinforcement elements in the area should be strengthened. Direction, information, and warning boards should be placed at various places in the area. Existing picnic tables and garbage cans should be regularly maintained and repaired.
- Walking tracks should be arranged in the forest, these tracks should be coordinated and processed on digital maps, and brochures showing the tracks should be prepared.
- Enjoyable views can be offered to the visitors by designing landscape viewing terraces for the vistas.
- By increasing the variety of recreational activities offered in the area, it can be ensured that different seasons are demanded by different groups.

Acknowledgments and Information Note

This article has been produced from the Graduation Thesis carried out at Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Agriculture, Landscape Architecture Undergraduate Program.

Author Contribution and Conflict of Interest Disclosure Information

All authors contributed equally to the article. There is a conflict of interest among the researchers.

References

- Akten, S. (2009). Korunan Doğal Alanlarda Ziyaretçi Etki Yönetim Yaklaşımı (Gölcük Tabiat Parkı Örneği), (Unpublished master thesis), Suleyman Demirel University, Institute of Science and Technology, Isparta.
- Akten, S., Gül, A. & Akten, M. (2012). Korunan doğal alanlarda kullanılabilecek ziyaretçi yönetim modelleri ve karşılaştırılması. *SDU Faculty of Forestry Journal* 2012, Cilt:13: Sayı:1, 57-65, Isparta, ISSN: 2149-2174 e-ISSN: 2149-3898.
- Altunöz Ö., Tırıl A. & Arslan E. Ö. (2014). Hamsilos Tabiat Parkı'nın rekreasyon potansiyelini belirlemeye yönelik bir araştırma, *Journal of Recreation and Tourism Research* (Jrtr), 1 (1), 20-38. Access Address (26. 10. 2022) <https://jrtr.org/index.php/jrtr/article/view/102/101>
- Aydın Meteorology Station Directorate (2022). T.C. Çevre, Şehircilik Ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Aydın Meteoroloji İstasyonu iklim verileri.
- Ayhan, K. Ç. (2019). Ayazmapınarı Tabiat Parkı'nın (Bayramiç, Çanakkale) Rekreasyonel Potansiyelinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 7(1): 219-228. <https://doi.org/10.33202/comuagri.569906>.
- Bahat, B. (2011). Altındere Vadisi Milli Parkı Yaylalarının Milli Park Yönetimi Açısından Değerlendirilmesi Olanakları, (Unpublished master thesis), Karadeniz Technical University Institute of Science and Technology Trabzon.
- Birinci, S. (2016). Limni Gölü Tabiat Parkının (Gümüşhane) rekreasyon potansiyeli. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14-23. ISSN: 1307-9581.
- Clark, R. N. & Stankey, G. H. (1979). *The recreation opportunity spectrum: A framework for planning, management, and research* (Vol. 98). Department of Agriculture, Forest Service, Pacific Northwest Forest, and Range Experiment Station.
- Clawson, M. (1959). *Methods of measuring the demand for and value of outdoor recreation*. Resources for the Future, 10., Washington, USA.
- Çalık, F., Başer, A., Ekinci, E. N. & Kara. T. (2013). Tabiat parklarının sportif rekreasyon potansiyeli modellenmesi (Ballıkayalar Tabiat Parkı Örneği), *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 8(3), 35-51. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/sybttd/issue/11430/136492>

- Forest Law, (1956). No. 6831, Official Gazette dated 08 September 1956, No: 9402, Accepted: August 31, 1956.
- Güleç, S. (1990). Ormanı rekreasyon potansiyelinin saptanması için geliştirilen bir değerlendirme yöntemi, *Orman Fakültesi Dergisi*, 40(2), 132-145. Access Address (26.10.2022) <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/176298>.
- Karaküçük, S. (1999). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*. Bağırhan Yayınevi ISBN:975-581-048-X, 413 s, Kızılay-Ankara.
- Knetsch, J. L. (1969). Assessing the demand for outdoor recreation. *Journal of Leisure Research*, 1(1), 85-87. <https://doi.org/10.1080/00222216.1969.11969713>
- Kurdoğlu, O. & Düzgüneş, E. (2011). Artvin Kent ormanının rekreasyon olanakları ve kullanıcı tercihlerinin irdelenmesi, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 199-210. Access Address (26.10.2022) <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/25764>
- Lier, N. H. (1971). Research on some technical aspects of outdoor recreation, as part of multipurpose rural reconstructions in the Netherlands. *Institute for Land and Water Management Research*. 1(20), 154—179. <https://doi.org/10.18174/njas.v20i3.17280>
- National Parks Law. (1983). No. 2873, Official Gazette dated 11 August 1983, Issue: 18132, Accepted: 09 August 1983.
- Özkan, M. B. (2001). Kentsel Rekreasyon Alan Planlaması. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İzmir, 79 s.
- Polat, S. & Aktaş Polat, S. (2016). Rekreasyonel Tabiat Parklarının Korunan Alanlar Kapsamında İncelenmesi: Mersin İli Örneği, *Social Sciences*, 11 (2) 85-115. Access Address (26.10.2022) <https://dergipark.org.tr/en/pub/nwsasocial/issue/20123/213755>
- Şarlan Nature Park Development Plan. (2018). Şarlan Tabiat Parkı Gelişme Planı. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ankara. 87s.
- Türker, G., Türker, A. & Güzel, Ö. (2014). Turistik ürün çeşitlendirmesi kapsamında Dalyan destinasyonunun rekreasyon potansiyelinin değerlendirilmesi, *International Journal of Sport Culture and Science*, 2 (Special Issue 2), 70-86. Access Address (26.10.2022) <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/91716>
- Yeşil, P. & Hacıoğlu, V. (2018). Limni Gölü Tabiat Parkı peyzaj değerinin rekreasyonel açıdan değerlendirilmesi, *Türk Tarım- Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(6), 680-688. Access Address (26.10.2022) <https://search.trdizin.gov.tr/yayin/detay/328263/>

Doğa Yürüyüşü Rotası İçin Isparta Kent İnsanın Talep ve Eğilimleri

Fatma Gözde AKKUŞ*

ORCID : 0000-0002-0942-6580

Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Isparta, Türkiye.

* e-mail: fatmagozdeakkus09@gmail.com

Öz

Doğa yürüyüşü (trekking), ekoturizm özüne ve çerçevesine en uygun ve önemli etkinliklerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Isparta yöresi Göller Bölgesinin en önemli ekoturizm merkezi konumundadır. Bölgedeki doğal ve kültürel miras değerleri Isparta'nın doğa tabanlı spor ve turizm aktiviteleri için Dünya çapında bir destinasyon olması için gereken tüm koşulları sağlamaktadır. Bu anlamda Isparta Turizm Yönetim Planında Doğa yürüyüşü (Trekking) eylem programlarının detaylı olarak alansal ve noktasal ölçekte hazırlanması büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada Isparta kent yakınında doğa yürüyüşüne yönelik kriterler, kullanıcı talep ve eğilimlerin anket çalışmaları yapılmıştır. Uzman ve bu etkinlik ile ilişkili olabilecek toplam 50 kişiye anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket sonuçları SPSS ve Excel ortamında analiz edilerek yüzde değerler belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Doğa Yürüyüşü, Doğa Sporları, Rekreasyon, Ekoturizm, Isparta.

Demands and Tendencies of Isparta City People for the Nature Walking Route

Abstract

Trekking is accepted as one of the most important and most suitable activities for the essence and the framework of ecotourism. Isparta region is the most important ecotourism centre of the Lakes Region. The natural and cultural heritage values in the region provide all the conditions for Isparta to become a world-class destination for nature-based sports and tourism activities. In this sense, it is of great importance that the trekking action programs are prepared in detail on a spatial and point scale in the Isparta Tourism Management Plan. In this study, it is aimed to determine the criteria, user demands, and trends for trekking near the city of Isparta. In this study, survey studies were conducted to determine the general criteria, demand, and trends of trekking near the city of Isparta. A total of 50 people who could be related to this activity and experts were surveyed. Percentage values were determined by analysis of the survey results in SPSS and Excel.

Keywords: Trekking, Outdoor Sports, Recreation, Ecotourism, Isparta.

1. Giriş

Rekreasyon, kentleşme sürecinde bir ihtiyaç olarak ortaya çıkan, nitel, nicel ve çeşitlilik olarak kentsel ortamlarda varlığını hissettiren bir olgudur. Kentli-insan, içinde bulunduğu çalışma, sosyal ve ekonomik ortamların sonucu daha fazla boş zaman ihtiyacı duymaktadır. Bir bölgenin ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan gelişebilmesi için turizm ve rekreasyon etkinlikleri önem taşımaktadır. Ayrıca, Türkiye’de yapılan rekreasyon ve turizm merkezli organizasyonlarda doğa sporlarının önemi ve payı her geçen gün artmaktadır. Toplumun sosyal yapısı içinde uyuma ve çatışma modellerinin yanı sıra, huzursuzlukların, sapma davranışların azaltılması ve bunların normlarla ahenkleştirilmesi, gerginliklerin toplum yararına yöneltilebilmesinde spor önemli faktörlerden biridir (Erkal, 1986). Bilim adamları doğa sporlarının çok çeşitli tanımlarını yapmaktadırlar. Doğa sporları insanları doğayla bütünleştiren uygulaması büyük zevk veren ve heyecan tutku yaratan, seyretmesi heyecanla birlikte doğa özlemini ortaya koyan spor dalıdır (Mengütay, 2003). Diğer bir tanıma göre doğa sporu el değmemiş doğada herhangi bir motor gücü yardımı kullanmadan bilişsel, duyuşsal ve devinimsel yetilerimizi kullanarak yapılan spordur (Demirhan, 2003).

Doğa yürüyüşü (trekking) doğada, bir noktadan diğer bir noktaya varmak amaçlı yapılan, genelde hafif tempolu sportif yürüyüşlerdir. Başlangıçta doğasever insanların, doğal güzellikleri yaşamak ve doğada bulunmak amaçlı gerçekleştirdikleri kişisel veya arkadaş çevresi etkinlikleri olarak başlayan doğa yürüyüşü, günümüzde alternatif turizm çatısı altında giderek ekonomik boyut kazanmış ve büyümüştür.

Doğa yürüyüşünde gözlem ve deneyimlemek doğayı keşfetmek, anlamak ve anlamlandırmak için temel bir araçtır. Bu bağlamda doğa yürüyüşü sürecinde gözlemlenen her şeyi merak etme, farkında olma, ilişkilendirme ve haz alma faaliyetleri gerçekleştirilir. Bu bağlamda kent insanını doğa ile bütünleştirilmesi için doğa yürüyüş rotalarına ihtiyaç bulunmaktadır (Akkuş ve Gül, 2022).

Isparta İli, Göller Bölgesinin en önemli ekoturizm merkezi konumundadır. Bölgedeki doğal ve kültürel miras değerleri Isparta’nın doğa tabanlı spor ve turizm aktiviteleri için Dünya çapında bir destinasyon olması için gereken tüm koşulları sağlamaktadır.

Doğa sporları ve doğa yürüyüşü

Doğa sporları doğa ve insanlar arası etkileşimin gerçekleştirilmesi ile ortaya çıkan sportif faaliyetleri içermektedir (Johnston ve Edwards, 1994). Son yıllarda doğa sporlarının popülaritesi artarak bir trende dönüşmüştür (Gyimothy ve Mykletun, 2004).

Gelişmiş ülkelerde nüfusun büyük bir kısmı kentlerde yaşadığı için dağ, göl, okyanus, orman, çöl ve ada gibi alanlar kişilere potansiyel macera ortamı sağladığı için çekici gelmektedir (Beedie ve Hudson, 2003). Gelişmiş ülkelerde doğa sporlarının gerçekleştirilebileceği alanlar sınırlı olduğundan doğa sporları ile uğraşanlar doğal alanları tercih etmektedirler.

İngilizcede “Trekking”, doğada yapılan yürüyüşlere genel olarak verilen isimdir. Ancak doğada yapılan farklı yürüyüş türleri bulunmaktadır. Hiking, doğada sabah başlayıp akşam biten gününbirlik yapılan bir yürüyüştür. Doğa gezisi anlamına gelmektedir. Trekking, zorluk derecelerine göre çeşitli özellikleri olan, doğa koşulları doğrultusunda farklı yaş gruplarına hitap eden, doğada yatılı olarak yapılan yürüyüşlerin genel adı olarak ifade edilmektedir (Yalçın, 2007; Eskiörük, 2013). “Expedition” ise genellikle doğada zor koşullarda yatılı olarak uzun süreli yapılan yürüyüş ve konaklamalı etkinliktir (İsak, 2008).

“Trekking” uzun süreli olarak belirli bir noktadan diğer bir noktaya geçerek belirli zorluklar ve özellikler gösteren doğa koşullarında yaş gruplarına uygun olarak düzenlenen yürüyüşler olarak tanımlanmaktadır (Gürbüz, 1993).

“Trekking” anlamı, bir bölgenin dağlık kesimlerinde, dağcılık tekniği gerektirmeden, zor ve sarp yerlere girmeden, küçük patikaların takip edildiği, belirli zorlukla ve özellikler gösteren doğa koşullarında, yaş gruplarına uygun ve zamanla sınırlı olarak düzenlenen uzun yürüyüşlerin genel adıdır (Erdoğan, 2003).

Akten (2003)'e göre; Rekreasyon; serbest zamanlar içinde yapılan, bireyin kendi isteği ve iç itimi sonucu oluşan, bireyi fiziksel ve düşünsel yönden yenilemeyi amaçlayan; bireyin toplumsal, ekonomik, kültürel olanakları ve yaşadığı toplumun yapısı ile bağımlı olarak yapılan etkinlikler bütünüdür (Koç, 1991). Burada dikkat edilmesi gereken konu; genelde rekreasyon etkinliğinin serbest zaman içinde yapılması, fakat her serbest zamanda yapılan etkinliğin rekreasyon olmadığıdır. Rekreasyonda ana amaç dinlenmek ve enerji toplamaktır (Güleç, 1989).

McCool ve Patterson (2000)'a göre, korunan doğal alanlarda rekreasyonların gerçekleştirilmesinde planlama faaliyetleri büyük önem taşımakta olup bu alanlar çeşitli yerel ve ülkesel kurum ve kuruluşların ilgi alanına girdiği için ilgili planlama faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde belirsizlikler ön plana çıkabilmektedir. Bu belirsizliklerin sebepleri gözlemlendiğinde daha çok politik, kamusal, korumacı yaklaşım ve uygulamalar ön plana çıkmaktadır. Bu yüzden de doğal alanların mevcut kapasitelerinden yeterli ölçüde yararlanmak mümkün olmamaktadır.

Açıksöz vd. (2006) çalışmalarında, Bartın-Arit Beldesi'nin trekking etkinliği açısından taşıdığı potansiyeli ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırmada, Arit Beldesi ve yakın çevresinde yer alan doğa yürüyüşü parkurları Hızlı Kırsal Değerlendirme Tekniği'nden (HKD) yararlanılarak belirlenmiştir. Bulgular SWOT Analizi yöntemi ile yorumlanmış ve öneriler geliştirilmiştir. Sonuç olarak 26 adet farklı zorluk derecelerine sahip trekking parkuru saptanmıştır. Yapılan bu araştırmanın, belirlenen parkurların alternatif turizm kapsamında değerlendirilmesi durumunda, yöre halkının sosyoekonomik yapısına sağlayacağı olumlu katkı sağlayacağı vurgulanmıştır.

Ekoturizm kavramı

Resmi olarak ilk ekoturizm tanımı 1987'de Lascrain tarafından bozulmamış ve kirletilmemiş doğal alanlara bilimsel çalışmalarda bulunmak, manzara seyretmek, doğal bitki ve hayvan varlığını izlemek yanında bu alanlarda yer alan mevcut ya da geçmiş zamandaki kültürel özelliklerden zevk almak için yapılan seyahat olarak tanımlanmaktadır.

Günümüzde sosyal-ekonomik ve kültürel koşulların değişimine paralel olarak yaşam standartlarının yükselmesi sonucu sürdürülebilir turizm tipleri çeşitlenmiştir. Örneğin sportif turizm, dağcılık turizmi, yayla turizmi, ekoturizm, sağlık turizmi, kongre turizmi, doğa turizmi, kültürel turizm gibi adlarla anılmaktadır (Gül ve Özaltın, 2007).

Ekoturizm kavramı başlangıçta doğa tabanlı etkinlikleri içerirken, günümüzde kendine özgü nitelik ve özellikleri ile kentsel, kırsal, sulak alanlarda, dağlık bölgelerde gibi her çevrede yapılabilir duruma gelmiştir. Ekoturizm kapsamında, çeşitli ülkelerde yürüyüş, tırmanma, kuş izleme, doğa fotoğrafçılığı, vahşi yaşam safarisi, kampçılık, rafting, kanoculuk, ve bitki çalışmalarının en popüler ekoturizm etkinlikleri olarak eko turistlerin ilgisini çektiği bildirilmektedir (Whelan, 1991).

Ekoturizm, doğa temelli turizm endüstrisi içinde hızla büyüyen bir bölümüdür ve sürdürülebilir turizmin bir biçimi olduğuna inanılmaktadır. Ekoturizm topluluğu ekoturizmi, çevreyi koruyan ve yerel halkın refahını sürdüren, doğal alanlara doğru olan sorumlu turizm olarak tanımlar (Bulut ve Akpınar, 2010).

Ekoturizm için en uygun etkinlikler doğa yürüyüşleri, bitki gözleme, dağa tırmanma, kampçılık, yaban hayvanı gözleme, kuş gözleme, orienteering (yön bulma), fotoğrafçılık ve tarihi ve arkeolojik geziler gibi etkinlikler olarak kabul edilmektedir (Gül ve Özaltın, 2007a; Gül ve Özaltın, 2007b; Gül ve Özaltın, 2008).

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmanın ana materyalini, Isparta ili sınırları içinde bulunan Muarrem Dede Türbesi, Kent Ormanı ve Sidre Tepesi güzergâhından oluşturmaktadır. Bu alanlara ait harita, belge ve kayıtlar yardımcı materyaller olarak kullanılmıştır. Arazi çalışmalarında konu ile ilgili çok sayıda fotoğraf çekilmiştir.

Bu çalışmada Isparta kenti çevresinde doğa yürüyüşü etkinliğine yönelik kriterler, kullanıcı talep ve eğilimlerin belirlenmesi için anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Anket çalışmaları yüz yüze gerçekleştirilmiş ve bir anket uygulaması yaklaşık 20-30 dakika arasında doldurulmuştur. Ankete katılım ve cevaplandırma oranı % 95 olarak gerçekleştirilmiştir. Anket çalışmaları sonucunda elde

edilen veriler SPSS ortamında değerlendirilmek suretiyle yüzde değerler belirlenmiştir. Anket formundaki soruların bazıları açık uçlu bazıları ise çok şıklı olmak üzere toplam 27 adet soru yer almaktadır.

Bu çalışmada ilk önce taslak anket örneği oluşturularak uzman kişilere gösterilmek suretiyle test edilmiş ve revizyon yapılmak suretiyle son şekliyle anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Anket çalışmaları için örnekleme sayısı için hedef kitledeki birey sayısı bilinmiyorsa $n = t^2pq / d^2$ formülü kullanılarak gerçekleştirilmiştir (Baş, 2006).

Bu formülde;

- n: Örnekleme alınacak birey sayısı
- p: İncelenen olayın görülüş sıklığı (gerçekleşme olasılığı)
- q: İncelenen olayın görülmeyiş sıklığı (gerçekleşmeme olasılığı)
- t: Belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değer
- d: Olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen örnekleme hatasıdır.

Örnekleme sayısı için Isparta kent ölçeğinde doğa yürüyüşü etkinliğini gerçekleştirme olasılık yüzdesi %2 olarak öngörülerek formüle uygulanmıştır. Bu formüle göre;

$$n = (1,96)^2 \cdot (0,02) \cdot (0,98) / (0,05)^2 = 30,11 \text{ (örnekleme sayısı)}$$

p= 0.02, q= 0.98, t= 1,96 ($\alpha = 0.05$ ' de ∞ serbestlik derecesinde teorik t değeri tablodan bulunmuştur. N bilinmediği için serbestlik derecesi ∞ olarak alınmıştır).

d = 0.05 (%5 örnekleme hatası kabul edilmiştir).

Isparta kent ölçeğinde formüle göre belirlenen örnekleme sayısından fazla olacak şekilde 50 kişiye yüz yüze anket çalışması gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada; Gül ve Özaltın (2007) tarafından önerilen Eylem Planı Model yaklaşımı dikkate alınacak ve "Doğa Yürüyüşü Rotası İçin Isparta Kent İnsanın Talep ve Eğilimleri" aşamaları şu şekilde uygulanmıştır.

1.aşama: Envanter ve Sörvey: Bu aşamada en uygun yürüyüş yolu rotası belirlenmesi amacıyla paydaşlarla yapılan mülakatlar sonucu oluşan seçeneklerden en uygun rota belirlenmiştir. Bu rota üzerinde mevcut kaynak bilgiler ve altlık haritalar temin edilerek arazi çalışmaları ile doğal ve kültürel peyzaj değerleri tespit edilmiştir. GPS aleti ile koordinatlar belirlenmiştir. Paydaşlara (yöneticiler, tur operatörleri, akademisyen, ziyaretçi/kullanıcı, yöre insanları gibi) yürüyüş yolu tasarımına ve kullanımına yönelik anket çalışması yapılmıştır.

2.aşama: Amaçlar ve Hedefler: Bu aşamada seçilen doğa yürüyüşü rotasına yönelik genel kurallar, amaçlar ve hedefler belirlenmiştir.

3.aşama: Analiz ve Değerlendirme: Bu aşamada aşağıda belirtilen çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

a- GZFT analizi yapılmıştır.

b- Arazi çalışmaları ve ölçümleri sonucunda en uygun başlangıç, bitiş ve ara istasyon noktaları ile en uygun yürüyüş rotası belirlenmiştir.

c- Çevresel risk analizi yapılmıştır. Yürüyüş yolundaki risk oluşturabilecek potansiyel alanlar veya noktalar belirlenmiştir. Ayrıca görsel kalite değerlendirmesi için güzergâh üzerinde seyir noktası olabilecek noktaların panoramik fotoğraflar çekilerek puanlama (1-9 puan) yapılarak öncelikli noktalar belirlenmiştir.

3. Bulgular ve Tartışma

3.1. Anket Sonuçları ve Değerlendirilmesi

3.1.1. Denek gruplarının profili

Ankete katılanların % 68'i bayan; % 32'si erkeklerden oluşmaktadır (Çizelge 1).

Çizelge 1. Denek grubu cinsiyet durumu ve yüzdeleri

Cinsiyet	Yüzde (%)
Bayan	68,0
Erkek	32,0
Toplam	100,0

Yaş gruplarına göre dağılımlara bakıldığında ankete katılanların %58'i 31–65 yaş grubunda; %42'si 18-30 yaş grubundadır (Çizelge 2).

Çizelge 2. Deneklerin yaş gruplarına göre dağılımı ve yüzdeleri

Yaş Grupları	Yüzde (%)
31-65	58,0
18-30	42,0
Toplam	100,0

Meslek dağılımına göre ankete katılanların %54'ü memur, %18'i öğrenci, %12'si esnaf, %12'si akademisyen, %4'ü işçidir (Çizelge 3).

Çizelge 1. Deneklerin meslek grupları ve yüzdeleri

Meslek Grupları	Yüzde (%)
Memur	54,0
Öğrenci	18,0
Akademisyen	12,0
Esnaf	12,0
İşçi	4,0
Toplam	100,0

Katılımcıların gelir durumu incelendiğinde %58'i 1500-3000 TL, %22 si 600–1500 TL, %6'sı 3000 TL ve üzeri gelire sahip olduğu ve deneklerin %14'ü ise cevap vermemiştir (Çizelge 4).

Çizelge 2. Deneklerin gelir durumu ve yüzdeleri

Gelir Durumu	Yüzde (%)
1.500-3.000	58,0
600-1.500	22,0
Yanıt yok	14,0
3.000<	6,0
Toplam	100,0

Ankete katılanların, %58'i lisans, %24'ü lisansüstü, %10'u lise, %6'sı ön lisans, %2'si ilkokul mezunu olacak şekilde eğitim durumlarına sahiptir (Çizelge 5).

Çizelge 5. Deneklerin eğitim durumu ve yüzdeleri

Eğitim Durumu	Yüzde (%)
Lisans	58,0
Lisansüstü	24,0
Lise	10,0

Ön lisans	6,0
İlkokul	2,0
Toplam	100,0

Katılımcıların %98'i Isparta merkezde, %2'si Isparta ilçelerinde ikamet etmektedir (Çizelge 6) .

Çizelge 6. Deneklerin ikamet durumu ve yüzdeleri

İkamet	Yüzde (%)
Isparta merkez	98,0
Isparta ilçeleri	2,0
Toplam	100,0

3.1.2. Kavramsal yaklaşımlar

Ankete katılanların, doğa sizde neyi çağrıştırıyor sorusuna verdikleri cevaplarda, katılımcıların, %22 huzur, %20'si tabiat güzelliği, %18 sağlıklı yaşam, %12'i temiz hava, %10'u yaşama sevinci, % 8'i özgürlük, %6'sı sadelik, % 2'si her şey olarak fikir beyan etmiştir (Çizelge 7).

Çizelge 3. Denek gruplarının doğa tanımı ve yüzdeleri

Doğa sizde neyi çağrıştırıyor?	Yüzde (%)
Huzur	22,0
Tabiat güzelliği	20,0
Sağlıklı yaşam	18,0
Temiz hava	12,0
Yaşama sevinci	10,0
Özgürlük	8,0
Sadelik	6,0
Herşey	2,0
Yanıt yok	2,0
Toplam	100,0

Ekoturizm kavramının neyi ifade ettiği sorusuna, katılımcıların %32 doğa turizmi, %14'ü doğa ile birlikte yapılan spor olarak cevap vermiştir (Çizelge 8).

Çizelge 4. Denek gruplarının ekoturizm ile ilgili tanımı ve yüzdeleri

Ekoturizm sizde neyi çağrıştırıyor?	Yüzde (%)
Doğa turizmi	32,0
Yanıt yok	24,0
Doğa ile birlikte spor yapmak	14,0
Gelir kaynağı	8,0
Turizm sektörü	8,0
Eğlence	6,0
Seyahat	6,0
Doğaya zarar	2,0
Toplam	100,0

Ankete katılanlar, doğa yürüyüşü sizde neyi çağrıştırıyor sorusunu %32'si sağlıklı yaşam, %28'i huzur, %18'i temiz hava, %8'i spor yapmak, %8'i gezi-gözlem, %6'sı heyecan olarak yanıtlamıştır (Çizelge 9) .

Çizelge 5. Denek gruplarının doğa yürüyüşü ile ilgili tanımı ve yüzdeleri

Doğa yürüyüşü sizde neyi çağrıştırıyor?	Yüzde (%)
Sağlıklı yaşam	32,0
Huzur	28,0
Temiz hava	18,0
Spor yapmak	8,0
Gezi-gözlem	8,0
Heyecan	6,0
Toplam	100,0

Doğa yürüyüşü etkinliği yapma nedeniniz nedir sorusuna, katılımcıların %40'ı sağlıklı yaşamak için, %24'ü rahatlamak için diyerek cevap vermiştir (Çizelge 10).

Çizelge 6. Denek gruplarının doğa yürüyüşü yapma nedeni ve yüzdeleri

Doğa yürüyüşü etkinliğini yapma nedeniniz nedir?	Yüzde (%)
Sağlıklı yaşam	40,0
Rahatlamak	24,0
Doğa güzelliklerini görmek için	16,0
Spor	12,0
Yanıt yok	4,0
Avcılık	2,0
Fotoğraf çekmek için	2,0
Toplam	100,0

3.1.3. Talep ve eğilimler

Isparta kent çevresinde doğa yürüyüşü rotasının olmasını ister misiniz sorusuna, katılımcıların %100'ü evet olarak cevap vermiştir (Çizelge 11).

Çizelge 7. Denek gruplarının Isparta kent çevresinde doğa yürüyüşü rotasının olmasını ister misiniz? sorusuna verdiği cevaplar

Isparta kent çevresinde doğa yürüyüşü rotasının olmasını ister misiniz?	Yüzde (%)
Evet	100,0

Ankete katılanlar, doğa yürüyüşü etkinliğinin günübirlik ideal mesafesi ne kadar olmalıdır sorusuna , %2'si cevap vermezken, %24'ü 5km<, %24'ü 3-4km, %20'si 4-5km, %16'sı 2-3km, %6'sı 1-2km, %4'ü 10km, %2'si 0-1km olarak cevap vermiştir (Çizelge 12).

Çizelge 8. Denek gruplarının doğa yürüyüşü etkinliğinin gününbirlik ideal mesafesi ve yüzdeleri

Kentsel alanda doğa yürüyüşü etkinliğinin gününbirlik ideal mesafesi ne kadar olmalıdır?	Yüzde (%)
3-4km	24,0
5km<	24,0
4-5km	20,0
2-3km	16,0
1-2km	6,0
10km	4,0
0-1km	2,0
Fikrim yok	2,0
Toplam	100,0

Doğa yürüyüşü etkinliği için ideal gün süresi ne kadar olmalıdır sorusuna, katılımcıların %38'i 1 gün, %28'i 2 gün, %24'ü 3 gün, %2'si 15 gün, %2'si her gün olarak fikir beyan etmemiştir (Çizelge 13).

Çizelge 9. Denek gruplarının doğa yürüyüşü etkinliği için ideal gün süresi ve yüzdeleri

Doğa yürüyüşü etkinliği için ideal gün süresi ne olmalıdır?	Yüzde (%)
1gün	38,0
2gün	28,0
3gün	24,0
Fikrim yok	6,0
15gün	2,0
Her gün	2,0
Toplam	100,0

Rota üzerinde hangi işlevlerin olmasını istersiniz sorusuna, katılımcıların %21'i manzara noktaları, %19'u çeşme, %16'sı dinlenme istasyonları, %12'si bilgilendirme panosu, %12'si çöp kutuları olarak cevap vermiştir (Çizelge 14) .

Çizelge 10. Denek gruplarının rota üzerindeki işlevler ile ilgili görüşleri ve yüzdeleri

Rota üzerinde hangi işlevlerin olmasını istersiniz?	Yüzde (%)
Yanıt yok	5
Manzara noktaları	21
Çeşme	19
Dinleme istasyonları	16
Bilgilendirme panosu	12
Çöp kutuları	12
Yemek yerleri	5
Aydınlatma	5
Otopark	2
WC	2
Satış stantları	1

Toplam

100

Günübirlik rota üzerinde dinlenme istasyonları arasındaki mesafe ne kadar olmalıdır sorusuna, ankete katılanların %37'si 2 km olarak fikir beyan etmiştir (Çizelge 15).

Çizelge 11. Denek gruplarının günübirlik rota üzerinde dinlenme istasyonları arasındaki mesafe hakkındaki görüşleri ve yüzdeleri

Günübirlik rota üzerinde dinlenme istasyonları arasındaki mesafe ne kadar olmalıdır?	Yüzde (%)
Yanıt yok	10
2 km	37
3 km	19
1 km	18
500 m	7
5 km	4
Fikrim yok	2
250 m	1
2,5 km	1
20 km	1
Toplam	100

Katılımcılara yer seçiminde dikkat edilmesi gereken kriterler nelerdir sorusuna katılımcılar %14'ü manzara potansiyeli olarak fikir beyan etmiştir (Çizelge 16).

Çizelge 12. Deneklerin yer seçiminde dikkat edilmesi gereken kriterler ile ilgili görüşleri ve yüzdeleri

Yer seçiminde dikkat edilmesi gereken kriterler nelerdir?	Yüzde (%)
Manzara potansiyeli	14
Eğim	13
Bitki örtüsü/yoğunluğu/türü	13
Yükseklik (Rakım)	10
Yaban hayatı varlığı	10
Toprak yapısı	10
Güneşlenme süresi	8
Rüzgâr yönü/şiddeti	8
Ana kaya yapısı/türü	8
Yanıt yok	6
Toplam	100

Yol üzerinde etkinlik süresince ekolojik katkı sağlamak ister misiniz sorusuna deneklerin %82'si evet olarak cevap vermiştir (Çizelge 17).

Çizelge 13. Denek gruplarının yol üzerinde etkinlik süresince ekolojik katkı sağlamak ile ilgili görüşleri ve yüzdeleri

Yol üzerinde etkinlik süresince ekolojik katkı sağlamak ister misiniz?	Yüzde (%)
Evet	82,0
Fikrim yok	14,0
Hayır	4,0
Toplam	100,0

Ekolojik katkı sorusuna evet cevabı verdiler ise hangilerini yapmak istersiniz sorusuna katılımcıların %14'ü bitki dikimi olarak cevap vermiştir (Çizelge 18).

Çizelge 14. Denek gruplarının ekolojik katkıları ve yüzdeleri

Ekolojik katkı sorusuna evet cevabı verdiniz ise hangilerini yapmak istersiniz?	Yüzde (%)
Bitki dikimi	14
Bitki diplerini çapalama	12
Yanıt yok	10
Tohum ekimi	10
Bitki budama	9
Materyal-fidan temini sağlama	8
Hayvan barınağı yapma	7
Yaban hayvanlarının üretim faaliyetlerinde bulunma	7
Yabani ot temizliği	7
Hepsi	6
Etkinlik yönetiminde aktif rol alma	5
Bağışta bulunma	5
Toplam	100

Doğa yürüyüşü yapma sıklığınız nedir sorusunu katılımcıların %34'ü hafta sonları olarak cevap vermiştir (Çizelge 19).

Çizelge 15. Denek gruplarının doğa yürüyüşü yapma sıklığı ile ilgili görüşleri ve yüzdeleri

Doğa yürüyüşü yapma sıklığınız nedir?	Yüzde (%)
Hafta sonları	34
Haftada bir	22
Altı ayda bir	13
Ayda bir	10
İki haftada bir	10
Yılda bir	6
Yanıt yok	5
Toplam	100

Tercih ettiğiniz günler hangisidir sorusuna katılımcıların %40'ı pazar günü olarak cevap vermiştir (Çizelge 20).

Çizelge 16. Deneklerin tercih edilen günler ile ilgili görüşleri ve yüzdeleri

Tercih ettiğiniz günler hangisidir?	Yüzde (%)
Pazar	40
Cumartesi	36
Cuma	16
Yanıt yok	2
Çarşamba	2
Perşembe	2
Pazartesi	1
Salı	1
Toplam	100

Tercih ettiğiniz aylar hangisidir sorusuna katılımcıların %18'si Haziran ayında doğa yürüyüşü yaptığını belirtmiştir (Çizelge 21).

Çizelge 17. Deneklerin tercih edilen aylar ile ilgili görüşleri ve yüzdeleri

Tercih ettiğiniz aylar hangisidir?	Yüzde (%)
Haziran	18
Mayıs	16
Temmuz	11
Ağustos	10
Nisan	10
Eylül	9
Ekim	8
Kasım	6
Mart	5
Yanıt yok	3
Ocak	2
Şubat	1
Aralık	1
Toplam	100

Doğa yürüyüşü etkinliğini nerelerde yapıyorsunuz sorusuna katılımcıların %16'sı Sidre Tepesi'nde olarak cevap vermiştir (Çizelge 22).

Çizelge 18. Deneklerin doğa yürüyüşü yapılan yerler ile ilgili görüşleri ve yüzdeleri

Doğa yürüyüşü etkinliğini nerelerde yapıyorsunuz?	Yüzde (%)
Sidre tepesi	16
Mesirelik alanlarda, dağlarda	12
Isparta kent ormanı	12
Gökçay	11

Gölcük tabiat parkı	8
Karatepe	8
Dere mahallesi	5
Ayazmana	5
Yanıt yok	4
Eğirdir gölü ve çevresinde	4
Yazılı kanyon	3
Davraz	3
Kovada	2
Çevre yolunda	2
Senirkent	1
İl dışında	1
Milas	1
Anamas dağları	1
Yenişarbademli	1
Toplam	100

Isparta yöresinde doğa yürüyüşü etkinliği için önerebileceğiniz yeni rotalar nelerdir sorusuna katılımcıların %20'si Isparta kent ormanı,%20'si Gökçay ile Sidre Tepesi arası olarak cevap vermiştir (Çizelge 23).

Çizelge 19. Deneklerin Isparta yöresindeki yeni doğa yürüyüşü rotaları ile ilgili ve yüzdeleri

Isparta yöresinde doğa yürüyüşü etkinliği için önerebileceğiniz yeni rotalar var mı?	Yüzde (%)
Isparta kent ormanı	20
Gökçaydan- Sidre tepesine	20
Dere mahallesi-eski Burdur yolu	10
Akdağ mevkiinden-Sidre tepesine	9
Gökçay- çayboyu güzergâhı	9
Gölcük-Ağlasun arası	5
Darideresi barajı etrafı	4
Yazılı kanyon	3
Davraz	3
Barla	3
Ayazmana	3
Sav	2
Gönen	2
Çünür tepesi	2
Yanıt yok	2
Kirazlı dere	1
Atabey gölet etrafı	1
Dedegöl dağı ve etrafı	1
Kovada gölü milli parkı	1
Toplam	100

Doğa yürüyüşü rotasında yolların zemin malzemesi ne olmadır sorusuna katılımcıların %47'si toprak olarak fikrini beyan etmiştir (Çizelge 24).

Çizelge 20. Deneklerin doğa yürüyüşü rotasında yolların zemin malzemesi ile ilgili görüşleri ve yüzdeleri

Doğa yürüyüşünde rotanın yolların zemin malzemesi ne olmadır?	Yüzde (%)
Toprak	47
Doğal hali	33
Bitki kabuğu	8
Tuğla tozu	5
Talaş	4
Çakıl taşları	3
Toplam	100

3.1.4. Isparta doğa yürüyüşü etkinliği için yapılan GZFT Analizi

Çalışmada kent insanına yapılan anket verileri analizi sonucu elde edilen bulgular ile yapılan envanter ve sörvey çalışmalarından elde edilen veriler doğrultusunda GZFT analizi yapılmıştır. Bu bağlamda

içsel faktör olarak Güçlü (Strengths) ve Zayıf (Weaknesses) yönleri belirlenmiş, dışsal faktör olarak kaynaklanan Fırsat (Opportunities) ve Tehditleri (Threats) saptanmıştır. Mevcut kentsel ekoturizm mevcut durum potansiyeli ortaya konulmuştur. GZFT analizi çalışması ile güçlü yönler daha fazla geliştirilmesi yönünde, zayıf yönleri ise güçlü hale dönüştürme yönünde eylemler öngörülmüştür.

Çizelge 25. Deneklerin doğa yürüyüşü rotasında yolların zemin malzemesi ile ilgili görüşleri ve yüzdeleri

GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
• Zengin bitki örtüsü, • Doğal güzellikler, • Bazı rekreasyon-turizm etkinlikleri için olanaklar, • Kültürel zenginlikler • Doğal hayvan varlığı ve doğal bitki varlığı için hassasiyet durumunun olmaması, • İklimsel değerlerin etkinlik için uygun olması.	• Alt yapı eksikliği, • Malî kaynak yetersizliği, • Tanıtım eksikliği • Kentsel alanda doğa yürüyüşü eylem planının olmaması • Kentsel ekoturizm etkinlikleri için yetkili ve sorumlu bir Yönetişim Organizasyonunun olmaması
FIRSATLAR	TEHDİTLER
• Bozulmamış bir çevre, • Farklı rekreasyonel etkinlikler için alanlar, • Yöre halkının bu etkinliği destekleyici görüşlere sahip olması, • Alanda etkinlik sırasında doğal yaşamı izleme olanağının bulunması. • Geleneksel mimarîsi korunmuş konutların konaklama amacıyla kullanılabilmesi.	• Eğitim eksikliği, • Halkın konu ile ilgili girişimlerde bulunmaması, • Doğal güzelliklerin bozulması korkusu, • Çevre kirliliğinin ortaya çıkması korkusu. • Alanda konaklama-barınma açısından olanakların yeterli ve nitelikli olmayışı, • Alanda su kaynaklarının kısıtlı olması.

4. Sonuç ve Öneriler

Günümüz koşullarında kent insanlarının yaşamsal eğilimleri değişmekte ve çeşitlenmektedir ve özellikle kentsel turizm aktivitelerinin önemi giderek artmaktadır. Örneğin günümüzde yaşanan pandemi (Covid 19) nedeniyle kent insanlarının evlerinde uzun süre kalması ve seyahat sınırlamaların getirilmesi vb nedenler sonucu kent içi ve yakın çevresindeki doğal ve kültürel rekreasyon alanlarına olan talebi ve kullanımını daha da artırmıştır. Kentsel ekoturizm, insanları kentsel bir çevrede doğa ile iç içe olma, keşfetme ve doğa farkındalığını artırma bağlamında önem kazanmaya başlamıştır (Akkuş ve Gül, 2020; Akın ve Gül, 2020).

Isparta kent merkezinin sahip olduğu kültürel ve doğal değerler, kentsel ekoturizm açısından önemli bir potansiyele oluşturmaktadır. Bu potansiyelin değerlendirilmesi kapsamında yapılacak her türlü girişim veya eylemler kentin sürdürülebilir gelişimine ve kaynak değerlerin korunmasına büyük katkılar sağlayacaktır. Bu eylemler bir yandan kent insanının farkındalığını ve bilinçlenmesini artırabileceği gibi diğer yandan daha fazla turist kente gelmesine, kentin tanıtımına ve gelişimine önemli fırsatlar oluşturabilecektir (Akkuş ve Gül, 2020).

Bu çalışmada Isparta yöresinde gerçekleştirilen doğa yürüyüşü rotası ile ilgili yapılan anket çalışmaları sonucu elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir;

- Katılımcıların çoğunu, %68'ini bayanlar oluşturmaktadır. Yaş ortalamasında %58'lik oran ile 31-65 yaş arası çoğunluk göstermektedir. Meslek grubunda da %54'lük pay ile memur ön plana çıkmıştır. Eğitim durumunda çoğunluğu %58'lik oran ile lisans oluşturmaktadır. Gelir

durumu olarak bakıldığında ise çoğunluk %58'lik kısmı 1.500-3.000 TL aralığı oluşturmaktadır. Katılımcıların %98'i Isparta merkezde ikamet etmektedir.

- Doğa kavramı katılımcıların %22'si doğanın huzuru çağrıştırdığını algılanmaktadır. 50 kişiye uygulanan bu ankette görüldüğü üzere doğa kavramı insanlar tarafından birçok değişik anlamlar yüklenmiştir.
- Ekoturizm kavramına bakıldığında ise katılımcıların %32'si ekoturizm kavramının doğa turizmini çağrıştırdığını belirtmiştir. Diğer oranlara bakıldığında ise ekoturizmin insanlara aynı zamanda kültürel ve sosyal etkiler kattığını %14'lük oran ile görmekteyiz. Bu da ekoturizmin insanlar açısından birçok açıdan değerlendirildiğini ortaya koymuştur.
- Doğa yürüyüşünün insanlara neyi çağrıştırdığı sorusuna bakacak olursak %32'lik kısmı doğa yürüyüşünün sağlıklı yaşamayı çağrıştırdığını belirtmiştir. Genel olarak bakılırsa doğa yürüyüşünün birçok insana farklı duygu ve hisler yüklemektedir.
- İnsanların %40'ı sağlıklı yaşamak için doğa yürüyüşü yaptığını belirtmiştir.
- Katılımcılar Isparta kent çevresinde doğa yürüyüşü olmasını ister misiniz sorusuna ankete katılanları %100'ü evet cevabını vermiştir.
- Katılımcıların vermiş olduğu cevaplara bakılarak doğa yürüyüşü rotasının gününbirlik ideal mesafesinin %24'lük bir payla 3-4 km olması gerektiği ortaya çıkmıştır.
- İdeal gün süresinde ise %38'lik pay ile 1 gün olması gerektiği sonucuna varılmıştır.
- Rota üzerinde olması gereken işlevlerde katılımcıların %14'ü bitki dikimi olarak cevaplamıştır.
- Doğa yürüyüşü rotası üzerinde yapılacak olan dinleme istasyonları arasında ideal mesafe %18'lik bir yüzde ile 2 km olması gerekmektedir.
- Yer seçiminde dikkat edilmesi gereken kriterler ise %14 manzara potansiyeli olmuştur.
- Rota boyunca ankete katılan katılımcıların %82'si ekolojik katkı içerisinde bulunmak istediklerini belirtmişlerdir.
- Ekolojik katkı sağlamak isteyen kişilere göre %14'lük kısmı bitki dikimi olmuştur.
- Katılımcıların genellikle %34'ü hafta sonları doğa yürüyüşü yaptıklarını belirtmişlerdir.
- Etkinliği yapmak için tercih edilen günlerden %40'lık kısım ile pazar sonucuna varılmıştır.
- Etkinliği yapmak için tercih edilen aylardan %18'lik kısım ile Haziran sonucuna varılmıştır.
- Katılımcıların etkinliklerini yaptığı yerler ise %16'lık kısım ile Sidre Tepesi olmuştur.
- Katılımcıların Isparta'da önerebilecekleri rotalar ise %20'lik kısmı Isparta Kent Ormanı olarak cevap vermiştir.
- Oluşturulan doğa yürüyüşü rotasının yol zemininin de katılımcıların çoğunluğu tarafından %47'lik kısım ile toprak olarak belirlenmiştir.
- Türkiye genelinde doğa yürüyüşü ile ilgili gözlemlediğiniz sorunlar veya eksiklikler nelerdir sorusuna, katılımcıların %26'sı cevap vermemiş, %16'sı halk bilinçsiz, %16'sı yaygın olmaması, %14'ü yürüyüş yapılacak yerlerin olmaması, %12'si doğa tahribi, %8'i altyapı eksikliği, %6'sı güvenlik sorunu, %2'si alana ulaşım sorunu, şeklinde yanıtlamıştır.
- Çözüm önerileriniz nelerdir sorusuna, katılımcıların %50'si cevap vermemiş, %16'sı tanıtım ve özendirme, %16'sı doğa temelli eğitim verilmeli şeklinde cevap vermiştir.
- Ankete katılanların, dilek ve önerileriniz nedir sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplarda, %14'ü yürüyüş yollarının belirginleştirilmesi, %14'ü özendirme ve tanıtım, %6'sı doğaya saygı şeklinde beyan etmiştir.

Doğa yürüyüşü etkinlikleri kentlilerin yoğun stresli ortamlardan kısa bir süreliğine uzaklaşmak ve sağlıklı yaşama kavuşmak amacıyla çoğunlukla orman alanlarında gerçekleştirdiği bir etkinliktir. Bu nedenle yöneticilere göre bu etkinliğin toplumun talep ve beklentilerini karşılayacak biçimde planlanması, desteklenmesi, geliştirilmesi ve düzenlenmesi gerekmektedir. Sonuç olarak Isparta yöresinde doğa yürüyüşü rotası oluşturulacaksa yukarıda belirtilen katılımcıların çoğunluk oranıyla ortaya çıkan verilere göre yapılması önerilmektedir.

Teşekkür ve Bilgi Notu

"Doğa yürüyüşü (Trekking) rotası eylem planı modeli (Isparta örneği)" konulu bu çalışma TÜBİTAK 2209-Üniversite Öğrencileri Yurt İçi/Yurt Dışı Araştırma Projeleri Destekleme Programı tarafından destekli olup Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü'nde 2011 yılında bitirme ödevi olarak hazırlanmıştır.

Makalede ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Çalışmada etik kurul izni gerekmemiştir.

Kaynaklar

- Açıksöz, S., Topay, M., Aydın, H. (2006). Bartın-Arıt Beldesi Trekking Potansiyelinin Belirlenmesi. Zkü Bartın Orman Fakültesi Dergisi, Cilt:8, Sayı:10, S:78-87.
- Akın, T. ve Gül, A. (2020). Isparta-Atabey Yöresinin Ekoturizm Potansiyeli ve Turizm Rotalarının Belirlenmesi. *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 5(2), 221-240. DOI: 10.30785/mbud.793234
- Akkuş, F. G. ve Gül, A. (2020). Kentsel Ekoturizm Açısından Isparta Kent İnsanın Talep ve Eğilimleri. *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 5(2), 181-200. DOI: 10.30785/mbud.758514
- Akkuş, G. ve Gül, A. (2022). Nature Walk (Hiking) Route Action Planning; Isparta Example. 2nd. International Architectural Sciences and Applications Symposium "IArcSAS-2022" September 09-10-11, 2022, 701-712. Baku, Azerbaijan. ISBN: 978-625-8246-12-4
- Akten, M. (2003). Isparta İlindeki Bazı Rekreatyon Alanlarının Mevcut Potansiyellerinin Belirlenmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi Seri: A, Sayı: 2, ISSN: 1302-7085, Sayfa: 115-132.
- Baş, T. (2006). Anket, Seçkin Matbaası . S: 230.
- Beedie, P. ve Hudson, S. (2003). The emergence of mountain-based adventure tourism. *Annals of Tourism Research*, Vol. 30, No.3, 625-643.
- Bulut, Y. ve Akpınar, E. (2010). Ülkemizde Alternatif Bir Turizm Dalı Olan Ekoturizmi Çeşitlerinin Bölgelere Göre Dağılımı ve Uygulama Alanları. III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, Cilt: IV, 1575-1594.
- Demirhan, G. (2003). Boş Zamanları Değerlendirme Paneli 1. Gençlik Boş Zaman ve Doğa Sporları Sempozyumu, Bildiri kitabı, 246-272, Ankara.
- Erdoğan, N. (2003). Çevre ve (Eko)turizm. Pozitif Matbaacılık, Ankara.
- Erkal, M. (1986). Sosyolojik Açından Spor, M.E.G.S.B., Yayın No: 30, Ankara.
- Eskiyörük, D. (2013). Ekoturizm kapsamında dağ ve doğa yürüyüşü potansiyeli: Orta Toroslarda Aladağlar ve Bolkar dağları. Murat İsmet Haseki (ed). II. Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu (Ekoturizm). Adana: Ofis Reklam Danışmanlık.
- Gülbüz, F. (1993). Macera Turizmi, Seyahat Yönetimi, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, İstanbul.
- Gül, A. ve Özeltin, O. (2007a). Türkiye'deki korunan doğal alanlarda ekoturizm amaçlı ekolojik planlama yaklaşımı. Ekolojik Mimarlık ve Planlama Ulusal Sempozyumu, 27-28 Nisan-2007, Antalya Mimarlar Odası. 194-203. Antalya.
- Gül, A. ve Özeltin, O. (2007b). Ekoturizm ve Isparta I. Gülçevrem, Isparta İl Çevre ve Orman

Müdürlüğü, Yıl 2007/2 Sayı:2 ISSN-1307-6795. 22-25. Isparta.

- Gül, A. ve Özeltin, O. (2008). Ekoturizm ve Isparta II. Gülçevrem, Isparta İl Çevre ve Orman Müdürlüğü. 2008/1 Sayı:3 ISSN-1307-6795. 18-21. Isparta.
- Gülez, S. (1989). Park-Bahçe ve Peyzaj Mimarisi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi Ders Tezsirleri, serisi:29, sayı:2, 213-214, Trabzon.
- Gyimothy, S. ve Mykletun, R.J. (2004). Play in adventure tourism the case of arctic trekking. *Annals of Tourism Research*, Vol. 31, No.4, 855-878.
- İsak, E. (2008). Doğa Yürüyüşü Bilgileri. Türkiye Ormancılar Derneği Ekoturizm Grubu. Makaleler. (www.ekoturizmgrubu.org/makale/dogayuruyus.htm)
- Jonhston, B.R., Edwards, T. (1994). The commodification of mountaineering. *Annals of Tourism Research*, Vol. 21, No.3, 459-478.
- Mengütay, S. (2003). Boş Zamanları Değerlendirme Paneli, 1. Gençlik Boş Zaman ve Doğa Sporları Sempozyumu, Bildiri kitabı, 246-272, Ankara.
- Patterson, M.E. ve Mccool, S.F. (2000). Trends in recreation, tourism and protected area planning. Gartner William C.(Editor). *Trends in Outdoor Recreation*, Leisure Cambridge, MA, USA: CABI Publishing, p. 111.
- Whelan, T. (1991). Nature tourism, managing for the environment, Island Press, p. 3-21.
- Yalçın, G. (2007). Çiftlik İlçesi (Niğde) Doğal Kültürel Coğrafya Araştırmaları ve Ekoturizm. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Demands and Tendencies of Isparta City People for the Nature Walk Route

Summary

Sport is a social phenomenon that takes place in social life in our country, as it is in every country in the world, and in which almost everyone takes part both actively and passively (spectator). Sports both affect and are affected by society. Outdoor sports, which is a recreational activity, is an adventurous, exciting, immersive sport that takes people away from stress, instills a love of nature, allows them to socialize with each other, and psychologically relaxes them. The fact that sports are becoming more widespread and popular day by day, and that people from different cultures are interested in sports show that sports are a social phenomenon. Outdoor sports consist of all sportive activities which can be only done in natural areas against the existing natural barriers. The most distinguishable difference between outdoor sports and the others is the rules, which are determined according to the natural conditions in outdoor sports. It is accepted by experts that nature walks have very positive effects on the human body and mental health. Not wanting high condition or technique, injury, etc. It is the nature sport that attracts the most interest of the masses due to its low risks and low cost.

Recreation can be defined as all kinds of pleasure and joyful activities that are chosen in free time and alone, with a group, with or without a vehicle, in open or closed areas, inside or outside the city, and inside or outside an organization. Recreation activities in the individual; friendship, adventure, new experiences, sense of achievement, pleasure in creation, physical endurance, sense of service, enjoyment of beauty, using mental powers, emotional experience, and rest.

Walking is human nature. Anyone of any age who feels healthy can do this exercise easily. This sports branch, which is accepted as aerobic exercise in sports science, allows people to keep their bodies in shape and to be healthy. For an effective walk in nature, it is necessary to consider many factors such as a healthy body structure, terrain, climatic conditions, psychological state, and nutrition. Trekking is one of the lightest branches of nature sports done in the natural environment. It is the only sport that people will enjoy for many years to protect their health, not lose their self-confidence, and increase their trust in nature. Trekking is accepted as one of the most important and most suitable activities for the essence and framework of ecotourism. Isparta region is the most important ecotourism center of the Lakes Region. The natural and cultural heritage values in the region provide all the conditions for Isparta to become a world-class destination for nature-based sports and tourism activities. In this sense, it is of great importance that the trekking action programs are prepared in detail on a spatial and point scale in the Isparta Tourism Management Plan. This study, it is aimed to determine the criteria, user demands, and trends for trekking near the city of Isparta.

In this study, survey studies were conducted to determine the general criteria, demand, and trends of trekking near the city of Isparta. A total of 50 people who could be related to this activity and experts were surveyed. Percentage values were determined by analyzing the survey results in SPSS and Excel.

Sorumlu Turizm Kapsamında Eko Etiketler: Mavi Bayrak Örneği

Mustafa Alperen ÇİÇEK ^{1*} , Saniye Gül GÜNEŞ ²

ORCID 1:0000-0002-1913-7969

ORCID 2:0000-0002-5004-6504

¹Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Konya, Türkiye.

²Selçuk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi Ana Bilim Dalı, Konya, Türkiye.

*e-mail: mustafaalperencecek@gmail.com / rosegunes@gmail.com

Öz

Dünyanın en büyük üçüncü ihracat kategorisi olan turizm sektörü, birçok ülkenin bel kemiği durumundadır. Dünya çapında yaşanan hızlı nüfus artışı, kitlesel ve kontrolsüz turizm hareketleri temeli doğa ve çevre olan turizm sektörünü tehdit etmektedir. Bu bağlamda son yıllarda sürdürülebilirlik ve sorumlu turizm gibi kavramlar oldukça önem kazanmıştır. Sorumlu tutumlarını belgelemek isteyen işletme ve kurumlar eko-etiket programlarına yönelmeye başlamışlardır. Eko-etiketler ile tüketicilerin çevreye zarar vermeyen ürünleri tercih etmesi sağlanırken üreticilerin de çevreye duyarlı üretim gerçekleştirmesi amaçlanmaktadır. Turizm sektöründeki bu eko-etiket geliştirme çalışmaları ilk olarak 1985 yılında ortaya çıkan, Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (FEE) tarafından yönetilen mavi bayrak ile başlamıştır. Türkiye ise ilk olarak 1994 yılında Mavi Bayrak ödülüne sahip olmaya başlamıştır. Mavi bayrak ödülünün Türkiye'deki temsilcisi ise Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV)'dir. Bu makalede sorumlu turizm, sürdürülebilir turizm, eko-etiket kavramlarına ve eko-etiketlerin ilki olması sebebiyle en önemlilerinden biri olarak görülen uluslararası çevre ödülü Mavi Bayrak'a değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sorumlu Turizm, Sürdürülebilir Turizm, Eko-Etiketler, Mavi Bayrak

Eco-Labels in the Context of Responsible Tourism: The Case of Blue Flag

Abstract

Tourism, which is the third-largest export in the world and has a crucial place in many countries. Worldwide rapid population growth, mass and uncontrolled tourism movements are threatening the tourism sector, which is based on nature and the environment. In this context, such as sustainability and responsible tourism concepts have taken importance in the last years. Some businesses and institutions that want to prove their responsible attitudes with documents have started to turn to eco-label programs. With eco-labels, the main purpose is encouraged consumers are preferred products that do not harm the environment, while manufacturers produce environmentally friendly products. This eco-label development studies started in the tourism sector first with the blue flag which born in 1985, managed by the International Foundation for Environmental Education (FEE). As for Turkey, achievers earn the Blue Flag Awards firstly in 1994. The representative of the Blue Flag Awards in Turkey is the Turkish Environmental Education Foundation (TÜRÇEV). In this article, mentioned that the concepts of responsible tourism, sustainable tourism and eco-label which is seen as one of the most important international environmental awards, because it is the first of the eco-labels: the Blue Flag.

Keywords: Responsible Tourism, Sustainable Tourism, Eco-Labels, Blue Flag

Citation: Çiçek, M. A. ve Güneş, S. G. (2022). Eco-labels in the context of responsible tourism: The Case of blue flag. *Journal of Protected Areas Research*, 1(2), 104-122.

DOI: 10.5281/zenodo.7386323

1. Giriş

Turizm, durmaksızın değişen, gelişen, heyecan yaratan dinamik bir sektördür. Turistler için neşe, eğlence ve tatmin kaynağı olabilirken yerel toplum için istihdam, işletmeler içinse bir gelir kaynağı olabilmektedir. Turizm, yapabileceği katkılar göz önüne alındığında sürdürülebilir kalkınma için çok özel bir konumdadır (Güneş, 2018, s. 199-207). Dünyanın en büyük endüstri kalemlerinden biri olan turizm sektörü hem toplam küresel gelirin hem de toplam istihdamın %10 gibi önemli bir kısmına sahiptir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin baş gelir kaynaklarından biri haline gelen, ayrıca birçok sektör ile de ilişkili olup bu sektörlerle katkı sağlayan bir endüstri olarak büyük önem taşımaktadır. Dünya çapında, milyarlarca uluslararası turist hareketliliği her dönem önemli ölçüde artmaktadır. Bu bağlamda turizmin sürdürülebilirliği söz konusu gelişmekte olan ülkeler için hayati öneme sahiptir (Fışkın, Çakır & Özkan, 2016, s. 231). Tüm dünyada yaşanan nüfus artışı, turizmin artık bir lüksten çok ihtiyaca dönüşmesi, kültürel ve ekonomik olarak her kesimden insanın turizm hareketlerine katılması, her yıl katlanarak artan turist sayısı doğal kaynakların hızla tükenmesine, kirlenmesine ve ekolojik dengenin bozulma tehlikesine yol açmıştır. Bu açıdan sürdürülebilirlik kavramı ve sorumlu turist olma bilinci giderek önem kazanmıştır. Çevre ve doğa ile ilgisi en fazla olan turizm sektörü de sürdürülebilirliğin önemini kavraması gereken ilk sektörlerden biri olmalıdır. Çünkü turizm sektörünün baş yapı taşlarını doğal, temiz, kirlenmemiş, tahrip olmamış bir çevre ve doğa oluşturmaktadır (Ceylan, 2019, s. 66). Bu bağlamda turistlerin çevreye daha az zararlı turizm faaliyetleri gerçekleştirmesine olanak sağlayan ayrıca tercih edecekleri destinasyona, işletmeye ve ürüne karar vermelerinde yardımcı olacak olan eko-etiketler hayatımıza girmiştir. Ayrıca işletmelerin bu etiketleri bir pazarlama aracı olarak kullanması, kendi markalarının reklamını yaparak ürünlerini ön plana çıkarması söz konusu ürünlerin bilinçlenmiş ve sorumlu turistler tarafından daha çok tercih edilmesine imkân tanıyacaktır. Çünkü günümüzde tüketici olarak kabul edilen turist kitlesinin de giderek bilinçlenmeleri sebebiyle çevreye zarar vermeden, içi rahat bir şekilde tatil yapabilecekleri duyarlı işletmeleri tercih edeceği aşikârdır (Düşmezkalender, 2020, s. 265). Eko-etiketler bir çevre etiketidir ve tüketicinin tercihlerinde birçok unsur ile beraber bir karar mekanizması yaratılmasına olanak sağlar. Bir ürünü veya hizmeti tercih ederken çevre üzerinde daha az olumsuz etki gösteren ve çevreye karşı bilinçli şekilde hareket eden hizmetleri tercih etme konusunda dikkat edilmesine ayrıca sorumlu bir turist olunmasına yardım edecek araçlardır (Bozkurt ve Dücan, 2018, s. 69). Sektördeki işletmeler çevreye karşı biz de duyarlıyız diyebilmek adına bu tutumlarını belgelendirmek amacıyla ulusal veya uluslararası eko-etiketleri almak istemektedir. Turizm sektöründeki bu eko-etiket geliştirme çalışmaları ilk olarak 1985 yılında ortaya çıkan mavi bayrak ile başlamış olup, denetimli çevre uygulamaları yoluyla plajların, kıyı bölgelerin sürdürülebilirliğini korumak, gelişimine ön ayak olmak, turist ve turizm çalışanlarını bilinçlendirmek amacı ile medyada tanıtılmıştır (Zielinski & Botero, 2019, s. 15).

1.1. Sorumlu Turizm

Sorumlu turizm; toplum, turistler, işletmeler ve tüm turizm paydaşlarının kazandığı, yerel halk ve çevrenin de kaybetmediği bir turizm yönetim biçimidir (Güneş, 2020, s. 11-12). Günden güne önem kazanan ve bilinirliği artan eko-turizm, toplum temelli turizm, gönüllü turizm, yavaş turizm gibi birçok alternatif turizm türüne bilinçli, sürdürülebilir ve sorumlu bir yaklaşım katmayı hedeflemektedir. Hem geleceğimiz için çevre ve doğa mirasını sürdürülebilir bir şekilde korunmasının hem de tüm turizm paydaşlarının; ilgili bakanlığının, sivil toplum kuruluşlarının, turistlerin, yerel halkın, turizm çalışanlarının ve yöneticilerinin çevre dostu bir bilinçle turizm hareketlerini sürdürmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Sorumlu turizm sadece çevre, doğa, turizm kapsamlı bir kavram olmamakla birlikte insan haklarını da gözeten bir yaklaşımdır. Küresel sorunlarımızdan, kadın-erkek eşitliğine, illegal ve adil olmayan ticaretten, istismarlara, çalışanların haklarından, toplumsal sorunlara kadar bilinç oluşturma çabası içerisinde. 90'lı yılların başlamasıyla süregelen çeşitli toplantılar, etkinlikler ve çalışmalar sorumlu turizm kavramının oluşması ve duyulmasında önemli rol oynamıştır. Sorumlu turizm kavramı ilk olarak 1996 yılından itibaren ve uygulamalara başlayan ilk ülke Güney Afrika olmuştur (Güneş, 2020, s. 11-12). Sorumlu turizm kavramına Güney Afrika'nın Turizmin Gelişimi başlıklı raporunda değinilmektedir. Bu raporda sorumlu turizmin özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır (İşçi & Güzel, 2018, s. 14; Aktaş & Kurgun, 2021, s. 1674-1675):

- Turizm hareketinden fayda sağlayan tüm paydaşların, yerel halk başta olmak üzere sürece dahil edilmesi, sürecin planlanmasından, karar alınmasına kadar tüm süreçte aktif olunmasının sağlanması.
- Aşırı tüketimi önleme ve atık yönetimi sağlanarak yerel kaynakların sürdürülebilirliğinin korunması.
- Turizmin yönetiminde, pazarlanmasında ve geliştirilmesinde rekabet yaratacak düzeyde olunması.
- Turizm hareketlerinin her açıdan dikkatle gözlemlenmesi ve değerlendirilmesi sonucunda oluşan bilgilerin tamamen açık bir şekilde tüm paydaşlarla paylaşılması.
- Yerel kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılması ve sosyal, kültürel, ekonomik olarak çeşitliliğin desteklenerek sağlanması.
- Ev sahibi kültüre, yerel halka ve doğal değerlere karşı saygılı, sorumlu ve duyarlı olunması şeklinde belirtilmiştir.

2002 yılında, Güney Afrika'nın Johannesburg şehrinde gerçekleşen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde dünyanın dört bir yanından katılan 20 ülkenin 280 üyesiyle sorumlu turizm yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Zirvenin, Destinasyonlarda Sorumlu Turizm konulu konferansı da bu alanda ilk olmuş ve Güney Afrika ilk ev sahipliğini üstlenmiştir. Burada imzalanan Cape Town Sorumlu Turizm Bildirgesi sonucunda tüm turizm paydaşları için; sorumlu bir anlayışın benimsenmesi, karşılaşılan problemlerle bu anlayış bilinciyle ilgilenilmesi, turizm hareketlerinin şeffaf bir şekilde gözetlenebilir ve denetlenebilir olması, böylelikle bu yeni anlayışın herkes için avantaj sağlayacak bir fikir olduğu dile getirilmiştir. Kabul edilen Cape Town Bildirgesi'ne göre sorumlu turizmin vurgulanan özellikleri şunlardır (Güneş, 2020, s. 18; Aktaş & Kurgun, 2021, s. 1975):

- Turizmin getireceği her türlü çevresel, sosyal ve ekonomik olumsuzluğu en aza indirir.
- Yerel halk için ekonomik avantajlar sağlar ve refah düzeyini arttırmaya yönelik bir amaç güder.
- Yerel halkın çalışma şartlarını iyileştirir ve sektöre erişimlerini kolaylaştırır.
- Yerel halkı hayatlarını ve yaşam standartlarını etkileyen her türlü sürece dahil eder ve karar hakkı tanır.
- Dünyadaki doğa çeşitliliğinin sürdürülebilirliğinin yanı sıra doğal ve kültürel mirasın korunmasına fayda sağlar.
- Yerel halkla daha derin ve samimi iletişim kurup sosyal ve çevresel eksiklerin daha iyi anlaşılmasını sağlayarak turistler için daha sağlıklı bir deneyim şansı tanır.
- Herkes için erişilebilir turizm anlayışla fiziksel engeli olan bireylerin turizme erişimine olanak sağlar.
- Yerel kültür ve ev sahibi topluma duyarlı olup turistler ile yerel halk arasında bir köprü inşa ederek karşılıklı saygı, gurur ve güven oluşmasına yer açar.

Sorumlu turizm ayrıca yerel halkın yaşam kalitesini arttırmaya yönelik bir hedef güderek sosyo-ekonomik faydalar ve sürdürülebilir gelişimi sağlanan doğal kaynaklar aracılığıyla bunu sağlamayı amaçlamaktadır. Tüm dünyada teknolojinin etkisi ile bilgiye ulaşmanın son derece kolaylaşması, sosyal medyanın herkes tarafından kullanımı ve topluma etki edecek düzeye gelmesi insanların dolayısıyla turistlerin toplumsal, çevresel, sosyal ve ekonomik açıdan daha bilinçli olmalarını sağlamıştır. Turist kitlesinin değişmesi ve giderek daha çevre bilinci gelişmiş insanların turizm hareketi gerçekleştirirken çevresel etkiyi kriter olarak almaya başlaması turizm sektörünün de bu doğrultuda hareket etmesini kaçınılmaz kılmıştır. Bu bağlamda her geçen gün pazar payını kaybetmek istemeyen destinasyonlar ve tüm paydaşlar stratejilerini çevresel etkiyi düşünerek düzenlemiş ayrıca sektör çalışanları ve yerel halkı çevreye karşı sorumluluk bilincine yönlendirmeye başlamışlardır. Böylece destinasyon yönetiminden, tüm paydaşlara, sektör çalışanlarından, destinasyon halkına kadar

herkesin sorumluluklarının farkında olarak davranması gereken yeni bir anlayışa zemin oluşturmaktadır (Aktaş ve Kurgun, 2021, s. 1674).

Turizm hareketlerinin neye yol açtığının bilincinde olarak yapılmasını vurgulamak amacıyla tartışılan çalışmalar, sürdürülebilir turizm kavramını sorgulama isteği duyurmuş ve bu bağlamda sorumlu turizm kavramının önemi daha çok dile getirilmeye başlanmıştır. Bunun başlıca sebepleri sürdürülebilir turizm ve eko-turizmin oluşan yeni gereksinimler konusunda sınıfta kalması, faydasının giderek azalması olarak düşünülmektedir; sürdürülebilir ve eko-turizmde eksik olan olgu sorumluluk ve bilinç kavramlarıdır (Hacıoğlu & Çelik Yetim, 2019, s. 44-45).

Sürdürülebilir turizm yıllardır üzerinde dikkatle çalışılan bir kavram olmasına karşın sorumlu turizm kavramı daha güncel bir kavramdır (Aykın, 2018, s. 160). Sürdürülebilir ve eko-turizm kavramlarıyla da çokça adı geçen sorumlu turizm kavramının temel farkı turistlerin, yerel halkın, örgütlerin, işletmelerin kısaca harekete dahil olan herkesten yapacakları eylem ve hareketlerin oluşturacağı etkilerden sorumlu olması istenmektedir. Ayrıca sorumlu turizm, eko-turizm gibi bir turizm türü değil, yönetim stratejisidir ve farklı olarak yerel halkın da tüm turizm hareketlerinin bir parçası olması gerektiğini söylemektedir (İşci & Güzel, 2018, s. 13-14).

Turizm sektörü, fazlasıyla kırılgan, çeşitli sürdürülebilirlik risklerine de çok açık olan bir sektördür; kaynakların bilinçsiz kullanımı, çevre dostu politika gütmeyen kuruluşların var oluşu bir anda turizm tercihlerindeki ibreyi değiştirerek turizm talebinde azalmalara yol açabilir. Bu bağlamda turizmdeki üst kurumların, yöneticilerin sürekli olarak bölgenin sürdürülebilirliğini, yenilenmesini gözetmeli ve bölge halkıyla da karşılıklı fayda sağlama niyeti içinde olmalıdır (Musavengane, 2019, s. 786-787). Bu açıdan sorumlu turizm kavramının önemi oldukça fazladır. Bahsedilen tüm bu riskler ve kaygılardan ötürü hem sektörün geleceği açısından hem de sahip olunan doğal güzelliklerin korunması açısından çevreye olumsuz etkileri düşük olan bir turizm yaklaşımının benimsenmesinin kaçınılmaz olduğunun bilincine varılmaktadır. Bu bağlamda gelişen turist bakış açısı ve bilinç sahibi insanların çoğalmasıyla ziyaret edilen destinasyonun çevreye gösterdiği önem bir kriter olmuş ve çevre dostu bir bakış benimseyen sorumlu turizm kavramına da ilgi hızla artmıştır (Güneş, 2018, s. 218-225).

2. Eko-Etiketler

Günden güne turizm hareketleri, çevreyi, doğayı, denizleri, plajları ve daha birçok doğal faktörü gözetmeden ve gerekli tedbirler olmadan aşırı artış göstermiştir. Bunun sonucunda tüm dünyada çevre, doğa, deniz ve plajlar geri döndürülemez bozulmalara maruz kalmakta ve böylece turizm ekosisteminin bozulması hava, deniz ve çevre kirliliği bunlara paralel olarak da kötü manzaralar kaçınılmaz hale gelmektedir (Lucrezi, Saayman ve Van der Merwe, 2015). Turizm, döviz kazançları ve yatırımları yaratmanın yanı sıra, dünyanın dört bir yanındaki birçok toplumda ekonomik çeşitlendirme ve istihdam yaratılması açısından çok önemli bir sektördür. Ancak turizmin gelişimi özellikle gelişmekte olan ülkelerde olmak üzere turizm merkezlerinde önemli toplumsal ve çevresel sorunlar yaratmakta ve farkında olmadan doğanın kaynaklarını tüketmekte önemli rol oynamıştır. Doğal ortamın hayati bir turizm kaynağı olması, turizm gelişimiyle ilişkili olumsuz çevresel etkileri azaltmayı ve giderek daha fazla çevre dostu kalkınma tedbirlerini önemsemeyi kaçınılmaz kılmıştır (Sasidharan, Sirakaya & Kerstetter, 2002, s. 161-174).

Dünya nüfusunun hızlı artışı aynı zamanda üretim ve tüketimin de hızla artmasına yol açmıştır. Dünya çapındaki tüm ülkelerde kontrol dışı tüketimin artması dünyanın ihtiyacı olan hammadde kaynaklarının her geçen gün azalmasına sebep vermektedir. Bu kontrolsüzlüğün doğurduğu çevresel etkileri, çevre bilincinin de oluşmasıyla bir tehdit olarak algılama dürtüsünü beraberinde getirmektedir. İnsanların, özellikle tüketici kesimin bilgilendirilmesi ve farkındalık yaratmak amacıyla alınan önlemlerden biri eko-etiketlerdir. Sürdürülebilirliğin göz önüne alınmadığı her hareket, sorumlu olmayan her ziyaretçi, alınmayan veya geç alınmış tedbirler dünyanın sahip olduğu bu doğal güzellikleri ve ekolojik dengeyi yok etmeye sürükleyecek adımlardır. Bu bağlamda çevreyi, doğayı, denizleri, plajları ve diğer doğal faktörleri önemseyen eko-etiketlerin benimsenmesi son derece önemlidir (Ceylan, 2019, s. 66). Ayrıca söz konusu hizmetin tanıtılmasında eko-etiketlerin etkili bir şekilde kullanılması ve öne çıkarılması çevre bilincinin turistlere kazandırılması bakımından oldukça önemli ve etkili faydalar sağlamaktadır. Özellikle, artan çevresel kaygı ve farkındalığın olduğu bir

dönemde turistik destinasyonları tanıtmak ve rekabet güçlerini artırmak için çevre sertifikaları diğer adıyla eko-etiketler kullanılmaktadır (Capacci, Scorcu & Vici, 2014, s. 1-20).

Son yıllarda pek çok bilinçli tüketici çevre dostu ürünler/hizmetler ve bunları tespit etme yolları konusunda endişe duymaya başlamıştır. Bu endişe kişisel değerler ve insanların çevresel etiketli ürünleri seçtiklerinde sahip oldukları olumlu duygular ve rahat bir vicdan ile desteklenir olmuştur (Prieto-Sandoval, Alfaro, Mejía-Villa ve Ormazabal, 2016, s. 806-818). Ürün ya da hizmetlerinin çevreyi gözettiğini toplum karşısında belgelendirmeyi amaçlayan şirketler bu isteklerini eko-etiket programları ile gerçekleştirebilmekte ve bunu etkili bir pazarlama aracı olarak kullanmaktadır. Eko-etiketleme programları hedef kitleye piyasadaki hangi ürün ve hizmetlerin çevreye daha az zarar verdiği konusunda bilgilendirmeyi hedeflemektedir (Yücel & Ekmekçiler, 2008, s. 321-332).

Çevresel sorunlar elbet tüm sektörlerin başta gelen sorunlarından biri olmasına karşın çevre olmadan turizmin olamayacağı çok açıktır. Çevre ve turizm arasındaki bağlantı doğru orantılıdır, bu nedenle çevrenin kalitesi turizm faaliyetleri üzerinde doğrudan bir etki yaratmaktadır (Dragomir, Mazilu, Dobrescu & Malmere, 2021, s. 118-123). Sürdürülebilir bir çevrenin de ancak sürdürülebilir bir turizmle olacağı ve plansız, kontrolsüz, çevreye saygı duymayan bir turizm anlayışının ekolojik dengeyi ve çevre kalitesini bozacağı önemli bir gerçektir (Öztürk, Tanrısever Yiğit & Çınar Umdü, 2017, s. 375-377). Eko-etiket programları, turizm ürün ve hizmetlerinin çevresel kalitesinin çok yönlü boyutlarını kolay ve okunabilir şekilde tanımlayıp bunu tüketici kesime özetleyebilmektedir. Bu durum özellikle yabancı tüketiciler için genellikle benzer olan turizm destinasyonları hakkında bilgi düzeyini artırmaktadır. Daha güvenilir bilgi sağlamak, destinasyonlar hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan turistleri çekebilir. Ek olarak, eko-etiketler yeni sektör kriterlerine yani çevresel konulara duyarlılıkla yaklaşan uygulamalara uygundur (Capacci, Scorcu & Vici, 2015, s. 88-96).

Eko-etiketleme gönüllülük esasına dayalı olup, karşılaştırıldığı diğer ürün ve hizmetlere kıyasla çevreye daha az zararlı etkisi olduğu kabul edilen ürün ve hizmetlere bir ödül olarak verilmektedir. Eko-etiketler söz konusu ürün veya hizmetlere ilişkin temel çevresel kriterleri karşılamak üzere bağımsız olarak ortaya konulan ve tarafsızca gerçekleştirilen bir ödüllendirmedir (Yücel & Ekmekçiler, 2008, s. 321-332). Eko-etiketler hem bir kuruma, hem bir işletmeye hem de belli ürünlere/hizmetlere ayrı ayrı verilebilmektedir. Örneğin, Yavaş Şehir Seferihisar'ın tüm bileşenlerini kapsayan bir sertifikayken, mavi bayrak Seferihisar Sahillerine verilen bir eko-etikettir (Öztürk, Tanrısever Yiğit & Çınar Umdü, 2017, s. 375-377). Terimler arasında bir yanlış anlaşılma yaşanabilmektedir. Eko-etiket ve sertifikasyon birbiri ile karıştırılabilmektedir çünkü genellikle aynı yapıya sahiptirler ve her ikisi de kriterlerin başarısını bir etiket veya logo ile yansıtmaktadır. Aynı şekilde her ikisinin de kriterlerine üç sürdürülebilir başlığı; çevresel, ekonomik ve sosyokültürel olmak üzere dahil etmesi giderek daha yaygın hale gelmektedir. Bununla birlikte, aralarında elbet farklılıklar vardır; sertifikaların kökenleri imalat sanayisine dayanmaktadır ve daha sonra çevresel verimliliğe odaklanan bir yöntem olarak eko-etiketler kullanılmaya başlanmıştır (Arenado Rodríguez, García López ve Jiménez Caballero, 2017, s. 93-110). Eko-etiketler ürüne, hizmetlere ve destinasyonlara uygulanabilir. Eko-etiketler ile işletmeler, tüketicilere çevreye karşı duyarlı olduklarını göstermeyi hedeflemektedirler. Bunun nedeni eko-etiketlerin ürün ve hizmetlerin çevresel faaliyetleri hakkında güvenilir bilgi sağlayan ve gönüllülük esasına dayalı araçlar olarak değerlendirilmeleridir. Eko-etiketleme, turizm ile alakalı hizmet ve turistik ürünlerin baştan sona tüm aşamalarındaki negatif etkileri azaltma eğiliminde olmakla beraber destinasyonların çevre kalitesinin artırılarak iyileştirilmesine yönelik de bir araçtır. Eko-etiket, ekolojik dengeyi olumsuz etkilemeyen bilinçli hizmetlere verilen bir temiz kağıttır (Ceylan, 2019, s. 67).

Çizelge 1. Turizm Sektörü ile Bağlantılı Eko-Etiketler (Fışkın, Çakır & Özkan, 2016, s. 226).

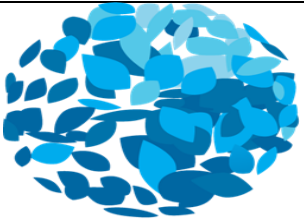
Eko-Etiket	Bölge	Bağlantılı Sektörler
Beluga	Avrupa	Turizm, Ulaştırma
BIO Hotels	Avrupa	Gıda, Turizm
Blue Angel (Mavi Melek)	Uluslararası	Turizm, Taşımacılık, Ambalaj, Tekstil
Blue Flag (Mavi Bayrak)	Uluslararası	Turizm

CarbonNeutralCertification (Sıfır Karbon Sertifikasyonu)	Uluslararası	Multidisipliner
CarbonReductionLabel (Karbon Azaltma Etiketi)	Uluslararası	Multidisipliner
CertifiedGreenRestaurant (Yeşil Restoran Sertifikası)	ABD	Gıda, Turizm
Climatop	Uluslararası	Multidisipliner
EarthCheck	Uluslararası	Turizm, Ulaştırma
EcoHotelsCertified	Avrupa	Turizm
EcoMarkAfrica	Afrika	Turizm, Deniz Ürünleri, Orman Ürünleri, Tarım
EstonianEcotourismQualityLabel	Avrupa	Turizm
EU Ecolabel	Avrupa	Tekstil, Turizm, Elektronik, Orman Ürünleri
Fairfor Life	Uluslararası	Turizm, Gıda, Tekstil
Green Globe Certification	Uluslararası	Turizm, Ulaştırma
GreenKey	Uluslararası	Turizm
GreenLeafEcoStandard	Uluslararası	Turizm
GreenSeal	Uluslararası	Gıda, Turizm
GreenTourism Business Scheme	Uluslararası	Turizm
International EcoCertification Program	Uluslararası	Turizm
LegambienteTurismo	Avrupa	Turizm
Nature's Best Ecotourism	Avrupa	Turizm
NoCO2	Uluslararası	Multidisipliner
Steinbock	Avrupa	Turizm
Viabono	Avrupa	Turizm

Turizm sektöründe bulunan eko-etiketlerin temel amacı çevresel zararı en aza indirmektedir. Ayrıca eko-etiket programları işletmenin imajını ve turistlerin de davranışlarını direkt olarak etkileyebilmektedir. Sektör içinde bulunan işletmeler çevre bilinçlerini belgeledikleri eko-etiketler ile kendilerine de fayda sağlamaktadır. Bu faydalar turizm hizmetlerinin pazarlanması, tanıtılması ve imaj çalışmaları olarak açıklanabilir. Bunun yanı sıra, çevresel etiketlere önem gösteren bilinçli turistler de tatil tercihlerini eko-etikete sahibi işletmelerden yana kullanmaktadır. Turizm eko-etiket programları çoğunlukla işletme tesisi ve çevresi üzerinedir. Bunun başlıca sebebi turistlerin zamanlarının büyük kısmını tesis çevresinde geçirmesi ve konaklama tesislerinin çevresel performanslarını saptamanın daha basit ve gerçekçi olması olarak gösterilebilir (Fışkın, Çakır & Özkan, 2016, s. 226).

Dünya ölçeğinde turizm hareketinin %50'den fazlası Avrupa bölgesinde gerçekleşmektedir. Açık ara turizm eko-etiketlerinin en büyük yayılması da yine Avrupa'dadır (Buckley, 2002, s. 184). Bu bağlamda turizm konulu alınan hareketler ve kararlar Avrupa Birliği üyesi ya da aday ülkeler tarafından alınmaktadır. Dünyada kullanılan birçok eko-etiket ve sertifikasyon sistemi bulunmaktadır (Öztürk, Tanrısever Yiğit & Çınar Umdü, 2017, s. 375-377). Sürdürülebilir turizm ve turizmde çevresel etkiler kapsamında Dünya genelinde uygulanan bazı eko-etiket çeşitleri şunlardır (Ünlüönen, Kızanlıklı & Arslan, 2011, s. 447-448):

Çizelge 2.En Çok Bilinen Uluslararası Eko-Etiketler (Deste, Binbaşıoğlu & Türk, 2018, s. 227-228; Earth Check, 2022; Green Globe, 2022; Gökdeniz, 2017, s. 72; Mavi Bayrak Türkiye, 2022; TÜRÇEV, 2022).

Sertifika Logosu	Sertifika Tanımları
	Mavi bayrak FEE tarafından 1985 yılında başlatılan plaj ve marinalara verilen bir ödül programıdır. İlk olarak Avrupa ülkelerini kapsayan mavi bayrak 2001 yılından itibaren tüm dünyayı yayılmış ve federasyonun ismi de FEE olarak değişmiştir. Türkiye’de ise Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV) bünyesinde yürütülmektedir.
 EARTHCHECK	Earth Check Kıyaslama ve Sertifikasyon Programı: 1997 yılından beri EC3 Global uluslararası çevre yönetimi ve sertifikasyon kurumu aracılığıyla verilen bir programdır. Dünya genelinde 60 ülkede bulunmakta ve tüm turizm ve seyahat endüstrisini kapsamaktadır. Bronz, gümüş, altın ve platinyum olmak üzere 4 temel kademesi bulunmaktadır.
	GreenGlobe: Yeşil Küre olarak adlandırdığımız 83 ülkeyi kapsayan, merkezi Kaliforniya’da bulunan Yeşil Küre 2022 itibarıyla seyahat ve turizm işletmelerinin sürdürülebilir operasyonları ve yönetimi için sertifika sağlamaya devam etmektedir.
	GreenKey: Yeşil Anahtar Programı çevrenin korunması adına girişimleri ödüllendirerek destekleyen, iklim değişikliğinin önlenmesi ve sürdürülebilir turizme katkıda bulunmayı amaçlayan uluslararası bir eko- etikettir. 1994’de ilk olarak Danimarka’ da uygulanmaya koyulmuştur. Türkiye adına ise 2011 yılından itibaren TÜRÇEV tarafından yürütülmektedir.
	Travelife Turizmde Sürdürülebilirlik: Tur operatörleri, acentalar, oteller ve otel işletmecilerine verilen bir programdır. Travelife dünya çapında 1300’den fazla otelin sahip olduğu uluslararası sürdürülebilir bir sertifikasyon programıdır. Üye ülkelere arasında Türkiye’de yer almaktadır.

Mavi bayrak programı ise genellikle eko-etiketin ne olduğunu açıklamak için iyi bir örnek olarak verilmektedir. Bunun nedeni, programın turizm sektöründe bir performans standardı olarak fazlasıyla etki oluşturulmuş olmasıdır (Klein & Dodds, 2017, s. 41).

3. Mavi Bayrak

Mavi bayrak, dünyada en çok bilinen ve yaygın olarak kullanılan bir plaj ödülüdür (Klein & Dodds, 2017, s. 39). Eko-etiketlerin ilki ve en çok bilineni olan mavi bayrak plajların, plaj çevresinin, denizlerin ve deniz çevresinin korunmasını kapsamaktadır. Programın içerdiği şartları sağlayan plajlar mavi bayrak sahibi olabilmektedir (Zeydan & Gürbüz, 2021, s. 226). İlk olarak 1985 yılında Uluslararası

Çevre Eğitim Vakfı (FEE) tarafından, Fransa plajlarında, sahilde sadece mükemmel suları sürdürülebilir kılmak değil, aynı zamanda çevrenin önem verdiği ve saygı duyduğu alanları korumak için de ortaya çıkmıştır. Bugün bu ikonik sertifikasyon bayrağı, birçok Avrupa ülkesinin kıyılarında yüzlerce noktada dalgalanmaktadır. 1987 yılında da uluslararası alanda geliştirilmeye başlanmıştır. O zamandan bu yana, Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen bu özel örgüt, bu kalite rozetini elde etmek isteyen yerel kurumlar tarafından talep edilmektedir. Mavi bayrak yetkililerin pek çok kalabalık şehir plajında ortaya çıkan sorunlara aldığı bir takım önlemler zinciridir. Mavi bayrak için plajları, mükemmel su kalitesi ve sahil bölgesi, hizmetlerinin ve tesislerinin güvenliği ek olarak da çevre eğitimi beklemektedir (Mir-Gual, Pons, Martin-Prieto ve Rodríguez-Perea, 2015, s. 106-107). 1987 yılında 10 Avrupa ülkesini kapsayan 452 mavi bayrak ödülü verilmiştir. Bu şekilde başlayan mavi bayrak programı şu an dünya çapında tüm kıtalardan 48 ülke ve 5042 mavi bayraklı plaj, marina ve turizm teknesiyle faaliyetlerine devam etmektedir (Güneş & Çetin, 2015, s. 5-15).

Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı tarafından Birleşmiş Milletler'in 2015-2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne paralel olarak yürütülen mavi bayrak çalışmaları başvuru süreçlerine paralel olarak hem ulusal hem de uluslararası jüri ile değerlendirilmektedir. Başvuruları başarılı olan yerleri bir takım denetim ve kriterler beklemektedir (Bozkurt & Dücan, 2018, s. 70-73). Mavi bayrak için 2022 kriterleri göz önüne alındığında plajlar için 33, marinalar için 38, turizm tekneleri için 51 ve bireysel yatlar içinse 4 kriter ve 16 davranış kuralı bulunmaktadır. Mavi bayrak, almaya hak kazanan yerler için sadece bir yıl geçerlidir sonrasında aynı şekilde değerlendirme sürecine girip tekrar hak kazanmak gerekmektedir. Mavi bayrağa sahip olduktan sonra da süreç tam olarak bitmiş sayılmamakta, uygunluk denetimleri tüm sene içinde devam etmektedir (Düşmezkalender, 2020, s. 270).

Plajların sürekli olarak kriterlere uyduğundan emin olmak için denetimler yapılır ve gerekli standartları karşılamayan plajlardan mavi bayrak geri çekilebilir. Bu denetimler, plaj yöneticilerinin bilgisi dahilinde bir mavi bayrak temsilcisi tarafından yapılabileceği gibi, plaj yöneticilerinin tanımadığı gönüllüler tarafından da yapılabilir. Mavi bayrak ile ödüllendirilen her plajda bayrak, broşürler, bilgi panoları ve mavi bayrak materyalleri bulunması da gerekmektedir (Klein ve Dodds, 2017, s. 42). Mavi bayrak kapsamındaki plaj ve marinalarda bulundurulması gerekenler şu şekildedir (Mavi Bayrak Türkiye, 2022);

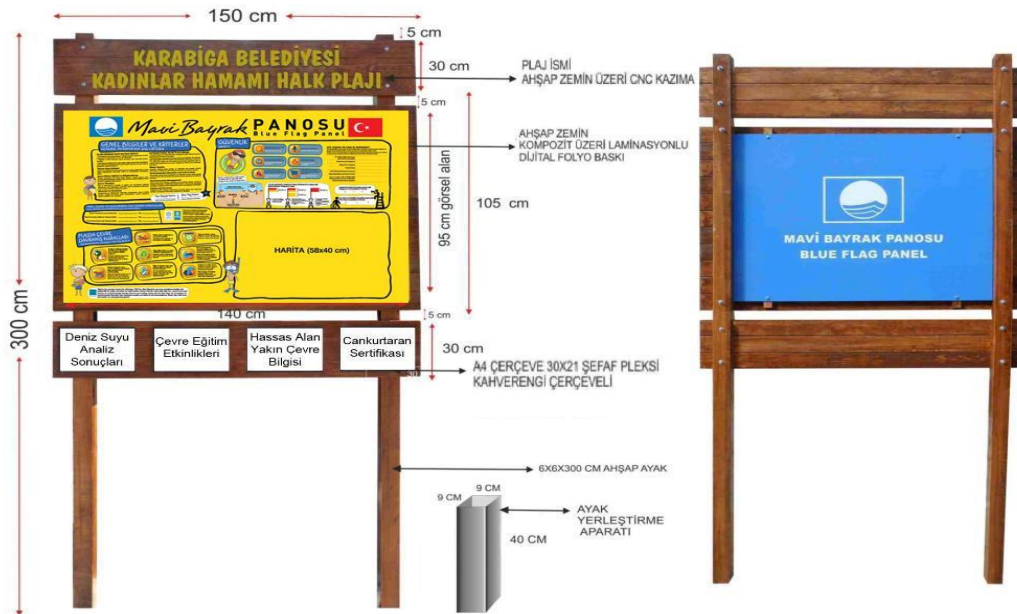
- **Tesislerin kapısına asılmak üzere Mavi Bayrak Plaketi:** Şekil 1'de örnek plaket gösterilmiştir.
- **Mavi Bayrak Bilgi Panosu:** Şekil 2'de örnek pano verilmiştir.
- **Cankurtaran Birimi ve Cankurtaran Malzemeleri:** Plajın büyüklüğüne göre en az bir gümüş bröveli bir cankurtaran çalışma saatleri boyunca görev yapmalıdır. Cankurtaran malzemeleri eksiksiz ve kullanılabilir şekilde cankurtaran istasyonunda bulunmalıdır.
- **İlkyardım Birimi ve İlkyardım Malzemeleri:** Belirlenen ilkyardım malzemeleri bir ilkyardım çantasında plajda kolay erişilebilir bir yerde bulundurulması gerekmektedir. Plajda ilk müdahaleyi cankurtaran yapacağından dolayı malzemelerin cankurtaran istasyonunda bulunması gerekmektedir.
- **Çöp Kutuları ve Geri Dönüşüm Kutuları:** Plajın belirli bölgelerine çöp kutuları konulmalı ve düzenli olarak temizliği yapılmalıdır. Geri dönüşüm atıkları için en az 3 çeşit ve plaj görünümüne uygun ayrıştırma kutusu plajın görünür bir yerinde bulunmalıdır. Kutuların üzerinde bulunan etiketlerin birçok dilde ve şekilli olmasına dikkat edilmelidir.
- **Duş-Soyunma Kabini-Tuvalet:** Plajın kolay ulaşılabilir noktalarında ve düzenli olarak temizliği gözetilen duş-tuvalet ve soyunma kabini olanakları bulunmalıdır.
- **Deniz Suyu Analizleri:** 15 günde bir yapılan deniz suyu analizlerini güncel olarak mavi bayrak panosunda mutlaka sergilenmesi gerekmektedir.
- **Yüzme Sınırı:** Yüzme amaçlı kullanılan alanlar ve su sporları için kullanılan alanların güvenlik açısından mutlaka ayrılması gerekmektedir.
- **Engelliler için Olanaklar:** Herkes için erişilebilir turizm anlayışının benimsenmesi gereken mavi bayraklı işletmelerde engelli olanakları da oldukça önemlidir. Plajlar ve marinaların yerine

getirmesi gereken bazı kriterler de engelli bireyler içindir. Bu kriterler plajlar için; her plajda erişim rampaları ve belde çevresinde en az bir mavi bayrak ödüllü plajda standartlara uygun engelli tuvaleti bulunması gerekmektedir. Ayrıca denize giriş olanakları(yüzeybilen engelli şezlongu, iskeleler için asansör, deniz rampası), şezlong ve şemsiye imkanları engelli bireyler için bulundurulmalıdır. Marinalar içinse bu kriterlere ek olarak; kolay erişim ve marinada rahat dolaşabilmek üzere olanaklar bulundurulmalıdır.

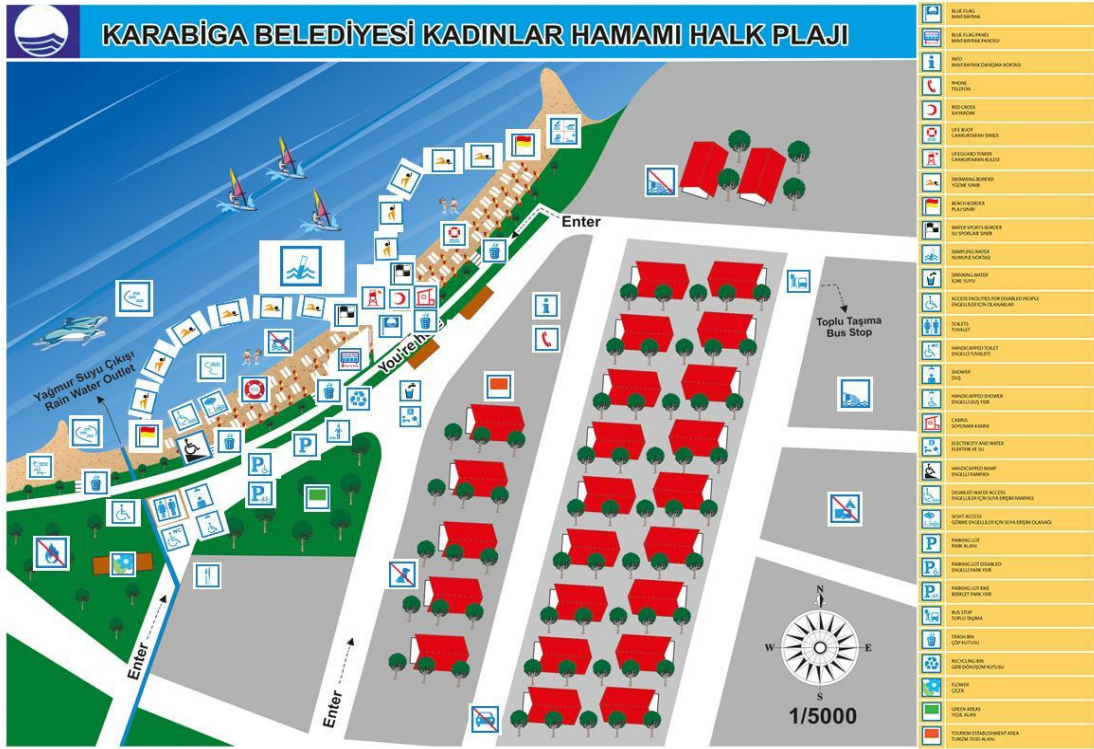
- **Çevre Eğitim Etkinlikleri:** Beldede kriterler içerisinde belirtilen çerçevede farklı kategorilerde en az beş etkinlik yapılması ve bunların belgelendirilmesi gerekmektedir. Bu konuda yerel sorumlu koordinasyonunda tesislerle bir araya gelemiyorsa tesis bazında etkinlikler yapılmalıdır.
- **Yönlendirme Levhaları:** Plajda duş-tuvalet-ilkyardım-cankurtaran-telefon-otopark ve benzeri ünitelerin yerlerini belirten uyarı levhaları plajın görünür yerlerine yerleştirilmelidir.
- **Plaj haritası:** Şekil 3'de örnek harita verilmiştir.

Şekil 1. Mavi Bayrak Plaketi(Mavi Bayrak Türkiye, 2022).

Şekil 2. Mavi Bayrak Bilgi Panosu (Mavi Bayrak Türkiye, 2022).

Şekil 3. Örnek Plaj Haritası (Mavi Bayrak Türkiye, 2022).

Ayrıca mavi bayrak kapsamında yapılan çeşitli çevre etkinlikleri de mavi bayrak kriterlerinde oldukça önemlidir. Çünkü ödülle birlikte oluşturulan sistemin korunması ve sürdürülebilirliği ancak sorumlu bir çevre bilinci ile sağlanabilir. Bu bağlamda farkındalık oluşması açısından çevre etkinliklerinin katkısı önemli bir yere sahiptir. Plajlar için en az 5, marinalar için ise en az 3 çevresel eğitim etkinlikleri yapılması zorunludur. Bu etkinlikleri en başarılı şekilde tamamlayan işletmelere ise en iyi çevre eğitim etkinlikleri adı altında ödül de verilmektedir (Mavi Bayrak Türkiye, 2022).

Mavi bayrak sunduğu çevre, deniz ve plaj kalite kriterleri ile insan kullanımına bağlı toprak ve su kirliliğinin artması da dâhil olmak üzere tüm olumsuz etkileri azaltmak, kontrol etmek, bilinçli işletme ve ziyaretçiler oluşturmak amacıyla bir araç olarak belirlenmiştir (Lucrezi, Saayman & Van der Merwe, 2015, s. 211). Ayrıca plaj yönetimi uygulamalarının plajı sadece insan kullanımına yönelik bir rekreasyon kaynağı olarak iyileştirmenin ötesine geçmesi ve plajın doğal bir kaynak olarak korunmasını da ele almaya başlaması esastır. Plaj yönetiminin, fiziksel plaj ortamının iyiliğini insan ihtiyaçlarıyla birlikte bütünleştirmesi de sürdürülebilir bir plaj ve çevre yönetimi açısından önemlidir (Klein & Dodds, 2017, s. 40). Mavi bayrak ödülü kumul koruması, hassas alanlar ve plajları çevreleyen ekosistemler gibi plajların en belirgin doğal yönlerini kapsamaktadır (Ariza, Sarda, Jimenez, Mora & Avila, 2008, s. 47-63).

Mavi bayrak ile ödüllendirilecek gelecek vaat eden plajları dört ana kategoriden oluşan 33 kriter karşılamaktadır bunlar:

- Çevre eğitimi,
- Su kalitesi,
- Çevre yönetimi,
- Güvenlik ve hizmet olarak 4 ana başlık altında toplanmıştır.

Görüldüğü üzere 4 kategoriden 3'ü net olarak çevre odağına sahiptir (Zielinski & Botero, 2019, s. 15).

Çizelge 3. Mavi Bayrak Programının Plaj Kriterleri (Mir-Gual, Pons, Martin-Prieto & Rodríguez-Perea, 2015, s. 107)

Çevresel Eğitim ve Bilgiler	● Mavi bayrak hakkında bilgiler görüntülenmelidir. ● Çevresel eğitim faaliyetleri sunulmalıdır. ● Banyo suyu kalitesi hakkında bilgiler görüntülenmelidir. ● Yerel ekosistem olaylarıyla ilgili bilgiler. ● Plajın farklı tesisleri gösteren bir haritası gösterilmelidir. ● Plajın kullanımını düzenleyen kanunları yansıtan davranış kuralları belirtilmelidir.
Su Kalitesi	● Plaj, su kalitesi örneklerine tamamen uygun olmalıdır. ● Plaj, su kalitesi analizi standartları ve gerekliliklerine tam olarak uymalıdır. ● Atık sular sahil bölgesini etkilememelidir. ● Plaj, biyolojik parametreler ve dışkı bakterileri için mavi bayrak gerekliliklerine uymalıdır. ● Plaj, fiziksel ve kimyasal parametreler için mavi bayrak gerekliliklerine uygun olmalıdır.
Çevre Yönetimi	● Yerel plaj operatörü bir plaj yönetim komitesi kurmalıdır. ● Yerel plaj operatörü, plajın konumunu ve çalışmasını etkileyen tüm düzenlemelere uymalıdır. ● Hassas alan yönetimi olmalıdır. ● Plaj temiz olmalıdır. ● Yosun bitkileri veya doğal kalıntılar plajda bırakılmalıdır. ● Atık bertaraf kutuları, plajda yeterli sayıda bulunmalıdır. ● Geri dönüştürülebilir atık malzemelerin ayrılabilirliği tesisler mevcut olmalıdır. ● Yeterli sayıda tuvalet tesisi sağlanmalıdır. ● Tuvalet veya tuvalet tesisleri temiz tutulmalıdır. ● Tuvalet veya tuvalet tesislerinde kanalizasyon imhası kontrol edilmelidir. ● Plajda kamp, araba kullanma veya atık boşaltma gibi şeylere izin verilmemelidir. ● Köpeklerle plaja erişim ve diğer evcil hayvanlar kesinlikle kontrol edilmelidir. ● Tüm binaların ve plaj ekipmanlarının bakımı uygun şekilde yapılmalıdır. ● Plajın yakınındaki mercan kayalıkları izlenmelidir. ● Sahil bölgesinde sürdürülebilir bir ulaşım aracı tanıtılmalıdır.

Güvenlik ve Hizmet

- Plajda yeterli sayıda cankurtaran ve cankurtaran ekipman bulunmalıdır.
- Plajda ilk yardım ekipmanı bulunmalıdır.
- Kirlilik riskleriyle başa çıkmak için acil durum planları yapılmalıdır.
- Çakışmaları ve kazaları önlemek için plaj kullanıcılarının ve etkinliklerinin yönetilmesi gerekir.
- Plaj kullanıcılarını korumak için güvenlik önlemleri alınmalıdır.
- Plajda bir su kaynağı olmalıdır.
- Tekerlekli sandalye erişimi ve erişilebilirlik özellikleri her mavi bayraklı plajda bulunmalıdır.

Dünya çapında toplam 48 ülkede 5042 plaj, marina ve turizm teknesinde uygulanmaktadır (Blue Flag Global, 2022). Bu ülkeler ve mavi bayraklı plaj, marina ve tekneleri Çizelge 4.'de verilmiştir.

Çizelge 4. Mavi Bayrak Programını Uygulayan Ülkeler (Blue Flag Global, 2022).

Ülkeler	Plajlar	Marinalar	Turizm Tekneleri	Toplam
İspanya	621	103	5	729
Yunanistan	584	15	6	602
Türkiye	531	24	17	572
Fransa	419	117	-	536
İtalya	427	82	-	509
Portekiz	393	18	20	431
Hollanda	59	130	-	189
Danimarka	169	15	-	184
Almanya	45	92	-	137
Meksika	70	2	31	103
Hırvatistan	70	30	-	100
İrlanda	85	10	-	95
İngiltere	80	1	-	81
Kıbrıs	74	2	-	76
Güney Afrika	51	6	4	61
İsrail	54	3	-	57
Polonya	32	9	-	41
Karadağ	38	1	-	39
Belçika	29	8	-	37
Kanada	22	10	-	32
Fas	28	2	-	30
Norveç	18	3	8	29
Brezilya	22	6	-	28
Ukrayna	26	-	-	26
Galler	22	3	-	25
Birleşik Arap Emirlikleri	23	1	-	24
İsveç	7	15	-	22
Dominik Cumhuriyeti	22	-	-	22
Bulgaristan	18	1	-	19
İzlanda	2	2	15	19
Kuzey İrlanda	9	9	-	18
Slovenya	13	2	-	15
Porto Riko	1	2	11	14
Letonya	13	1	-	14
Malta	12	-	-	12

Hindistan	10	-	-	10
Litvanya	8	-	-	8
Japonya	6	1	-	7
Romanya	6	-	-	6
Ürdün	5	1	-	6
Estonya	2	3	-	5
Güney Kore	4	-	-	4
Kolombiya	3	-	-	3
Virjin Adaları	3	-	-	3
Finlandiya	1	1	-	2
Sırbistan	1	-	-	1
Trinidad ve Tobago	-	-	1	1
Şili	1	-	-	1

Turizm sektörünün, Avrupa sektörleri arasında en hızlı gelişen sektör olduğu bilinmekte ve her geçen yıl mevcut akışını yükseltmesi beklenilmektedir. Özellikle yüksek kaliteli çevre ve doğal alanlara olan ilginin hem turistler hem de yerel toplum bazında çevre bilinciyle paralel olarak arttığı bilindiğinden dolayı bu durumda gönüllülük esaslı çevre etiketlerinin çok önemli rol oynayacağı söylenebilmektedir. Turistlerin çevre bilincine sahip destinasyonlara ve turizm işletmelerine yöneleceği ve sürdürülebilir, sorumlu turizm anlayışıyla hareket edecekleri öngörülmektedir. Bu bağlamda mavi bayrak programının kıyı bölgelerde büyük faydalar sağlayacağı aşikardır. Bu faydalar, söz konusu bölge veya işletmenin imajının iyileştirilmesi ve daha çok tercih edilecek olması olarak söylenebilir(Creo & Fraboni, 2011, s. 378-381).

Plajlar, insanları suya ve dolayısıyla çevredeki bölgeye çeken başlıca rekreasyon alanlarıdır. Çok sayıda araştırma çalışmasına göre, kumlu plajlar en çok kullanılan kıyı şeridi türüdür. Açık hava rekreasyon alanlarının gelişimi genellikle plaj ve su olan bölgeye yöneliktir, bu da bölge için turizm hareketleri ve dolayısıyla gelir yaratmaktadır. Plaj turizmi, dünyadaki diğer tüm turizm türlerinden daha fazla rekreasyona ve boş zamana izin veren ekonomik büyümenin hayati bir bileşeni olarak kabul edilmektedir. Aslında plajların ekonomik değeri, sağladıkları ekolojik değerlerden bile daha yüksek olarak algılanmaktadır. Örneğin birçok destinasyonun en bilinen turistik yerleri o destinasyonun yerel plajlarıdır (Klein & Dodds, 2017, s. 40).

Ayrıca yapılan araştırmalar mavi bayrağın ziyaretçinin genel deneyim memnuniyeti üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ve plaj tanıtımıyla turistlerin tercih listesine dahil olmakta da dolaylı bir etkisi olduğunu göstermiştir (Dodds & Holmes, 2020, s. 1-7).

Bu bağlamda sürdürülebilir bir çevre, temiz bir deniz ve plaj yönetimi gerektiren sertifikasyonlar hem bilinçli turistleri bölgeye çekecek hem de söz konusu bölgeyi kalkındırmaya yardımcı olacaktır. Plaj yönetimi içinde en çok bilinen ve yaygın olarak kullanılan sertifikasyon programı mavi bayraktır. Mavi bayrak ödülü, çevre temelli bir plaj kalite aracı olarak kullanılmak üzere geliştirilmiştir ve aynı zamanda bir pazarlama aracı olarak da kabul görmektedir (Ariza, Sarda, Jimenez, Mora & Avila, 2008, s. 47-63).

3.1. Mavi Bayrak ve Türkiye

Türkiye mavi bayrak programında başı çeken ülkelerden biridir. Türkiye için mavi bayrak programının ilk uygulanmaya başlandığı tarih 1994 yılıdır. Bu süreçte ilk yılında 6 plaj ve 9 marina ikonik mavi bayrağı almayı başarmıştır. Gün geçtikçe mavi bayrak sayılarında artış göstermeye devam eden Türkiye, 2003 yılına gelindiğinde 140 plaj ve 11 marina gibi inanılmaz bir ivme gösterip dünya çapında en çok mavi bayraklı plaj sayısında 7. Sıraya yükselmiştir. Programın uygulanmaya başlandığı 1994 yılından beri mavi bayraklı plaj, marina ve turizm teknelerinin sayısı her sene artarak gitmeye devam etmiştir. 2015 yılında mavi bayraklı plaj sayısında devasa bir büyüme yaşayan Türkiye, İspanya'nın ardından en çok mavi bayraklı plaja sahip ülke olmuştur (Fışkın, Çakır & Özkan, 2016, s. 241). 2022 yılına gelindiğinde ise toplam 531 plaj ve 24 marina ve 17 turizm teknesi ile kendini ülkeler arasında toplam 572 mavi bayrak sayısı ile 3. Sırada bulmaktadır.

Türkiye olarak plaj ve çevresi için yürürlükte olan tek eko-etiket programı mavi bayraktır. Mavi bayrak bir turizm eko-etiketi olması itibarıyla sürdürülebilir turizmi de konu almaktadır. Programın içerdiği tüm azami şart ve kriterler çevre, doğa ve insan sağlığının gözetilmesi üzerinedir. Mavi bayrak kriterlerinin temeline bakıldığında çevre eğitimi, çevre yönetimi gibi konuların ana başlık olması Mavi Bayrağı sürdürülebilir turizmin de bir temsilcisi yapmıştır. Ayrıca Türkiye ölçekli bakıldığında mavi bayrak programına Kültür ve Turizm bakanlığının yanı sıra Sağlık Bakanlığı aracılığıyla da finansal ve teknik destek sağlanmaktadır. Türkiye’de mavi bayrak ödülüne sahip olmak için başvurular belediyeler vasıtasıyla şehrin mavi bayrak derneklerine, şehirde bir mavi bayrak derneği yok ise direkt olarak TÜRÇEV merkez ofisinden yapılabilmektedir (Güneş & Çetin, 2015, s. 5-15).

Türkiye’de faaliyetlerini Türkiye Çevre Eğitim Vakfı TÜRÇEV’in yürüttüğü mavi bayrak programının uluslararası koordinatörü FEE yani Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı’dır. 1993 yılında faaliyete başlayan Türkiye Çevre Eğitim Vakfı’nın başlıca kurulma sebebi mavi bayrak programıdır (Bozkurt & Dücan, 2018, s. 70-73).

Çizelge 5. 2022 Yılı Türkiye İllere Göre Mavi Bayrak Sayıları (Mavi Bayrak Türkiye, 2022).

Şehir	Mavi Bayraklı Plajlar	Mavi Bayraklı Marinalar	Mavi Bayraklı Bireysel Yatlar	Mavi Bayraklı Turizm Tekneleri
Antalya	229	5	1	15
Muğla	111	8	2	-
İzmir	66	4	-	-
Aydın	36	2	-	-
Balıkesir	31	1	2	-
Samsun	13	-	-	-
Çanakkale	12	-	-	-
Mersin	11	1	-	-
Kocaeli	7	-	-	-
Bartın	3	-	-	-
Düzce	2	-	-	-
İstanbul	2	2	-	-
Ordu	2	-	-	-
Sakarya	2	-	-	-
Kırklareli	2	-	-	-
Van	1	-	-	-
Yalova	-	1	-	-
Bursa	1	-	-	-
TOPLAM	531	24	5	15

Türkiye’de her geçen yıl mavi bayrak sayılarının düzenli olarak artış göstermesinin başlıca nedeni çevrenin öneminin ve barındırdığı değerlerin daha açık görülmeye başlanması olarak açıklanabilir. Turizm sektöründeki tüm paydaşların çevreye karşı sorumluluklarının olduğunu görmesi, çevre konulu programların yaygınlaşması açısından önemlidir. Ayrıca eko-etiketli işletmelerin turistler tarafından daha çok tercih edileceğinin bilinmesi de mavi bayrak sayılarının artmasının sebeplerinden biridir. Türkiye’deki şehirler bazlı bakıldığında mavi bayrak alan işletme sayılarını Çizelge 5’e göre inceleyebiliriz. Plaj sıralamasında ilk sırada 229 plaj ile Antalya, ikinci sırada Muğla 111 plaj ile ve üçüncü sırada ise Ege Bölgesi’nin önemli turistik merkezlerinden olan İzmir’in 66 plaj ile yer aldığı görülmektedir. Marina sıralamasına bakıldığında ise ilk sırayı 8 marina ile Muğla’nın aldığı görülmektedir. Antalya’nın aksine marina sıralamasında Ege Bölgesindeki illerin yer almasının başlıca nedeni; bölgenin coğrafi yapısından dolayı yat turizmine yönelik önemli potansiyele sahip olması ve bölgedeki seyahatleri yoğun olarak mavi tur ile gerçekleştirilmesinden kaynaklanmaktadır (Kızıllırmak, 2011, s. 6-7).

Mavi bayrak ödüllerinin turistlerin tatillerine karar verirken önemli bir kriter olarak görülmesiyle turistleri bölgeye çekmek, plajları ve söz konusu destinasyonu tanıtmak için kullanıldığı araştırmalarca gözlemlenmiştir. Dünyanın dört bir yanındaki plajları ziyaret eden milyonlarca kişinin tercihleri incelendiğinde görülen sonuçlar mavi bayrak programının değerinin altını çizmektedir. Gerçekleştirecekleri tatil için plajı önemseyen turistlerin bu programı kriter olarak alacağı kesindir. İyi kalitede plajlar elde etmenin yollarından biri de mavi bayrak gibi plaj ödüllerini uygulamaktır. Mavi bayraklı olan ve mavi bayraklı olmayan plajlar arasında karar verirken bu ödülün fark yaratacağı görülmektedir. Bu da her geçen gün mavi bayrak ödülünü kazanmak ve bu ödülü korumak isteyen işletmelerin sayısını arttıracaktır (Saayman & Saayman, 2017, s. 1436-1447).

4. Sonuç ve Öneriler

Dünyanın en büyük üçüncü ihracat kategorisi olan turizm sektörü (UNWTO, 2020: 4), birçok ülke için çok önemli bir yere sahiptir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde döviz girişi sağlarken, en çok gelir getiren sektör konumundadır. Ancak her geçen gün artan bilinçsiz turizm hareketleri, turizmin temel bileşenlerinden olan çevreyi, doğayı, denizleri, plajları ve daha birçok doğal faktörü gözetmeden ve gerekli tedbirler olmadan aşırı büyümüştür. Bunun sonucunda tüm dünyada çevre, doğa, deniz ve plajlar geri döndürülemez bozulmalara maruz kalmış ve böylece turizm ekosisteminin bozulması hava, deniz ve çevre kirliliğine sebep olmuştur. Turizm pazarının giderek büyümesi ve ülke ekonomilerinde sahip olduğu etki göz önüne alındığında kaynağı kirlenmemiş bir doğa, çevre ve deniz olan turizm sektörünün sürdürülebilirliği gitgide önemli olmaktadır. Bu bağlamda son yıllarda sürdürülebilirlik ve sorumlu turizm gibi kavramlar öne çıkmıştır. Çevre bilincinin ancak sorumlu turizm, sorumlu turist ve sorumlu işletme gibi anlayışların benimsenmesiyle gelişmesi mümkündür. Sürdürülebilirliğin göz önüne alınmadığı her hareket, sorumlu olmayan her ziyaretçi, alınmayan veya geç alınmış her tedbir dünyanın sahip olduğu doğal güzellikleri ve ekolojik dengeyi yok etmeye sürükleyecek adımlardır. Bu bağlamda çevreyi, doğayı, denizleri, plajları ve diğer doğal faktörleri önemseyen eko-etiketlerin benimsenmesi ve yaygınlaştırılması yönünde teşvik edilmeleri son derece önemlidir. Sorumlu tutumlarını belgelemek isteyen işletmelerse eko-etiket programlarına yönelmeye başlamışlardır. Turizm sektöründeki bu eko-etiket geliştirme çalışmaları ilk olarak 1985 yılında ortaya çıkan, Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (FEE) tarafından yönetilen mavi bayrak ile başlamıştır.

Uluslararası bir turizm eko-etiketi olan mavi bayrak uygulaması da bu noktalardan hareketle her geçen gün daha önemli hale gelmektedir. Mavi bayrak, plaj ve deniz çevresinin korunmasına katkı sağlamaktadır. Mavi bayrak’ın sunduğu çevre, deniz ve plaj kalite kriterleri; insan kullanımına bağlı toprak ve su kirliliğinin artması da dâhil olmak üzere tüm olumsuz etkileri azaltmak, kontrol etmek, bilinçli işletme ve ziyaretçiler oluşturmak amacıyla tasarlanmıştır. Bu program aracılığı ile ülkeler, turizm faaliyetlerini çevreye duyarlı olarak gerçekleştirdiklerini ve çevre bilincini geliştirme eğilimi içinde olduklarını göstermektedirler.

Mavi bayrak programını uygulayan ülkeler arasında Türkiye’nin etkin bir yere sahip olduğu ve yıllar içinde en hızlı gelişim gösteren ülkeler içinde yer aldığı görülmektedir. Türkiye ilk olarak 1994 yılında Mavi Bayrak ödülüne sahip olmaya başlamıştır. Mavi bayrak ödülünün Türkiye’deki temsilcisi ise

Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (TÜRÇEV)'dir. 2022 verilerine bakıldığında 531 plajı, 24 marinası ve 17 mavi bayraklı turizm teknesiyle Türkiye, küresel mavi bayrak sayılarında 3. Sırada bulunmaktadır. Antalya, Muğla ve İzmir'in ilk sıraları aldığı mavi bayrak uygulamasında sayılar gün geçtikçe artmaktadır. Aynı zamanda bu noktalar turizm açısından önemli çekim merkezleridir. Bu da tüm dünyadan bilinçli turist bir turist kitlesinin Türkiye'ye çekilmesi adına iyi bir imaj yaratmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin doğal turizm kaynaklarının sürdürülebilirliği ve korunması açısından da mavi bayrak uygulamasının yayılımı ve bilinirliği son derece önemli görülmektedir. Mavi bayrak programı olumsuz çevresel etkileri azaltmak, çevre, deniz, hava kirliliğiyle başa çıkmak, doğal alanların tahribatları gözetmek ve en önemlisi turizmin doğal kaynaklarını korumak adına önemli bir eko-etikettir. Değişen ve gelişen bilinçli turist kitlelerinin mavi bayraklı işletmeleri tercih edeceği de göz önüne alındığında ekonomik olarak fayda sağlayacağı da kesindir. Diğer birçok ülke gibi Türkiye'de sorumlu tutumunu eko-etiketler, özellikle de mavi bayrak aracılığıyla göstermektedir. Bu anlayış Türkiye'nin hem doğal kaynaklarının sürdürülebilirliği hem de bir turizm destinasyonu olarak tercih edilebilir olabilmesi ve ülke imajı için son derece önemli olacaktır.

Teşekkür ve Bilgi Notu

Makalede ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Çalışmada etik kurul izni gerekmemiştir.

Yazar Katkısı ve Çıkar Çatışması Beyan Bilgisi

Makalede 1. Yazar % 60, 2. Yazar % 40 katkıda bulunmuştur. Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Aktaş, E. ve Kurgun, A. (2021). Sorumlu turizm yaklaşımı ile turistik destinasyonların gelişimi: Foça Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1674.
- Arenado Rodríguez, R., García López, A. ve Jiménez Caballero, J. L. (2017). Has implementing an ecolabel increased sustainable tourism in Barcelona? *Cuadernos de Turismo*, 93–110.
- Ariza, E., Sarda, R., Jimenez, J. A., Mora, J. ve Avila, C. (2008). Beyond performance assessment measurements for beach management: application to spanish mediterranean beaches. *Coastal Management*, 47-63.
- Aykın, S. M. (2018). Avrupa Birliği'nde sürdürülebilir ve sorumlu turizm uygulamaları ve Türkiye. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 160.
- Blue Flag Global (2022). *Blue flag sites*. Erişim Adresi (05.06.2022) Blue Flag: <https://www.blueflag.global/all-bf>.
- Bozkurt, A. ve Dücan, E. (2018). Eko-etiketlerin yerel ekonomiye etkileri. *Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 69-73.
- Buckley, R. (2002). Tourism ecolabels. *Annals of Tourism Research*, 183-208.
- Capacci, S., Scorcu, A. E. ve Vici, L. (2014). Eco labels and tourism flows: How much is a blue flag worth? *Quaderni - Working Paper DSE N°917*, 1-20.
- Capacci, S., Scorcu, A. E. ve Vici, L. (2015). Seaside tourism and eco-labels: The economic impact of Blue Flags. *Tourism Management*, 88-96.
- Ceylan, Y. (2019). Sürdürülebilir turizm kapsamında eko etiketler. *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 66.
- Creo, C. ve Fraboni, C. (2011). Awards for the sustainable management of coastal tourism destinations: The example of the Blue Flag program. *Journal of Coastal Research*, (61 (10061), 378-381.

- Deste, M., Binbaşıoğlu, H. ve Türk, M. (2018). Konaklama işletmelerinde atık yönetimi ve geri dönüşüm: İnönü Üniversitesi Kale Göl Otel Örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 227-228.
- Dodds, R. ve Holmes, M. R. (2020). Is blue flag certification a means of destination competitiveness? A Canadian context. *Ocean and Coastal Management*, 1-7.
- Dragomir, L., Mazilu, M., Dobrescu, A. ve Malmere, R. (2021). Certification and promotion of sustainable tourism: consumers attitude towards EU Ecolabel. *Forum Geografic*, 118-123.
- Düşmezkalender, E. (2020). Konaklama işletmelerinde çevre dostu yönetim: uygulamalar açısından bir değerlendirme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 265-270.
- Earth Check (2022). About. Erişim Adresi (05.06.2022) Earth check <https://earthcheck.org/about/>
- Fışkın, R., Çakır, E. ve Özkan, E. D. (2016). Mavi bayrak uygulamasının önemi, ölçütleri ve ülkelere göre durum analizi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 226-231.
- Green Globe (2022). About: History. Erişim Adresi (05.06.2022) Green Globe <https://www.greenglobe.com/history>.
- Gökdeniz, A. (2017). Konaklama sektöründe yeşil yönetim kavramı, eko etiket ve yeşil yönetim sertifikaları ve otellerde yeşil yönetim uygulama örnekleri. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 71-72.
- Güneş, S. G. (2018). Doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilir kullanımı bağlamında sorumlu turizm. *Uluslararası Kentleşme ve Çevre Sorunları Sempozyumu*, (s. 218-225). Eskişehir.
- Güneş, S. G. (2018). Experiences on sustainable tourism development in Turkey. *4th ICOEST-International Conference on Environmental Science and Technology*, (s. 199-207). Kiev.
- Güneş, S. G. (2020). Sorumlu turizm. S. G. Güneş, ve S. Özdemir Akgül içinde, *Sorumlu Turizm* (s. 11-26). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Güneş, S. G. ve Çetin, M. (2015). Mavi bayrak eko-etiket programı ve Türkiye. *Tabiat ve İnsan*, 5-15.
- Hacıoğlu, T. ve Çelik Yetim, A. (2019). Sorumlu turizm algısının turist davranışlarına etkileri: Fethiye destinasyonuna yönelik bir araştırma. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 44-45.
- İşçi, C. ve Güzel, B. (2018). İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri bakış açısıyla sorumlu turizm. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 13-14.
- Kızıllırmak, İ. (2011). Dünyada ve Türkiye'deki turizm işletmelerinde çevre korumaya yönelik uygulamalar: amacı ve önemi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6-7.
- Klein, L. ve Dodds, R. (2017). Blue flag beach certification: an environmental management tool or tourism promotional tool? *Tourism Recreation Research*, 39-49.
- Lucrezi, S., Saayman, M. ve Van der Merwe, P. (2015). Managing beaches and beachgoers: Lessons from and for the Blue Flag. *Tourism Management*, 211.
- Mavi Bayrak Türkiye (2022). *Mavi bayrak genel*. Erişim Adresi (05.06.2022) Mavi Bayrak Türkiye: http://www.mavibayrak.org.tr/tr/icerikDetay.aspx?icerik_refno=1.
- Mir-Gual, M., Pons, G., Martin-Prieto, J. ve Rodríguez-Perea, A. (2015). A critical view of the blue flag beaches in Spain using environmental variables. *Ocean and Coastal Management*, 106-107.
- Musavengane, R. (2019). Small hotels and responsible tourism practice: Hoteliers' perspectives. *Journal of Cleaner Production*, 786-787.
- Öztürk, S., Tanrısever Yiğit, C. ve Çınar Umdü, D. (2017). Sürdürülebilir turizm kapsamında sertifikasyon ve eko etiketler. 1. *International Sustainable Tourism Congress* (s. 375-377). Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi.

- Prieto-Sandoval, V., Alfaro, J. A., Mejía-Villa, A. ve Ormazabal, M. (2016). ECO-labels as a multidimensional research topic: Trends and opportunities. *Journal of Cleaner Production*, 806-818.
- Saayman, M. ve Saayman, A. (2017). How Important are blue flag awards in beach choice? *Journal of Coastal Research*, 1436-1447.
- Sasidharan, V., Sirakaya, E. ve Kerstetter, D. (2002). Developing countries and tourism ecolabels. *Tourism Management*, 161-174.
- TÜRÇEV (2022). *Programlar: Yeşil anahtar*. Erişim Adresi (05.06.2022) Türkiye Çevre Eğitim Vakfı: http://www.turcev.org.tr/V2/icerikDetay.aspx?icerik_id=10.
- Ünlüöner, K., Kızanlıklı, M. ve Arslan, E. (2011). Otel işletmelerindeki eko-etiket ve sistem yönetim belgelerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. 12. *Ulusal Turizm Kongresi*, (s. 447-448). Düzce.
- World Tourism Organization (2021), *International tourism highlights, 2020 Edition*, UNWTO, Madrid.
- Yücel, M. ve Ekmekçiler, Ü. S. (2008). Çevre dostu ürün kavramına bütünsel yaklaşım; temiz üretim sistemi, eko-etiket, yeşil pazarlama. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 321-332.
- Zeydan, İ. ve Gürbüz, A. (2021). Turizmde yeşil pazarlama uygulamaları: mavi bayrak ve yeşil yıldızın turistlerin konaklama tercihlerine etkisi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 226.
- Zielinski, S. ve Botero, C. M. (2019). Myths, misconceptions and the true value of Blue Flag. *Ocean and Coastal Management*, 15.

Eco-Labels in the Context of Responsible Tourism: The Case of Blue Flag

Summary

The tourism sector, which is the third largest export category in the world (UNWTO, 2020: 4), has a crucial place for many countries. Day by day increasing unconscious tourism movements had grown excessively without taking necessary precautions and without taking into account the environment, nature, seas, beaches, and many other natural factors, which are the main components of tourism. As a result of this, all over the world, the environment, nature, sea, and beaches have been exposed to irreversible deterioration, due to this deterioration of the tourism ecosystem has caused air, sea, and environmental pollution. Considering the gradual growth of the tourism market and the impact it has on the national economies, the sustainability of the tourism sector, whose source is an uncontaminated nature, environment, and sea, becomes increasingly important. In this context, concepts such as sustainability and responsible tourism come to the forefront in recent years. Possible to develop environmental awareness only by adopting concepts such as responsible tourism, responsible tourist, and responsible business. Every action where sustainability is not taken into account, every visitor who is not responsible for protecting the environment, and every precaution not taken or taken late are steps that will lead to the destruction of the natural beauties and ecological balance of the world. In this context, it is extremely important to encourage the adoption and dissemination of eco-labels that care about the environment, nature, seas, beaches, and other natural factors. Businesses that want to document their responsible attitudes have started to turn to eco-label programs. This eco-label development work in the tourism sector first started with the blue flag, which was born in 1985, and managed by the International Foundation for Environmental Education (FEE).

The blue flag implementation, which is an international tourism eco-label, is becoming more important with each passing day based on these points. The blue flag contributes to the protection of the beach and sea environment. Environment, sea, and beach quality criteria offered by the Blue Flag; It is designed to reduce and control all negative effects and including the increase in soil and water pollution due to human use, and to create conscious businesses and visitors. With this program, countries show that they carry out their tourism activities in an environmentally friendly manner and that they tend to develop environmental awareness.

Turkey has an effective place among the countries that implement the blue flag program and it is inside of the countries that have shown the fastest development over the years. Turkey first time started to have the Blue Flag Award in 1994. The representative of the blue flag award in Turkey is the Turkish Environmental Education Foundation (TÜRÇEV). Looking at the 2022 data, Turkey ranks 3rd in the global blue flag count with its 531 beaches, 24 marinas, and 17 blue flag tourism boats. Numbers are increasing day by day in the blue flag implementation, where Antalya, Muğla, and İzmir take the first places. At the same time, these points are important attraction centers in terms of tourism. This creates a good image for attracting conscious tourists from all over the world to Turkey. In addition, spreading awareness of the blue flag application is considered extremely important in terms of the dissemination and recognition of Turkey's natural tourism resources. The blue flag program is an important eco-label to reduce the negative environmental impacts, cope with the environment, sea, and air pollution, observe the destruction of natural areas, and most importantly protect the natural resources of tourism. Considering that the changing and developing-conscious tourist masses will prefer blue flag businesses, it is certain that it will benefit economically. Like many other countries, Turkey demonstrates its responsible attitude through eco-labels, especially the blue flag. This understanding will be extremely important both for the sustainability of Turkey's natural resources, for being preferable as a tourism destination, and for the country's image.

Kentsel Alanlarda Kültürel Koruma Alanlarının Yasal ve Uygulama Boyutunun İrdelenmesi; Denizli Kent Örneği

Mine CENGİZ ^{1*}

ORCID 1: 0000-0003-3318-4398

¹Süleyman Demirel Üniversitesi, F.B.E. Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Isparta, Türkiye.

*e-mail: minepeyzaj@hotmail.com

Öz

20 yy. sonlarında yaşanan gelişmeler, hızlı kentleşme, nüfusun plansız artışı, farklı kirlilik türleri, orman yangınları, geliştirilen çalışmaların çevresel düzeyde olumsuzluklar yaratması, kontrolsüz göçlerin artması ile beraber kentlerde korunacak alanlar üzerinde yeni koruma yaklaşımlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Evrensel bir olgudan çok yerel anlamda çözümler üretmeye, bölgeye yönelik stratejiler geliştirmeye yönlendirmiş olup temelinde bütünlük ve sürdürülebilir bir koruma yaklaşımı fikri ortaya çıkmıştır. Bu çalışma kapsamında kentsel alanlarda kültürel koruma alanlarının, geçmişten günümüze yasal boyutları irdelenmiş, uygulama anlamında Denizli Hisar yerleşim alanındaki kültürel koruma yaklaşımlarının yarattığı gelişmeler, ortaya çıkan sorunlar ve çözüm önerilerine değinilmiştir. Ayrıca kentsel planlama ve koruma anlamında güncel yaklaşımların kent kimliği üzerindeki etkilerine bakılmış, nitel ve nicel özelliklerine bakılarak yeni koruma politikaları geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Koruma, Koruma Alanları, Kültürel Koruma Alanları, Kentsel Kimlik

Examination of Legal and Implementation Dimensions of Cultural Protection Areas in Urban Areas; Denizli City Example

Abstract

20th century recent developments, rapid urbanization, unplanned increase in the population, different types of pollution, forest fires, negative effects on the environment, and the increase in uncontrolled migration have led to the emergence of new conservation approaches on the areas to be protected in cities. The idea of an integrated and sustainable conservation approach has emerged as its basis, which has led it to produce local solutions rather than a universal phenomenon and to develop strategies for the region. Within the scope of this study, the legal dimensions of cultural protection areas in urban areas from past to present were examined, and the developments created by the cultural protection approaches in the Denizli Hisar settlement area in terms of practice, the problems and solution proposals were mentioned. In addition, the effects of current approaches in terms of urban planning and protection on urban identity have been examined, and new protection policies have been developed by looking at their qualitative and quantitative features.

Keywords: Urban Conservation, Protected Areas, Cultural Protected Areas, Urban Identity

Citation: Cengiz, M. (2022). Examination of legal and implementation dimensions of cultural protection areas in urban areas; Denizli City example. *Journal of Protected Areas Research*, 1 (2), 123-138.

DOI: 10.5281/zenodo.7386666

Received: 17/07/2022 – **Accepted:** 10/10/2022

1. Giriş

Kent; toplumsal, siyasal, yönetsel ve ekonomik alanların bütün vatandaşlar için var olduğu yaşam alanıdır (Akkoyunlu, 2007). Kent kavramı; kentli insanı çevreleyen ve ondan etkilenen tüm boyutları içermektedir. Buna ilave olarak geniş kapsamda tanımlanması gereken bir nitelik taşır (Keleş, 2002). Kent içindeki tüm yapıların birbirleri ile ilişkilerinin oluşturduğu, fiziksel ve herkes tarafından erişilebilir alanlar kentsel alanlardır. Kentsel alanlar çok kompleks bir yapıya sahiptir (Pickett vd., 2001).

Koruma altında olan kentsel alan, şehrin tarihinin bir dönemini veya bir gelişim aşamasını temsil eder. İçinde anıtlar ve alanın korunmasına neden olan kültürel değerleri yansıtan binaların yer aldığı özgün kentsel doku bulunur. Koruma kentin tarihi gelişimini kapsayabilir ve onun temel sivil, dini ve sosyal işlevlerinin sürdürülmesini destekleyebilir (ICOMOS, 2011).

Kentsel anlamda koruma kavramı, 'Kent Bilim Terimleri Sözlüğünde şu şekilde tanımlanmaktadır. Kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değerleri yüksek yapıtlarla anıtların ve doğal güzelliklerin kentte bugün yaşayanlar gibi gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınmasıdır (Keleş, 2002).

Kentsel gelişme sürecinde korunacak ve gelecek kuşaklara aktarılacak değerler; bir anlam, bir anı, kentin ve kent sakinlerinin hafızasında yer eden bir miras olarak geleceğe taşınması gereken her şeydir (James Marston Fitch, 1990).

Kentlerin kendine has özellikleri günümüzde onları birbirinden ayırt edebilmek için önemini koruyan unsurlardır. Küreselleşmenin de etkisiyle mekânsal ve kültürel olarak kentler birbirine benzemekte, bu durumda sahip oldukları ayırt edici özellikleri önemli kılmaktadır (Paul, 2004, s.572). Zaman içerisinde değişime uğrayan kent formları içerisinde barındırdıkları farklı değer ve sistemlerin çatışmaları sonucu meydana gelir ve bu farklılıklar kentin kimliğini oluşturur (Kong, 2000, 354; Kroft, 1996, 247-263).

Cumhuriyet döneminden itibaren Türkiye’de yerel olan, kökeninden kopartılarak yeniden üretilmiştir. Belirli bir yöreye bağlı olmayan, yer değiştirebilen, geleneksel toplum bağlarından kurtulmuş, kendi aklıyla bireysel kararlar verebilen bir toplum yaratılması çalışmaları başlamıştır. Bu anlamda yerel bağlamdaki toplumsal ilişki biçimleri çözülmüş, anonim toplumsal ilişki kalıpları oluşturabilmek için ulus kimlik yaratılmaya çalışılmıştır. Bina yapımı gelenekten koparılarak meslek erbaplarına teslim edilmemiştir. Kent ve çevresi sosyoekonomik ve politik bütünlük olarak görüldüğü için kentlerin tamamı akılcı planlama anlayışı ile üretilmeye başlanmıştır. Bu planlama anlayışı geçmişte var olan kent dokularına saygılı olamamıştır (Tekeli, 1998).

Kentleşme sanayileşmeyle paralel gidememiştir ve kapitalizmin yarattığı eşitsizlik, Cumhuriyet dönemi ulus devletinin demokratik eşitlik anlayışı ile de aşılamamıştır. Sonrasında, ülkede hemen her dönemde aşılamayan sosyal ve ekonomik sıkıntılar ve bunalımların yaşanmasına neden olmuştur. Bu nedenle devlet eliyle koruma anlayışı ekonomik kaygılardan dolayı eksik kalmıştır (Dağıstan Özdemir, 2005; 24).

Kentlerin kırsal alanlara göre hızlı değişim ve gelişim göstermesi yaşam standartları kolaylığı, politik, ekonomik, fiziksel, teknolojik, sosyal, sağlık hizmetlerin çeşitliliği gibi nedenler kentlere göç hareketliliğini artırmış ve böylece kentlerde nüfus taşıma kapasitesinin üstüne çıkılması yerleşim yerlerinin plansız büyümesine, açık ve yeşil alanların tahribine, tarihi dokunun yok olmasına, kültürel mirasın ve kent kimliğinin kaybolmasına neden olmuştur. Aynı zamanda kentlerde sağlıksız ve dayanıksız yapılaşmalar meydana gelmiş yeşil alanlar azalarak yaşam kalitesi oldukça düşmüştür (Gezer & Gül, 2009; Cesur & Gül, 2017; Keleş vd., 2017; Gül & Metin, 2021).

Kentsel gelişmede en önemli dışsal etken olarak tanımlanan küreselleşme süreci ile planlamanın gündeminde de yer alan sürdürülebilirlik kavramı ve buna bağlı yaklaşımlar, koruma anlayışında da etkin olmuştur. Koruma olgusunda sadece saklamayı değil, sosyal ve ekonomik boyutları da içeren bu anlayış, özgün değerlerin sürekliliğini sağlamaya bağlı olarak koruma-kullanma dengesini öngörmektedir (Gültekin, 2001).

Korunan alanlar sahip olduğu doğal ve kültürel değerler bütünü olarak bugün ve gelecekteki insanlar için evrensel ortak miras değerleridir. Bu değerlerin korunmasının gerekçesi olarak insanoğlunun ahlaki (etik), felsefi, bilimsel, estetik, sosyolojik, ekonomik ve ekolojik nedenler olduğu ortaya koymaktadır (Gül & Türker, 2014; Gül & Kurdoğlu, 2021).

20yy. sonlarında yaşanan gelişmeler, hızlı kentleşme, nüfusun plansız artışı, farklı kirlilik türleri, orman yangınları, geliştirilen çalışmaların çevresel düzeyde olumsuzluklar yaratması, kontrolsüz göçlerin artması ile beraber kentlerde korunacak alanlar üzerinde yeni koruma yaklaşımlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Evrensel bir olgudan çok yerel anlamda çözümler üretmeye, bölgeye yönelik stratejiler geliştirmeye yönlendirmiş olup temelinde bütünlük ve sürdürülebilir bir koruma yaklaşımı fikri ortaya çıkmıştır.

Bütünlük koruma anlayışına geçişte Dünyada meydana gelen gelişmeler de etken olmuştur. 1964 yılında kabul edilen Venedik Tüzüğü, Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumunun (UNESCO) Dünya Doğal ve Kültürel Mirasın korunmasına dair sözleşme (1972), Dünya Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) gibi kurumların oluşturulmasıyla Türkiye’de bu sürece dahil olmuştur (Özdemir Dağıstan, 2005, 22).

Bu çalışmada kent, kentsel alan, koruma gibi tanımlamalara değinilmiş, koruma yaklaşımı kavramının geçmişten günümüze gelişimi irdelenmiş, yeni yaklaşım fikirleri incelenmiştir. Çalışmanın amacı kentsel alanlardaki kültürel koruma alanlarının yasal boyutlarının irdelenmesi ve uygulama aşamasında nasıl sonuçlandıklarının görülmesidir. Bu bağlamda Denizli kentindeki kültürel koruma alanlarındaki değişimin aşamalarına da değinilmiştir.

2. Materyal ve Yöntem

Kentsel alanlarda farklı koruma alanları (tarihi sit, kentsel sit, sokak, arkeolojik sit, milli park) bulunması hem mekânsal hem de işlevsel açıdan izlenmesi bağlamında, çeşitli koruma yaklaşımları ortaya çıkarmıştır. Kaynak araştırması kapsamında, konu ile ilgili tez, makale ve kitap taramaları yapılmış, kentlere yönelik koruma yaklaşımları ve ortaya çıkardıkları sonuçlar incelenmiştir.

Çelik & Türk'e (2021) göre; Isparta tarihi kent merkezinin korunmasına yönelik ilk çabanın, 1944 tarihli ilk imar planı ile başladığını söylemek mümkündür (Şekil1). İlk yasal düzenleme ise 1977 yılında Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulu Kararı ile tarihi kent merkezi ve yakın çevresinin 1. ve 2. Derece Sit Alanı olarak ilan edilmesi olmuştur.

Şekil1. Isparta tarihi kent merkezi (Isparta Belediyesi, 2019)

1984 yılında korunma statüsünden çıkarılması ile çevre düzenlemelerinde yapılan çalışmalar sonucunda geleneksel doku yitirilmiş kent kimliği bozulmaya başlamıştır. Bunun sonucunda Isparta

tarihi kent merkezi "Isparta Sit Alanı " olarak ilan edilmiş kent kimliği tekrar oluşturulmaya başlanmıştır. Mekânsal ve işlevsel çözümlerler getirilmiş ve yerinde uygulanmaya başlanmıştır.

Kurtar ve Somuncu (2013) Ankara Hamamönü'nde yapmış oldukları sağlıklılaştırma ve onarım çalışmalarının etkisini görebilmek için nitel ve nicel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Eski kent dokunun yeniden canlandırılmasına yönelik farklı projeler geliştirilmiştir. 1986 yılında açılan ulusal bir proje yarışması kapsamında Ulus Tarihi Kent Merkezi Koruma ve İslah İmar Planı kabul edilmiştir. Bu proje koruma planı 2006 yılında kadar devam etmiş, ancak 1980'lerden bu yana Ulus tarihi kent merkezinde köklü bir değişim sağlanamadığından ve yapıların yıkılmaya yüz tutmasından ötürü bu karar iptal edilmiştir. Hamamönü ve yakın çevresi 2. Derece Kentsel Sit Alanı olarak ilan edilmiş, Koruma amaçlı imar planı kapsamında yeni çalışmalar başlamıştır (Şekil 2).

Şekil2. Dutlu Sokak'ın eski (sol) ve yeni (sağ) durumu (Altındağ Belediyesi, 2011).

Yapılan koruma çalışmaları sonucunda Hamamönü ve çevresi kentlilerin dinlendikleri, çeşitli amaçlarla vakit geçirdikleri hem ticari hem de sosyokültürel anlamda hizmet veren bir rekreasyon alanına dönüşmüştür.

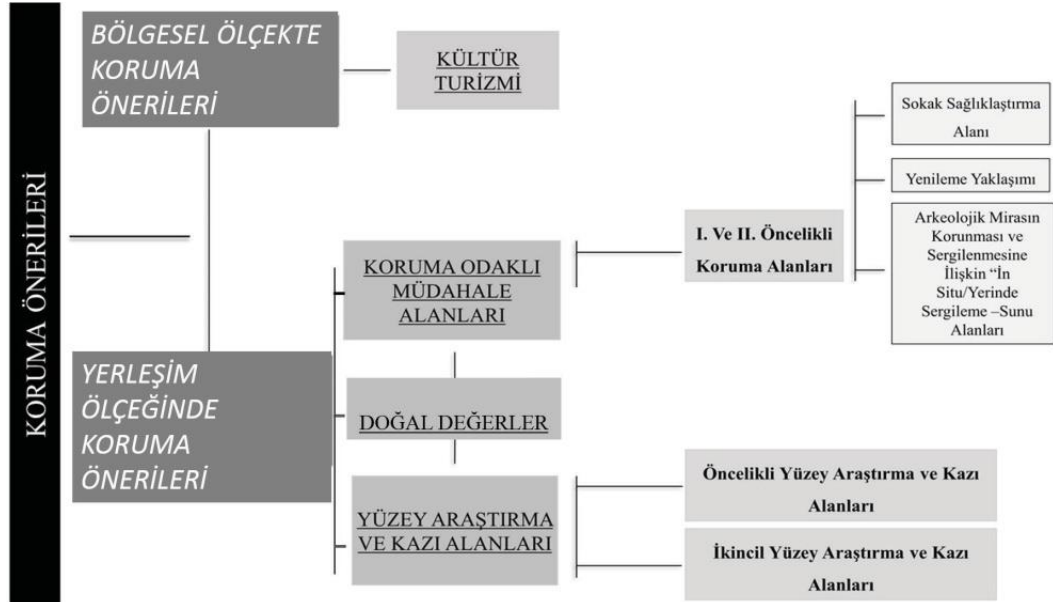
Korunması gereken kentsel alanlarda, kentin kimliğini ve mimari dokusunu korumayı hedefleyen koruma çalışmaları ve ekonomik ve sosyal değişimlere ayak uyduran yenileme çalışmalarının bir arada yönetilmesi ve uygulanması önem arz etmektedir. Kent planlamalarının zaman içerisinde geçirdiği mekânsal ve işlevsel değişim, bütünleşik koruma kavramına yönelik yaklaşımlara ilgiyi artırmıştır. Kent koruma ve planlama yaklaşımlarının hayata geçirilmesi, kültürel değerlere olan yansımaları ve toplumun kent ile olan ilişkilerinin değişim süreci birbirleri ile entegre bir şekilde çalışmaktadır. Bu bağlamda yerel olarak koruma yaklaşımları mekâna işlevine ve dokusuna göre değişim gösterebilmektedir.

Özdemir & Şimşek (2021), Kentsel Arkeolojik Sit Alanlarında Koruma Yaklaşımı: Denizli, Hisar (Attouda) Örneği adlı çalışmada, arkeolojik kentsel sit niteliğindeki koruma alanının sahip olduğu kültürel ve doğal değerlerinin belirlenmesi sonucu alan bütünleşik koruma yaklaşımı temelinde değerlendirilmiştir. Bu süreçte geçmişin özelliklerini taşıyan değerlerin, bugünü ve geleceği de kapsayacak şekilde ele alınarak arkeolojik alanlar ile mevcut yerleşimin birbirini etkilemeden ancak birbiriyle etkileşimli, bütüncül değerlendirilmesi koruma kararları ve ilkeleri esas alınarak yapılmıştır. Yaşatarak koruma yaklaşımı doğrultusunda kültürel mirasın turizme dâhil olma düşüncesi bu alanların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasının önemine değinilmiştir.

Şekil3.Hisar Yerleşiminin Genel Görünüşü (Şimşek, 2019)

Bu alanlarda yapılacak çalışmaların yaratacağı olumsuzlukların en aza indirgenmesi için koruma ve kullanmaya yönelik projelerin doğru bir planlama ile hayata geçirilmesi gerektiğine değinilmiş hem bölgesel hem de yerleşim ölçeğinde koruma önerilerinde bulunulmuştur. Bu kapsamda geçmişten bugüne ulaşmış, tarihsel süreklilikte değişip dönüşerek şekillenen, Hisar (Attouda) (Şekil3). Kültürel miras alanının tarihî geçmiş ile bugün birlikteliğinin yaşatılması, korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması için bu araştırma ile bütünlük koruma yaklaşımı temelinde ortaya konulan koruma önerilerinin planlama, tasarlama ve uygulama süreçlerine katkı sağlayacağı düşünülmüştür (Şekil4) (Özdemir & Şimşek, 2021).

Şekil4. Hisar (Attouda) Yerleşimi Koruma Önerileri (Şimşek, 2019)

3. Bulgular ve Tartışma

3.1. Kentsel Koruma Alanlarının Yasal Boyutları

Dünyada ilk koruma çalışmaları mimari boyutta ele alınmış ve daha çok dini yapılara yönelik çalışılmıştır. Eski dönemlerde dini yapılar devletlerin güç simgesi olmalarından dolayı korunmaya değer yapılar olarak görülmüş, yok olmamaları için restorasyonlar yapılmıştır. Koruma anlayışı uzun bir süre fiziki boyutta kalmış, mimari ve anıt kapsamından çıkamamıştır.

Fransa'da 1814-1879 yılları arasında Violletle Duc'ün "üslup birliğine varış" düşüncesiyle yaptığı restorasyon çalışmaları korumada atılan ilk adımlar olmuştur. Çağdaş koruma kavramına yakın ilk temeller ise XIX. yüzyılın sonunda Camillo Boito tarafından ortaya konmuştur (Binan, 1999). İtalya'da Giovannonide tarihî yapı restorasyonlarının daha bilimsel ve anıtların çevresindeki doku ile birlikte korunmaları gerektiğini savunmuş ve çağdaş onarımın ilkeleri sayılabilecek kuralları koymuştur. Bu gelişmeler 1931'de Atina'da toplanan tarihî anıtların korunması ile ilgili Mimar ve Teknisyenlerini. Uluslararası Konferansı'nda uzmanlar tarafından tartışılmış ve benimsenmiştir (Ahunbay, 2004).

Eski yapıların korunması ve onarımıyla ilgili ilkeler üzerinde karara varmak ve bunları uluslararası bir temele yerleştirmek amacıyla da Venedik'te 25-31 Mayıs 1964 tarihleri arasında toplanan II. Uluslararası Tarihî Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi "Venedik Tüzüğü" adıyla anılan kararlar almıştır. Tüzükte; korumanın sürekliliğinin sağlanması, anıtların çağdaş yaşam içinde toplumsal amaçlarla kullanılıp değerlendirilmesi ilke olarak kabul edilmiş, onarımda çağdaş teknolojiden yararlanma, çevre düzenleme, arkeolojik sitlerde yapılacak onarımlar konularında açıklamalar getirilmiştir. Bu içeriği ile Venedik tüzüğü tarihî anıt ve çevrelerinin korunmasıyla ilgili çağdaş düşünceleri bir araya getirmektedir (Palalı, 1992).

1969'da Brüksel'de yapılan "Avrupa Konferansı Sorumlu Bakanlar" toplantısında, özellikle Avrupa ülkelerinin koruma politikalarına yaklaşımları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu toplantıda, koruma kavramının, "mimari miras" deyimi ile çevresiyle uyumlu ve kent planlama politikaları ile bütünlük

bir kavram olarak kabulüne karar verilmiştir. Savaş sonrası gerçekleştirilen imar faaliyetlerinin sosyo-ekonomik ihtiyaçların önceliğine de ile yaşam standardı düşük yerleşmelerin oluşmasına neden olduğu belirtilmiştir. Eski merkezlerinde bu gelişmelere paralel olarak nüfus kaybına uğradığı ve işyerlerine ya da düşük gelir gruplarının kullanımına terk edilmesi nedeni ile yok olduğu ifade edilmiştir. Bunu önlemek için “bütünleşik koruma” kavramı ortaya atılmıştır. Bütünleşik korumada tarihî dokunun çevresi ile birlikte güncelliğinin artırılarak korunması beklenmektedir. Bu kavram uyarınca herhangi bir prestij önceliği olmaksızın Avrupa tarihî, peyzajı ve yaşam tarzını yansıtan her türlü doku, mimari miras deyimi içinde değerlendirilmiştir (Eke & Özcan, 1988).

Koruma yaklaşımında bütünleşik koruma kavramı, kentsel yapılar ve çevreleri ile bir alınıp, toplumun siyasi, tarihi, kültürel ve sosyal değerleri ile ilişkilendirilip korumayı hedeflemelidir. Yerel anlamda yerinde çözümler getirilmeli, orada yaşayan toplumu ve kültürel değerlerini yansıtan bir yaklaşım sergilenmelidir. Hiçbir şekilde rant kaygısına, ekonomik getirisine odaklanılmamalı kalıcı ve sürdürülebilir çözümler üretilmelidir.

1975’in Avrupa Mimari Miras Yılı ilan edilmesi ile başlayan kampanya sonunda yayınlanan “Amsterdam Bildirgesi”nde mimari mirasın korunması kentsel ve bölgesel planlamanın hedeflerinden biri olarak belirlenmiştir. Bu bildirgeyle de hedefin bütünleşik koruma olduğu belirtilmiş ve ekonomik, sosyal, yönetsel ve yasal yönleri gözetilen bir koruma modeli olarak tanımlanan bu yaklaşımın gerçekleşmesi için gerek duyulan araçlar tanımlanmaya çalışılmıştır. Geleceğe umutla bakan ve yerel yönetimlerin, merkezi hükümetlerin desteğini, halkın katılımını öngören bütünleşik koruma düşüncesi koruma uygulamaları için gerekli onarım, teknik ve yöntemlerinin, uygulama yapacak ustaların yetiştirilmesini de öngörmektedir (Ahunbay, 2004).

Doğal ve kültürel alanların korunması, yaşatılması, planlanması/tasarlanması, yönetimi vb süreçlerin sürdürülebilirliği için öncelikle bütüncül, uyumlu, detaylı tanımlanabilmiş ve uygulanabilir mevzuatın varlığı, devlet politikasının oluşturulmasına ve hükümetler tarafından ekonomik anlamda tam destek sağlanmasına bağlıdır. Bu nedenle ülkemizde giderek karmaşıklaşan mevzuatın ele alınarak yeniden revize edilmesi, koruma politikalarının (ekolojik politikalar) benimsenmesi ve uygulanması büyük önem taşımaktadır (Gül ve Metin, 2021).

1980 -1981 yılları arasında Avrupa Konseyi, Kentsel Yenileme Kampanyası’na başlamıştır. Bu kampanya, kentsel miras kavramı ışığında kent planlama konusundaki gelişmelerin geniş bir perspektif içinde tartışılmasını amaçlamaktadır (Eke ve Özcan, 1988).

Avrupa Komisyonu (European Commission) tarafından kültür mirasını koruma konusunda, “Raphael Programı” adında yeni bir çalışmaya başlanmıştır. Bu program dört yıllık olup 1997 ve 2000 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Avrupa kültür mirasını korumayı amaçlamaktadır. Koruma kapsamına taşınabilir ve taşınmaz kültür mirasları, arkeolojik ve su altındaki miraslar ve kültürel peyzajlar girmektedir. Daha sonra yedi yıllık bir süreci (2000-2006) kapsayacak “Kültür 2000” programı hazırlanmıştır. Bu program kültürel ve sanatsal alandaki bütün projeleri desteklemektedir. Özel yıllık aktiviteler, çok yıllık aktiviteler ve kültürel faaliyetler olmak üzere üç ayrı kategoride çalışılmaktadır (EC, 2007).

2000 yılında Floransa’da Avrupa Konseyi üyesi devletler tarafından peyzaj korunmasını, yönetimini ve planlamasını geliştirmek ve peyzaj konularında Avrupa iş birliğini düzenlemek amacıyla Avrupa Peyzaj Sözleşmesi imzalanmıştır. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi çok geniş bir tanımlama ile sadece kentsel ölçekte değil hem kırsal hem de kentsel ölçekte sürdürülebilir gelişmenin peyzajı korumak, yönetmek ve planlamaya dayandığını belirtmektedir. Bu nitelikteki bir koruma ile fiziksel yapıda iyileşmenin yanı sıra sosyal refahında sağlanacağı ve yaşam standartlarının yükseleceği ifade edilmektedir (CE, 2006).

Türkiye’de koruma anlayışını Osmanlı imparatorluğu dönemi ve cumhuriyet dönemli olarak 2 kısma ayırabiliriz. Osmanlı imparatorluğu zamanında daha çok taşınır varlıklar üzerinden koruma anlayışı benimsenmiş ve uygulanmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu’nda müze kurmakla başlayan ilk koruma hareketinden yaklaşık 20 yıl sonra koruma mevzuatı 1869 yılında ‘I. Asar-ı Atika Nizamnamesi’ olarak hazırlanmıştır. Dolayısı ile, eski eserler mevzuatı taşınmaz eski eserlerden çok, taşınır eski eserlerin korunması amacına yöneliktir. Bu

ilk yasanın getirdiği en önemli sınırlama, yabancı araştırmacıların yapacakları arkeolojik kazıların izne bağlanması ve buluntuların yurtdışına çıkarılmasının yasaklanmasını öngörmüştür. Değişen koşullar çerçevesinde yasa aynı isimler altında 1874, 1884 ve 1906 yıllarında değiştirilerek uygulanmaya devam edilmiştir. 1906 yılında yürürlüğe konan “Asar-ı Atika Nizamnamesi” Cumhuriyet Dönemi’nde de 50 yıl kullanılmıştır. Bu nizamname gerek taşınır gerekse taşınmaz eski eserleri tespit edecek ve tescil edecek kurumları içermemiştir. Bu nedenle 1951 yılına kadar saptama görevini Millî Eğitim Bakanlığı Uzmanları, belgeleme görevini de İstanbul Eski Eserler Encümeni yürütmüştür (Çeçener, 1992).

Özellikle 1950’ler den sonra hızlı kentleşme sonucu yıkıma uğrayan taşınmaz eski eserleri koruma çabaları gündeme gelmiş, imar faaliyetleri sırasında ortaya çıkabilecek imar ve eski eserler sorunlarını çözmek ve korunmalarını denetlemek üzere 02.07.1951 tarihinde 5805 sayılı yasanın yürürlüğe girmesi ile Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) kurulmuştur. Yüksek Kurulun kuruluş amacı, yurt içindeki kültür varlıklarının korunması, bakımında uyulacak ilkeleri, bunlarla ilgili programları saptamak, uygulanmasını izlemek, denetlemek, anıtlarla ilgili her türlü konu ve anlaşmazlıklar üzerinde bilimsel görüş bildirmektir. Kurul beş doğal üye ve üç bakanlık temsilcisi ile bunların seçtiği on üç üyeden oluşmaktadır. Üyelerin tarih, arkeoloji, sanat tarihî, mimarlık, estetik, kent planlaması alanlarından biri ya da birkaçında uzmanlaşmış, bu konuda yapıt yada inceleme ortaya koymuş kişiler arasından seçilmesi yasada öngörülmüştür (Yazgan,1979). Bu kurula verilen geniş yetkilere karşın kararlarını uygulayacak ve denetleyecek bir yardımcı örgütün olmaması, yetersiz ve eskimiş bir eski eser mevzuatı ile çalışma zorunluluğu etkili bir politika geliştirilememesine sebep olmuştur. Bütün bunlara karşın sorumsuz imar çabalarına karşı koyan ve taşınmaz eski eserleri belgelemekle görevlendirilen tek kurum olarak Türkiye’de koruma tarihinin en önemli kuruluşu olmuştur (Akay, 1992).

Günümüzde artan kentleşme, nüfusun artması, sosyal ve kültürel değişimler sonucu. Geçmişten bu yana korunarak gelmiş mimari yapılar, malzeme özellikleri, işçilikleri maalesef korunamamış hatta yok olma seviyesine gelmiştir. Bu yüzden koruma yaklaşımlarına sadece fiziki gözle bakılmamalıdır., geçmişin üzerinde bıraktığı tarihi, kültürel ve sosyal anlamdaki özellikleri de ele alınıp korunmalıdır. Bu sebeple bütünleşik koruma yaklaşımı fikri ortaya çıkmıştır. Kenti kültürel anlamda da kapsayan çevresi ile birlikte taşınır ve taşınmaz varlıklarıyla ele alan bir yaklaşımdır.

1973 tarihli ve 1710 sayılı ‘Eski Eserler Kanunu’ Türkiye’de tarihî çevrenin bütün olarak korunması gerekliliğini öngören ilk yasal düzenlemedir. Getirdiği diğer yaklaşımlarla da Türkiye’de, korumanın gelişmesinde, temel taşları oluşturmuştur. Bu yasa aşağıdaki konuları açıklığa kavuşturmuştur (Madran, 1989):

- Eski eser devlet malıdır.
- Korunması gerekli “eser” kavramında tek yapı ölçeğinin dışına çıkmış, yapıların bir araya gelerek oluşturdukları arazi parçalarının ve sitlerinde koruma konusu olduğu benimsenmiştir.
- Kültür varlıklarının bakım ve onarımından sorumlu kuruluşlar net olarak belirlenmiştir.
- Devletin koruma amacıyla yasaklayıcı görünümünün yansıması, eski eser sahiplerine bazı ayrıcalıklar tanınması ve çeşitli organlarıyla yardım yapması benimsenmiştir.

1710 sayılı Eski Eserler Kanunu, ‘kentsel sit, doğal sit ve anıt ağaç koruma’ kavramlarını getirmiştir. 1710 sayılı kanunun getirdiği bu yeni koruma olayı, GEEAYK’nun bünyesinde de gerekli değişimi zorunlu kılmıştır (Çeçener, 1992).

1710 sayılı yasa, 1983 tarihinde yürürlüğe giren 2863 sayılı KTVK Kanunu’nun uygulamaya konulmasıyla yürürlükten kaldırılmıştır. 2863 Sayılı bu Yasa, korunması gerekli olan taşınır ve taşınmaz kültür ve doğa varlıklarıyla ilgili tanımlamaları yapmak ve etkinliklerini düzenlemek, bunlara ilişkin ilke ve uygulama kararlarını almak ve teşkilat kurmak ve görevlerini tespit etmek amacındadır. Yasa, korunması gerekli taşınmaz kültür ve doğa varlıklarına her türlü inşaa ve fizikî müdahalede bulunmayı yasaklamıştır. Sit kavramı yeniden tanımlanmış, kentsel sit koruma planlamasıyla ilgili

olarak önemli bir adım daha atılmış ve “Koruma Amaçlı İmar Planı” kavramı yeni bir planlama türü olarak kabul edilmiştir (Akay, 1992).

Yüzyılın ilk yarısında müzecilik anlayışıyla korumada ana ilke, geçmiş kültürlerin bıraktığı mirasın olduğu gibi saklanması ve gelecek kuşaklara bozulmadan aktarılmasını sağlamıştır. Bu amaçla, öncelikle eski eserlerin ya da tarihî mirasın tespit ve tescili yapılmış; daha sonra sergilenmek üzere müzelere taşınmıştır (Özyaba, 1999).

Türkiye’de koruma anlayışını benimseyenlerin, topluma tarih bilinci kazandırılması, ulusal benlik yaratmanın bir aracı, çevresel değerleri korumak, kültürel turizm şeklinde dört amaç üzerinde durdukları belirtilmektedir (Tekeli, 1984, s. 22). Koruma, tarih, mimarlık, arkeoloji, turizm gibi pek çok farklı alanın ele aldığı bir konu olmakla birlikte fiziksel devamlılığın sağlanması temel amaç olmaktadır.

Türkiye’de koruma, yasal yaptırımlarla kamu yararına gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır (Gültekin, 2001, 213). Korumanın yeterli olup olmadığının incelenmesi için, koruma konusundaki yasal düzenlemeler ile söz konusu süreç ele alınmalıdır.

Türkiye’de korumaya ilişkin yasal dayanaklar ele alınırken koruma mevzuatını şu şekilde özetleyebiliriz;

a. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (1983/No: 2863)

b. Çevre Kanunu (1983/No: 2872)

c. Avrupa Kültür Antlaşması (1957/No:6993), Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunması (1965/No:563), Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması (1982/No:2658), Avrupa Mimari Mirasının Korunması (1989/No:3534); konularında imzalanan uluslararası sözleşmelerin kabulüne ilişkin Kanun ve Bakanlar Kurulu Kararları, koruma ile doğrudan ilgili kanunlar arasında yer almaktadır (Bademli, 2006, s. 45).

Türkiye’nin Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyine (International Council on Monuments and Sites- ICOMOS) katılması ve 1974 yılında ICOMOS Türkiye Ulusal Komitesi kurulması, 08.02.1973 tarihinde uluslararası çalışmalara katılan ülkenin ortak mimari miraslarına ilgi çekmek; tarihi ve estetik değer taşıyan mimari ve tarihi anıtları saptamak ve bunları korumak için gerekli önlemleri almak; korunan eserlere uygun işlevler sağlamak ve bu çalışmalar için bütçeye gerekli ödenekleri koydurmak gibi görevleri bulunan “Avrupa Konseyi Milli Komitesi” kurulması önemli gelişmeler olarak sıralanmaktadır (Alanyurt, 2009, 9). Bu gibi gelişmeler koruma anlayışının gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Günümüz koruma anlayışında ‘bütüncül koruma’ yaklaşımı sıklıkla gündeme gelmekte, ulusal ve uluslararası ölçekte korumanın temel ilkelerinden biri olmayı sürdürmektedir. Koruma sınırlarının genişletilmesi, yalnızca büyük sanat eserlerini değil, zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsaması ve korunacak binaların çevreleri ile birlikte ele alınması anlayışı ilk olarak, 1964 yılında Venedik’te yapılan; tarihi anıtların korunması ile ilgili mimar ve teknisyenleri II. Uluslararası Kongresinde kabul edilen Venedik Tüzüğü’nde dile getirilmiştir (Ahunbay, 1996, 150).

XX yy. başlarından itibaren kültürel mirasın korunması doğrultusunda kurallar belirleyen uluslararası sözleşmeler, öncelikle tek yapı ölçeğindeki eserlerin korunmasına yönelik yaklaşımlar belirlerken, ilerleyen süreçte bu çerçeve genişletilmiş, koruma olgusuna yapı ve yakın çevresi ile alan ölçeğine giden boyutta, daha kapsamlı ve bütüncül bakılmasının gerekliliği ortaya konmuştur (Kan ve Binan, 2014, 94). 28 Kasım 2011’de Paris’te yapılan 17. ICOMOS Genel Kurulunda kabul edilen; tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması ve yönetimiyle ilgili Valetta İlkeleri’nde “Kültür mirasının korunması ve değerlendirilmesinden sorumlu kuruluşlar becerilerini, araçlarını, eğilimlerini ve çoğu kez planlama sürecindeki rollerini geliştirmelidirler” vurgusu yapılarak; ICOMOS’un Uluslararası Tarihi Kentler ve Köyler Komitesi (CIVVIH), Washington Tüzüğü (1987) ve Nairobi Tavsiyesindeki (1976) yaklaşım ve düşünceleri güncellenmiştir. Yapılan değişiklikler sonucunda, kültür mirası kentsel alanın dar kapsamından çıkarılmaktadır. Konuya bölgesel ölçekten bakılarak; süreklilik ve kimlik gibi somut olmayan değerler, kamusal alanın toplum ilişkilerindeki rolü, bütünleşme ve çevresel etki gibi diğer sosyo-ekonomik etkenler konularında farkındalık yaratılmaktadır (Ahunbay, 2013).

Koruma kavramı hem çok evrensel hem de yerel anlamda çözümler üretilmesi gereken karmaşık bir yapıdır. Kentsel alanların oluşumunda toplumun, çevrenin, sosyo-ekonomik ve kültürel değerlerin etkisinin ne kadar önemli olduğunu zaman içerisinde görülmesine rağmen, koruma yaklaşımı konusunda sürdürülebilir ve kesin bir çözüme ulaşamadığı görülmektedir. Bütüncül koruma yaklaşımı belki de bu sebeplerden ötürü daha da önem arz etmeye başlamıştır.

Bütüncül koruma kavramı dünyada, korumanın temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu kavram özellikle; 2. Dünya savaşı sonrasında ciddi anlamda hasar gören Avrupa kentlerinin yeniden ayağa kaldırılması gerekliliği ile gündeme gelmiştir. Örnek olarak; İtalya- Bologna kentinin savaş sonrası onarım çalışmaları sürecinde kentin var olan kültürel, fiziksel ve sosyal değerleri bir bütün olarak ele alınmıştır. Mimar Pier Luigi Cervellati'nin öncülüğünde yapılan çalışmalarda bir kentin tarihi kimliğinin korunmasının sadece anıt eserler ile mümkün olamayacağı savı ile kent dokusunun sivil mimarlık örnekleri, kamusal alanları ve yaşamsal faaliyetleri ile sürdürülmesi yönünde planlamalar yapılmıştır (Gulli & Talo, 2012, 53-54). Günümüzde Verona Kenti bütüncül korunmuş tarihi bir merkez olarak yaşamaktadır.

3.2.KentselKorumaAlanlarınınUygulamaBoyutları

Tarihi kentlerde ve kentsel alanlarda yapılacak tüm müdahaleler onların soyut ve somut kültür değerlerine saygı göstermeli ve dikkat çekmelidir. Kentsel koruma alanlarında yapılacak her müdahale orada yaşayanların yaşam kalitelerini ve çevrenin niteliğini iyileştirmeyi hedeflemelidir. Kentsel çevrenin ve kültürel değerlerinin iyileştirilmesine olumlu bir etkisi olmayacaksa büyük niteliksel ve niceliksel değişikliklerden kaçınılmalıdır. Tarihi kentler, kentsel alanlar ve çevreleri bir bütün olarak ele alınmalıdır. Tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması, kentin ve çevresinin bütün olarak kavranması ve anlaşılması sürecinin bir parçası olmalıdır. Koruma ve yönetim korunacak kentsel miras öğelerinin ve değerlerinin belirlenmesi için yapılacak disiplinler arası ön çalışmalara dayandırılmalıdır. Koruma eylemlerini yönlendirmek için sit ve çevresi hakkında derin bilgi sahibi olunması gerekir. Kentsel koruma planlaması çerçevesinde tarihi kentlerde yaşamış değişik toplulukların kültürel çeşitliliği görülmeli ve değer verilmelidir. Koruma planı tüm kent için hazırlanan ve arkeolojik, tarihi, mimari, teknik, sosyolojik ve ekonomik değerlerin analizini içeren kentsel planlamaya dayanan bir belge olmalıdır. Bir koruma projesi tanımlanmalı bir yönetim planıyla birleştirilmeli ve sürekli izlenmelidir (ICOMOS, 2011).

Kentsel alanların uygulama boyutu geniş kapsamlı, kenti ve çevresini etkilediği gibi kentliyi ve kentin kültürel değerlerini de etkileyen karmaşık bir yapıdır. Uygulama boyutunun sağlikaştırma çalışmaları ile düzenli, temiz ve yaşanabilir bir çevre ortaya çıkarması gibi olumlu yanlarının yanında, uygulama esnasında yaşayan kişilerin evlerinden işyerlerinden çıkarılması gibi ya da işyeri sayılarının artması gibi olumsuz yönleri de ortaya çıkmaktadır.

Kentsel ölçekte, korunması gerekli çevreler için koruma eylemi, önceden kurulmuş olan ve koruma sürecinin her aşamasında dikkate alınması gereken mevcut yapı stokunun, kent bütünündeki gelişme ve değişimlere sürekli olarak uyarlanması yönünde olmalıdır. Bu nedenle herhangi bir planlama sürecinin mevcut yapısal birikimi hem kendi hayat döngüsü için hem de plan kapsamında, gelecekte olası yeni koşullar açısından önemsenmesi gerekmektedir (Lichfield, 1998).

Anayasamızın 56. Maddesinde düzenlenen "*Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir*" biçiminde ifade edilmiş olup mekânsal planlama, uygulama ve yönetim süreçlerinde özellikle plancılar, karar vericiler veya yöneticilerin söylem ve eylem boyutunda tutarlı ve etik olması, doğa koruma (ekoloji) temelinde kamu yararı gözetmesi ve bütüncül bir yaklaşımı sergilemesi gerekmektedir (Bostan & Gül, 2017).

Kentsel alanlardaki korunması gerekli alanlarda mevcut var olan yapı ve çevrenin bölgeye uyumu göz ardı edilmeden planlanmalı ve yeni çalışmalarında bu doğrultuda ilerlemesi önemsenmelidir. Koruma anlayışı temelinde toplumun kentlerde yaratmış oldukları kimlikler kaybedilmemeli, geliştirilmelidir. Her yeni yapılaşmanın korunacak alanlara özgü değerinin tespit edilmesi, sosyal ve ekonomik yönünün belirlenmesi ve toplum içerisinde ortak bir vizyona dönüştürülmesi gerekir.

4. Sonuç ve Öneriler

Korunan alanlarda tarihi süreç içinde, insan ve arazinin birlikteliği ve insanların, en az toprak, doğa ve kültürel kaynaklar kadar konseptin bir parçası olduğu teması etkili olmuştur (Eagles vd., 2002). Böylece gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde koruma çalışmalarında insan ve etkileşimde olduğu çevresi doğrudan sürece dahil olmuştur.

Denizli Hisar (Attouda) örneğinde, yerleşimin koruma geçmişine ilişkin Koruma Kurulu Kararları, imar planları ve raporları incelenmiş, GZFT (SWOT) analizi ile doğal ve kültürel miras değerlerinin korunmasına ve yaşatılmasına yönelik güçlü ve zayıf yönler ile fırsat ve tehditler saptanmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda, geçmişten günümüze ulaşan doğal ve kültürel miras değerlerinden oluşan kentsel arkeolojik sit alanı özelliğindeki Hisar (Attouda) yerleşim dokusu, bütünlüklü koruma yaklaşımı kapsamında ele alınarak, kültürel sürdürülebilirliğin sağlanması için bugün ve geleceğe yönelik koruma önerileri getirilmiştir (Özdemir & Şimşek, 2021).

Bu çalışma ile arkeolojik, mimari ve tarihî öğelerin birlikteliğine dayanan arkeolojik sit alanlarının güncel yaşam ile bütünlüştürülmesi yoluyla kültürel sürekliliğinin devam ettirilmesine yönelik koruma yaklaşımı önerilmiş, araştırma kapsamında birinci derece arkeolojik ve kentsel sit alanı statüsündeki Hisar (Attouda) yerleşimi örneklem alan olarak seçilmiştir (Özdemir & Şimşek, 2021).

Denizli Hisar (Attouda) yerleşimindeki çalışmanın devamlılığı ve uygulanabilirliği açısından yönetim planı oluşturulmalı, belirlenen koruma yaklaşımı fikrinin içerikleri belirlenmeli, görev ve yetkilendirmeler yapılmalı, yerel ve gerekirse ulusal anlamda maddi kaynaklar yaratılmalıdır. Yasaların getirdiği çözümler kadar, uygulama aşamasında olumsuz etki verebilecek sorunlar içinde çözümler üretilmelidir. Koruma yaklaşımı planı yerel anlamda sosyal, kültürel ve ekonomik değerleri ele alarak devam etmelidir.

Korunması gereken kentsel alanlarda koruma-kullanıma yönelik uygulamalar, birbiriyle çatışan iki süreci içermektedir. Kent mekânında yaşanan ekonomik değişime ve bu değişimin sonuçlarına uyum sağlamayı amaçlayan yenileme çabaları ile değişimi ve yenileşmeyi kısıtlayıcı, alanın karakterini ve binaları korumayı hedefleyici koruma uygulamaları, eş zamanlı olarak kent mekânı içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla, kentsel koruma planlaması ve uygulamaları, bir yandan doku içerisindeki sosyal ve ekonomik değişime ayak uydurmanın yollarını ararken, aynı zamanda alanın karakterinin de bozulmasını önleyen değişim ve uyum çabalarının yönetimi de kapsayıcı niteliktedir (Yücel, 2005).

Zaman içerisinde, işlevselliğini yitiren alanların imar koşullarının yeniden belirlenmesi ilk bakışta daha ekonomik olarak görülürken, koruma amaçlı kısıtlamalar, piyasa koşulları içerisinde kâr amaçlı düzenlemeler için imar hareketlerinin doğal döngüsüne bir müdahale olarak görülmektedir. Yıkıma ya da imar koşullarının yeniden belirlenmesine olanak tanınmadığı durumlarda, mevcut işlevlerin yer değiştirmesi söz konusu olacaktır. Bu, alanın fiziksel olarak korunması için olumlu bir sonuçtur, fakat alanın özgün karakteri ve işlevleri açısından zararlı sonuçlar doğuran bir durumdur. Dolayısıyla, değişime yönelik çabalar ekonomik ve işlevsel açıdan bir yeniden yapılanma sürecini ifade etmektedir (Tiesdell vd. 1996).

Kent içerisinde imar hareketleri, doğası gereği altyapı olanaklarına daha kolay erişebilme amacıyla ya mevcut yapılaşmış alanlara yakın ya da onun içinde yer alma eğilimindedir. Fakat bu eğilim, uygulanan büyüme kontrolleri, yükseklik sınırlamaları, yeni gelişme alanlarına doğru yönlendirme ya da engellenemeyen arazi kullanımlarına getirilen diğer kısıtlamalar aracılığıyla denetim altına alınabilir. Koruma alanlarında bu denetimler daha da yoğundur. Bu nedenle, alanın korunmasına yönelik alınacak önlemlerde, kentsel imar baskısının kent bütünü içerisinde yeni alanlara yönlendirilmesi gerekmektedir. Kent bütününde belirlenecek bu yöndeki politikalar ile korunacak alan içerisinde yaşanacak fiziki aykırılıklar önlenmesi olanağı doğacaktır (Baer, 1995).

Kentsel alanlarda koruma yaklaşımının oluşumunda görev ve yetki tanımlamalarının yapılması, koordinasyon ve süreklilik arz eden işlerin belirlenmesi, yetkilendirilecek kurum ve kuruluşların oluşturulması, görev dağılımlarının yapılması ve tabii ki kaynak aktarımı konusunda hükümetin olanaklarının öngörülmesi önem arz edecektir. Koruma yaklaşımı bütüncül ele alınacak olursa, multidisipliner bir mesleki çalışmayı gerektirecektir. Kent plancıları, kentsel tasarımcılar, mimarlar,

peyzaj mimarları, mühendisler, ekonomi uzmanları, ulaşım uzmanları, biyologlar, sosyologlar bir arada çalışmalıdırlar. Korunacak kentsel alanlarda koruma yaklaşımı çalışmalarının başarılı olabilmesi için planlama, tasarım ve uygulama aşamalarının yerel yönetim ve topluluklarında iş birliği yapacağı katılımcı bir yaklaşım ile sürdürülmesi gerekmektedir. Katılımcı yaklaşımlarda bilgi paylaşımı çok önemlidir. Koruma yaklaşımı felsefesinin, yönetim planlarının, hizmet aşamalarının yeterli eğitimlerle desteklenmeli ve süreklilik arz eden bir bilgi paylaşımı içerisinde devam etmelidir.

Polat & Gül'e (2007) göre değişen ve gelişen günümüz koşullarında kent planının ve plancılarının temel amacı; Kentlinin sosyal ve kültürel gereksinimlerini karşılamayı, sağlıklı ve güvenli bir çevre oluşturmayı, yaşam kalitesini artırmayı hedeflemek ve bu amaçla başta doğal, ekonomik, demografik, toplumsal, kültürel, tarihsel, fiziksel vb. özellikleri dikkate alarak kentsel alanların sektörel bazda kullanımı, koruma, kısıtlama kararlarını, örgütlenme, tasarım, planlama, uygulama ve yönetim ilkelerini ortaya koymaktır. Geleceğe yönelik kentsel yenileme çalışmalarında, rant ortamı ve fırsatı yaratmadan, sürdürülebilir gelişme hedefi doğrultusunda kent bütünü ile ilişkilendirilmesi, kamu yararının gözetilmesi, ekolojik, sosyal kültürel ve ekonomik boyutta kentsel yaşam kalitesini arttırması bağlamında söylem ve eylemsel boyutta uygulamaya konulması ile amacına ulaşabilecektir.

Koruma anlayışı sadece yasal düzenlemelerle, strateji geliştirmek ve yönetim oluşturmakla çözebileceğimiz bir sistem değildir. Bunu destekleyici toplumu bilgilendiren, eğiten ve geliştiren sosyal çalışmaların mutlaka etkin olması da gerekmektedir. Ülkemizin doğal, tarihi ve kültürel açıdan çok zengin olması bizim yerelde yerinde çözümlerimizin devletin oluşturduğu kanunlar ve toplum bilinçlendirme çalışmaları ile desteklenmelidir.

Teşekkür ve Bilgi Notu

Makalede ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Çalışmada etik kurul izni gerekmemiştir. Bu çalışmada, "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması gerekli tüm kurallara uyulmuştur.

Yazar Katkısı ve Çıkar Çatışması Beyan Bilgisi

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Ahunbay, Z. (1996). Tarihi çevre koruma ve restorasyon. İstanbul Yapı Endüstri Merkezi.
- Ahunbay, Z. (2004). Tarihi çevre koruma ve restorasyon, Yapı Yayın:28, İstanbul.
- Ahunbay, Z. (2013). Tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması ve yönetimiyle ilgili.
- Akay, Z. (1992). 21. Dünya şehircilik kolokiyumu, Peyzaj Mimarlığı Dergisi, Peyzaj Mimarlığı Odası İstanbul Bölge Şubesi Yayını, İstanbul.
- Alanyurt, U. (2009). Türkiye'de koruma ve onarım üzerine analiz", Masrop, 4.
- Altındağ Belediyesi. (2011). Altındağ Belediyesi Başkanlığı İmar ve Şehircilik Müdürlüğü. [Dutlu ve Sarıkadı Sokak eski ve yeni durum fotoğrafları]. Altındağ Belediye Başkanlığı İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Arşivi, Ankara.
- Bademli, R. R. (2006). Doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Baer, W. C. (1995). When old buildings ripen for historic preservation, *Journal of the American Planning Association*, Winter 95, V. 61, Issue 1, p82.
- Binan, C. (1999). Mimari koruma alanında Venedik Tüzüğü'nden günümüze düşünsel gelişmenin uluslararası evrim süreci, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım Yayın Merkezi, Yayın No:489, 6-108, İstanbul.
- Bostan, Ç. ve Gül, A. (2017). Mekânsal planlamada sürdürülebilir kalkınma /gelişme paradoksu. Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye'de Mekânsal ve Bölgesel Dönüşümler Kitabı (Editör;

Kadir Temurçin, Murat Dulupçu, Süleyman Demirel Üniversitesi yayınları) ISBN: 978-605-9454-04-9, s.63-78 Isparta.

- Cesur, B. ve Gül, A. (2017). Ülkemizde kentsel dönüşüm uygulamalarında karşılaşılan sorunlar ve irdeleme. Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye'de mekânsal ve bölgesel dönüşümler kitabı (Editör; Kadir Temurçin, Murat Dulupçu, Süleyman Demirel Üniversitesi yayınları) ISBN: 978-605-9454-04-9, s.227-242 Isparta.
- CE. (2006). Türkiye Antlaşması, Avrupa Konseyi (Council of Europe), <http://www.avrupakonseyi.org.tr/tur/antlasma>, (Erişim Tarihi:25.01.2007).
- Çeçener, B. (1992). Ülkemizde taşınmaz kültür ve doğa varlıklarını koruma olayı ve bu konuda bazı eleştirel görüşler, *Ege Mimarlık Dergisi*, Sayı:2, 47, İzmir.
- Çelik, E. ve Türk, A. (2021). Kentsel koruma politikaları kapsamında Isparta Tarihi Kent Merkezi kimliğinin sürdürülebilirliği. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (27), 676-685.
- Dağıstan Özdemir, M. Z. (2005). Türkiye'de kültürel mirasın korunmasına kısa bir bakış, *Planlama Dergisi*, Sayı: 1, 20-25.
- Eagles, Paul F. J., McCool, Stephen, And Haynes, F. ve Christopher, D.A. (2002). Sustainable tourism in protected areas: Guidelines for Planning and Management. IUCN Gland, Switzerland and Cambridge, UK. xv + 183pp.
- EC. (2007). Culture, European Commission, <http://www.ec.europa.eu/culture/eac/culture2007/historique/historic>, (Erişim:10.02.2007).
- Eke, F. ve Özcan, Ü. (1988). Tarihî dokunun korunması ve uluslararası deneyimler, *Mimarlık Dergisi*, Sayı:2, 34-35, Ankara.
- Gezer A. & Gül A. (2009). Kent ormancılığı-kavramsal-teknik ve kültürel boyutu. SDU Orman Fakültesi, Kitap Yayın No 86. Isparta.
- Gül, A. & Türker, H.B. (2014). Farkındalık ve bilinçlenme süreçleri kapsamında, doğa koruma-etik ilişkisi. Süleyman Demirel Üniversitesi II. Uluslararası Davraz Kongresi Küresel Sorunlar ve Çözüm Arayışları. Bildiriler Kitabı, 1745-1778. ISBN: 978-9944-452-82-3.
- Gül, A. & Kurdoğlu, O. (2021). Discourse and action dimension of nature conservation philosophy. Atila Gül and Mert Çakır (Eds.). Architectural Sciences and Protection & Conservation & Preservation. (Mimarlık Bilimleri ve Koruma), 2021, Volume 1, 221-280. ISBN: 978-625-8061-45-1. Iksad Publications. <https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2021/12/ARCHITECTURAL-SCIENCES-AND-PROTECTION-CONSERVATION-PRESERVATION.pdf>
- Gül, A. & Metin, A. E. (2021). Legal and administrative current situation and problems of protected areas. Atila Gül and Mert Çakır (Eds.). Architectural Sciences and Protection & Conservation & Preservation. (Mimarlık Bilimleri ve Koruma), 2021, Volume 1, 1-62. ISBN: 978-625-8061-45-1. Iksad Publications. <https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2021/12/ARCHITECTURAL-SCIENCES-AND-PROTECTION-CONSERVATION-PRESERVATION.pdf>
- Gulli, L. & Talo, F. (2012). Cinquant'annidi Esperienze Nella Gestione Dei Centri Storici In Un Valetta İlkeleri. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0592931001536912260.pdf.
- Gültekin, N. T. (2001). Türkiye'de taşınmaz kültür varlıklarını koruma sürecinde yaşanan açmazlar, Türkiye'de risk altındaki doğal ve kültürel miras (Ed. H. Sezgin), TAÇ Vakfı Yayınları: 213-218, İstanbul.
- ICOMOS. (2011). Tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması ve yönetimiyle ilgili Valetta İlkeleri. Erişim Adresi (28.11.2011): <http://www.icolsparta> Belediyesi. (2019). Isparta İlk İmar Planı. Isparta.
- Isparta Belediyesi. (2019). Erişim Tarihi: 28.11.2011: Erişim Adresi: <https://www.isparta.bel.tr/>

- James Marston Fitch, (1990). Historic preservation: Curatorial Management of the Built World, University of Virginia Press, Charlottesville.
- Kan, T. & Binan, D. (2014). İstanbul Süleymaniye külliyesi örneğinde külliyeler için bir yönetim modeli önerisi. *Tasarım Kuram*, 10(17), s.94.
- Keleş, R. (2002). Kentleşme politikası, İmge Kitabevi, Ankara, s.89.
- Keleş, E., Gül, A., Eraslan, Ş., Uzun Ö.F. & Türker, H.B. (2017). Kent imar planları ve kentsel tasarımda yaşanan mevcut sorunlar ve irdelenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye'de Mekansal ve Bölgesel Dönüşümler Kitabı (Editör; Kadir Temurçin, Murat Dulupçu, Süleyman Demirel Üniversitesi yayınları) ISBN: 978-605-9454-04-9, s.277-288 Isparta.
- Akkoyunlu, K. (2007). Sürdürülebilir kent, kent ve politika: Antik Kentten Dünya Kentine, Der: Ayşegül Mengi, Ankara, İmge Yayınevi, 2007, s.11-26.
- Kong, L. L. (2000). Value conflicts, identity construction, and urban change. In Le Gates, R. & Stout, F. (Eds.), (p.354-365). *The City Reader*, London.
- Kroft, K. (1996). Urban tissue and the character of towns. *Urban Design International*, 1(3), 247-263.
- Kurtar, C. ve Somuncu, M. (2013). Kentsel kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği: Ankara Hamamönü örneği, *Ankara Araştırmaları Dergisi* 2013, 1(2), 35-47. Ankara.
- Lichfield, N. (1998). *Economics in urban conservation*, 361pp, Cambridge University Press, England.
- Madran, E. (1989). Son yirmi yılda koruma yasaları tarihî kentlerde planlama/düzenleme sorunları, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu, Ankara.
- Özdemir Dağıstan, M. Z. (2005). Türkiye’de kültürel mirasın korunmasına kısa bir bakış. *TMMOB Planlama Dergisi*, 1, 20-25.
- Özdemir, A. ve Şimşek, İ. (2021). Kentsel arkeolojik sit alanlarında koruma yaklaşımı: Denizli, Hisar (Attouda) örneği, Denizli, *Art-Sanat*, 15(2021): 229–248.
- Özyaba, M. (1999). Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Karadeniz Teknik Üniversitesi Mühendislik- Mimarlık Fakültesi, Ders Notları No:54, 424-467, Trabzon.
- Palalı, E. (1992). Neyi korumak isteriz? Peyzaj Mimarlığı Dergisi, Peyzaj Mimarlığı Odası İstanbulBölgeŞubesi Yayını, İstanbul.
- Paul, D. (2004). World cities as hegemonic projects: the politics of global imagineering Montreal. *Political Geography*, 23, 571– 596.
- Pickett, S. T. A., Cadenasso, M. L., Grove, J. M., Nilon, C. H., Pouyat, R.V., Zipperer, W.C. (2001). Urban ecological systems: linking terrestrial ecological, physical, and socioeconomic components of metropolitan areas. *Ann Rev Ecol Syst* 2001; 32:127–57.
- Polat, E. ve Gül, A. (2007). Kentsel planlamadaki statik anlayışa bir alternatif çözüm: kentselstratejik yönetim planlama ve yönetim yaklaşımı. 31. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu, TMMOB Şehir Plancıları Odası, 7-9 Kasım 2007, Ankara, 435-452.
- Şimşek, İ. (2019). Kentsel Arkeolojik Sit Alanlarında Koruma-Canlandırma Önerileri: Hisar (Attouda) Örneği.” Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi.
- Tekeli, İ. (1984). Koruma üstüne düşünceler, sanat olayı.
- Tekeli, İ. (1998). Bir modernleşme projesi olarak Türkiye’de kent planlaması. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba (Ed.) Türkiye’de modernleşme ve ulusal kimlik içinde (s.155-172). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tiesdell, S., Öç, T. ve Heath, T. (1996). Revitalizing historic urban quarters, Butterworth-architecture, 234p. Boston, USA.

- Yazgan, M. E. (1979). Safranbolu kenti ve yakın çevresi peyzajının korunması ve geliştirilmesi üzerinde bir araştırma, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Doktora Tezi (basılmamış), Ankara.
- Yücel, C. (2005). Korunacak kentsel alanların planlanmasında güncel yaklaşımlar. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 18 Yıl: 2005/1, 223-235.

Examination of Legal and Implementation Dimensions of Cultural Protection Areas in Urban Areas; Denizli City Example

Summary

20th-century Recent developments, rapid urbanization, unplanned increase in the population, different types of pollution, forest fires, negative effects on the environment, and the increase in uncontrolled migration have led to the emergence of new conservation approaches on the areas to be protected in cities. The existence of different protected areas in urban areas (historical sites, urban sites, streets, archaeological sites, and national parks) creates diversity in terms of both spatial and functional aspects. In urban areas that need to be protected, It is important to manage and implement together Conservation studies aiming to preserve the identity and architectural texture of the city and renovation works that keep up with economic and social changes. It talks about an integrated and sustainable concept idea consisting of products designed with target-oriented, from local users to a product rather than a universal phenomenon. The concept of integrated protection in the conservation approach should aim to be associated with the political, historical, cultural, and social values of the society and to protect it with urban structures and their environments.

Local solutions should be provided. An approach that reflects the social and cultural values of living there should be exhibited. In no way should it focus on concern for purpose, on the economy. Sustainable solutions must be produced.

Conservation approaches need to have a legal basis and full economic support from governments. Therefore, locally, management, duties, and responsibilities should be determined and actions should be taken within a certain plan.

The first conservation works in the world were handled in the architectural dimension. Mostly focused on religious structures.

In ancient times, religious buildings were seen as structures worth protecting because they were the power symbol of the states, and restorations were made to prevent them from disappearing.

In today's conservation approach, the 'holistic protection' approach is frequently on the agenda. It is one of the basic principles of national and international protection.

The concept of expanding the boundaries of protection, including not only great works of art but also simpler works that gained cultural meaning over time, and the understanding of the buildings to be protected together with their surroundings, was first introduced in Venice in 1964; Architects and technicians related to the protection of historical monuments II. Expressed in the Venice Charter adopted at the International Congress.

The concept of protection is a complex structure that requires solutions both in a very universal and local sense. Although we have seen over time how important the impact of society, environment, socioeconomic and cultural values in the formation of urban areas is, it is seen that a sustainable and definitive solution has not been reached on the conservation approach. Perhaps for these reasons, the holistic conservation approach has become even more important.

The existing structure and environment in the areas that need to be protected in urban areas should be planned without ignoring the harmony of the region and should be paid attention to the progress in this direction in new works. The identities created by the society in the cities based on the understanding of protection should not be lost but should be developed. It is necessary to determine the value specific to the areas to be protected, to determine the social and economic aspects of each new construction, and to transform it into a common vision within the society.

Within the scope of this study, the legal dimensions of cultural protection areas in urban areas from the past to the present were examined, and the developments created by the cultural protection approaches in the Denizli Hisar settlement area in terms of practice, the problems, and solution proposals were mentioned. In addition, the effects of current approaches in terms of urban planning

and protection on urban identity have been examined, and new protection policies have been developed by looking at their qualitative and quantitative features. In the case of Denizli Hisar (Attouda), with the SWOT analysis, the decisions of the conservation board, development plans, and reports regarding the conservation history of the settlement were examined, and strengths and weaknesses, opportunities, and threats were determined. In line with this information, the urban archaeological site Hisar (Attouda) settlement, which consists of natural and cultural heritage values from the past to the present, was handled within the scope of an integrated conservation approach, and conservation proposals for today and the future were made to ensure cultural sustainability.

Determination of duties and authorities, determination of coordination and continuous studies, the establishment of institutions and organizations to be authorized, distribution of duties, and, of course, the possibilities of the State for resource transfer are important in the formation of the understanding of conservation in cities. If the conservation approach is considered holistically, it will require a multidisciplinary professional study. Urban planners, urban designers, architects, landscape architects, engineers, economists, transportation experts, biologists, and sociologists should work together. For the conservation approach studies to be successful in the urban areas to be protected, the planning, design, and implementation stages should be continued with a participatory approach in which the local administration and communities will cooperate. Knowledge sharing is very important in participatory approaches. The philosophy of the protection approach, management plans, and service stages should be supported by adequate training and should continue in continuous information sharing.

The concept of protection is not a system that can be solved only by legal regulations, developing strategies, and creating management. Social studies that support this, inform, educate and develop society must be effective. The fact that our country is very rich in terms of natural, historical, and cultural aspects should be supported by our local solutions, laws created by the state, and public awareness activities.

Doğa Korumada Biyolojik Çeşitliliğin Korunmasına Yönelik Etiksel Yaklaşımlar

Tuana Hazal TAN *

ORCID : 0000-0003-4967-3217

Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye.

* e-mail: tuana hazaltan@gmail.com

Öz

Doğal kaynakların bilinçsiz, özensiz ve aşırı kullanımı sonucunda doğal denge bozulmaktadır. Buna artan nüfus, sanayileşme, kirlilik, iklim değişiklikleri ve ortaya çıkan diğer faktörler doğal dengenin bozulması sonucunda biyolojik çeşitliliğin zarar görmesini sağlamaktadır. Başta insan faktörü olmak üzere modern teknolojinin gelişmesiyle beraber iyice bilinçsizleşilen ortamda insanoğlu doğadan sonsuz bir şekilde yararlanabileceğini düşünmektedir. Ancak azalan biyoçeşitliliğin sonucunda insanoğluna ekonomik bir zarar da vereceği apaçık ortada bulunmaktadır. Biyoçeşitliliği korumanın etik ile bağdaşılı olan bir tarafı da bulunmaktadır. Dünya üzerinde yaşayan her canlı ekosistemi gözardı edilemeyecek kadar önemli bir değere sahiptir. Bu makalede 'doğa koruma' ve 'biyolojik çeşitliliği koruma' kavramlarına bakıldığında büyük bir etik sorunla karşılaşmaktadır. Bu noktada insan merkezli değil canlı-merkezci bir düşünceyle hareket edilmesi ve her bir canlının korunmasının öncelik verilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğa Koruma, Biyolojik Çeşitlilik, Etik, Biyoetik.

Ethical Approaches to Biodiversity in Nature Conservation

Abstract

As a result of unconscious, careless, and excessive use of natural resources, the natural balance is disturbed. Increasing population, industrialization, pollution, climatic changes, and other factors cause damage to biological diversity as a result of the deterioration of the natural balance. Human beings think that they can benefit from nature endlessly. However, it is obvious that as a result of decreasing biodiversity, it will also cause economic damage to human beings. There is also an ethical aspect of preserving biodiversity. Every living thing on earth has an undeniably important place in our ecosystem. As we mentioned in the review article, we encounter a major ethical problem when we look at the concepts of 'nature conservation and 'biodiversity conservation. At this point, it acts with a life-centered thinking, and it is necessary to ensure the protection of every living thing, from the largest to the smallest, as a priority.

Keywords: Nature conservation, Biodiversity, Ethics, Bioethics.

Citation: Tan, T. H. (2022). Ethical approaches to biodiversity in nature conservation. *Journal of Protected Areas Research*, 1 (2), 139-155.

DOI: 10.5281/zenodo.7386928

Received: 15/06/2022 –**Accepted:** 30/08/2022

1. Giriş

İnsanlara yüzyıllardır yaşam alanı sağlayan ve ihtiyaçlarını karşılayan doğa çeşitli sebeplerle tehlike altına girmekte ve etkisini kaybetmektedir. İnsanların geçmişten gelen alışılmış yaşama biçimleri ve alışkanlıklarının zaman geçtikçe değişmesi ile doğayı kullanım hızları artmaktadır bu da doğa için büyük bir zarar oluşturmaktadır. İklim değişikliğinin zaman içinde artışı ve bilinçsiz insan faaliyetlerinin de etkisiyle biyolojik çeşitliliğinin azalması ve canlı türlerinin yok olma tehlikesi altına girmesi kaçınılmazdır. Bu bilinçsiz kullanım geçmişten beri devam etmekte olup doğa koruma konusunu günümüze kadar taşımaktadır (Yücel et al., 2006; Cebe, 2019).

İnsanların yaşamları boyunca en büyük hedefi, yaşamlarının devamı için ihtiyaçları olan kaynakları içinde bulundukları ekosistemden sağlamaktadır. Bu sebeple doğal yaşama müdahalede bulunmakla birlikte ekosistemin bu istekleri karşılamayacağını hesaba katmamaktadırlar (Ponting, 2000; Beket, 2018).

Ekosistemdeki dengesinin bozulması, canlılar için yaşamsal tehdit oluşturmaktadır. Bunun sonucunda ortaya koruma bilinciyle birlikte doğa koruma zorunluluğu oluşmaktadır (Menteş, 2001). Küresel çevre sorunlarının tehdidi altında kalan tüm dünyada doğal çevre sorunları giderek artmaktadır. Bunlar göz önünde bulundurulduğunda geniş kapsamda doğa koruma alanlarını korunması gerektiği açıkça ortaya çıkmaktadır (Demirel, 2005).

Doğal alanlardaki kararlılığın bozulması ile geri dönüş ve toparlanma oldukça külfetli olabilmektedir. Bu sebep ile doğal alanları korumak ve sürdürülebilirliğini sağlamak için birçok koruma planları ve yöntemler çıkartılmıştır. Bu planlar arasında uluslararası kabul görmüş olanı ise koruma alan sistemleridir (Aydoğdu ve Öztürk, 2021; Gül ve Metin, 2021). Yaşam alanlarındaki biyolojik çeşitliliğin korunması korunan alanların asıl amacıdır. Bunun yanı sıra bilimsel çalışmalar yapılması, insanların bu konularda eğitilmesi doğal peyzaj alanlarının korunması, yaban hayatının korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması ve buna benzer hedefleri de barındırmaktadır (Gül, 2005; Gül & Metin, 2021).

Doğa Korumada Biyolojik Çeşitlilik

Biy çeşitlilik üç önemli parçadan oluşmaktadır. Yapılmakta olan çalışmalar doğrultusunda karakteristik özelliklerin doğa koruma olarak belirlenen alanlarda sağlanması zaruri olmaktadır (Demirayak, 2002; Beket, 2018). Biyolojik çeşitlilik uzun vadede insan hayatı üzerinde büyük ve hayati etki ve öneme sahiptir ancak gereken önem verilmemektedir. Biyoçeşitlilik, AB politikalarında oldukça önemli bir yer tutmaktadırlar (Hocaoğlu Bahadır, 2021). Birçok alanda önemli bir yere sahip olan biyoçeşitlilik kalkınma kuvvetinin de bir göstergesi olmaktadır (Kence, 1991). Bir bakıma doğal değerlerin yanında büyük bir ekonomik değere sahiptir. Biyoçeşitlilik bakımından zengin alanlarda doğal dengenin bozulması güçtür. Tür bakımından verimli olan ekosistemler, az olanlarına göre daha dengeli ve yenilenmesi kolay olmaktadır (Yıldız et al., 2005).

Doğa koruma kavramı

Geniş kapsamda doğa koruma, insan yaşamı ve sağlığı için doğada bulunan bitki ve hayvan varlığının belli ölçütleri göz önünde bulundurularak korunması gerektiği düşünülen doğa öğelerini korumak olarak tanımlanabilmektedir (Yücel & Babuş, 2005).

İnsanlar, gelişen teknoloji, sanayileşme ve tarım ile birlikte çeşitli alanların tahribine yol neden olmaktadır ve bu sebeple doğal alanlar yok edilmeye başlanmaktadır. Çeşitli yollarla sebep olunan bu tahrip neredeyse 150 yıllık bir zamana dayanmaktadır. Bunlar sonucunda doğa koruma görüşü ortaya çıkmaktadır. 150 yıllık bu süreçte dünyanın %15'lik bir bölümü koruma altına alınmaktadır (Wittemyer et al., 2008).

İçinde bulunduğumuz dönemde gelişen teknolojinin varlığı ile doğadan yararlanma yüzdemiz çoğalmaktadır. Gelişen teknoloji, çarpık kentleşme, sanayileşme, artan nüfus, orman alanlarının tahribi ve sulak alanların yok edilmesi ile yapılan ve yapılmakta olan bu müdahaleler insan yaşamını kötü yönde oldukça etkilemektedir. Doğada oluşan bu negatif durum maalesef gelişmekte olan teknoloji ile önlenememekte ve kendi kendini yenileyebilmesi yeterli gelmemektedir. Doğal dengenin

zarar gördüğü bu durumda insanlar ve diğer canlıların yaşam alanları aşırı ve hatalı kullanım sebebiyle olumsuz etlenmekte ve zarar görmektedir. Ortaya çıkan bu durumlar sonucunda kullanma ve koruma prensiplerine bağlı kalınarak rejenerasyonunu tamamlayabileceği kadarını kullanmak ve önlem almak amacı ile 1960-1970'li yıllarda doğa koruma bilinci dünya genelinde ortaya çıkmaktadır (Yücel & Babuş, 2005; Caner, 2007).

Doğal afetlerin insan faktörleri ile biyoçeşitliliği enellenemeyecek bir şekilde yok etmektedir. Doğa koruma prensiplerindeki en önemli etmen biyolojik çeşitliliğin korunmasını sağlamak. Diğer etmen ise korunan biyoçeşitliliğin devamlılığını sağlamaktır (Özbay, 2008).

Biyolojik çeşitlilik kavramı

Biyolojik çeşitlilik (Biyçeşitlilik) belirli bir mınıtkadaki genlerin, türlerin, ekosistem ve ekolojik olayların oluşturmakta olduğu totaliter bir parçadır. Ekosistem, tür, genetik ve ekolojik süreçlerin çeşitliliği bu kavram dahilinde kapsamaktadır (Işık et al., 1998).

Dünyada bulunan fazla sayıdaki ekosistemler sayesinde yaşadığımız alanların biyolojik olarak çok çeşitli olmasında etki etmektedir. Bu durum insan yaşamı için gereklidir ve beraberinde çok fazla doğal hizmeti de getirmektedir. Sürdürülebilirlik bakımından çok önemi bulunmaktadır. Olmakta olan birçok yaşam biçimi biyolojik çeşitlilik olarak tanımlanmaktadır. Ekosistemde, popülasyon ya da genlerde ortaya çıkan değişiklikler bu ekosistemin bir parçası olan insanları da etkilemektedir. Bu durumlar göz önünde bulundurulmaz ise biyoçeşitlilik tarafından sağlanan ürün ve hizmetler yok olarak herkesi eşit bir şekilde etkileyecektir (Güvendiren et al., 2013-2014).

Dünya Koruma Birliği'ne göre Biyolojik Çeşitliliği Etkileyen Faktörler; habitat kaybı ve fragmentasyon (parçalanma), istilacı ve yabancı türler, kirlilik, iklim değişikliği, aşırı kullanım ve hızlı nüfus artışı olarak sıralanabilmektedir (IUCN, 2015).

Biyolojik çeşitliliğin korunması

Şimdiki zamanda kent yaşamında biyolojik çeşitliliğin korunmasına, belirlenmesine ait birçok araştırma, politikalar dikkat çekmiştir (Woodward, Eyre, & Luff, 2003). Korunması ekosisteme büyük katkı sağlayan biyoçeşitlilik ayrıca insan sağlığı ve huzuru içinde çok büyük bir önem taşımaktadır (Gordon et al., 2009).

Korunan alanların biyoçeşitliliğin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu sebeple dünyanın birçok yerinde korunan alanlar kurulmaktadır (Putz et al., 2001; Özeçelik, 2006).

Ekolojik,etik ve bilimsel öneminden ayrıca önemli bir ekonomik değere sahiptir (Aruoba, 2005). İnsanoğlunun gelecek için sigortası olarak da düşünülebilmektedir (Kence, 1991).

Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi

Biyolojik çeşitliliğin azalmasının anlaşılmalı bir uluslararası emek ile önlenebileceği kanısına varılıp 1992 yılında Rio de Janerio'da Türkiye'nin de içinde bulunduğu Yeryüzü Zirvesi'nde aralarında Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'nin de bulunduğu birçok küresel sözleşme imzalanmaktadır (Özbay, 2008).

Zirve'ye katılan 156 devlet biyolojik kaynakların sürdürülebilirliğine dikkat edilerek kullanılmasına, ülke sınırları içerisindeki tüm biyolojik yaşamın korunmasını sağlayacaklarına ve buradan sağlanan faydaları gelecek için eşit bir şekilde paylaşacaklarını üstlenmişlerdir. Biyolojik çeşitlilik sözleşmesi gelecekteki nesillerin doğal kaynaklara ihtiyaçlarından göz önünde bulundurarak, sadece bugünün gereksinimlerini karşılamak anlamında kararlı ve devamlı gelişme kavramları üzerine kurulmaktadır (Demirayak, 2002).

Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'nin üç temel hedefi bulunmaktadır:

- Biyoçeşitliliğin korunması,
- Biyolojik kaynakların sürdürülebilir kullanımı,

- Genetik kaynakların kullanımı, bu hedefler sonucunda ortaya çıkan olumlu faydalar dünya çapında adil ve eşit bir şekilde paylaşılabilecektir (Özbay, 2008).

Global alanda önemli bir yere sahip olan bu beyanname, yoksullukla mücadele, gelişme ayrıcalığı ve ileri gelen ülkelerin evrensel çevre problemleri ile ortak sorumluluğu sebebi ile gelişme yardımlarında bulunma gerekliliği oluşturması bakımından da oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu bildirge halkın katılımının da önemsenmesi ve diğer politikalarla birleşmesi açısından siyasi bir belge niteliği bulundurmaktadır (Demirayak, 2002).

2. Biyolojik Çeşitlilikte Etiksel Yaklaşımlar

Etik kavramı

Konuşma dilinde ahlak ve etik kelimeleri birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Bir tavır ve davranışın kurallara uygunluğunu sıfat olarak kullanıldığında anlatılmaktadır. İsim olarak kullanıldığında ise bir disiplin ve bilim dalını anlatılmaktadır (Keleş, Hamamcı, & Çoban, 2009). Etik bağlantılarda bir eylemin yapıldığı koşulların başka eylem imkanları tarafından ölçülmesi o eylemin değerini göstermektedir (Kuçuradi, 2011).

Biyolojik çeşitliliği korumanın en açık sebeplerinden biri de konunun etik kaçınılmazlığı olmasıdır. Bu durum felsefi, kültürel, dini düşüncelerin temelinde bulunmaktadır (Selim et al., 2015).

Biyolojik etiği canlı-merkezci yaklaşımlar ile düşündüğümüzde yeryüzündeki tüm varlıkların korunması gerektiğini kendine amaç alması gereken 'biyolojik çeşitliliği koruma' yaklaşımlarının da biyoetik tartışmalarında yeri bulunduğu düşünülmektedir. "Genel olarak canlı-merkezci yaklaşım saygı etiğine işaret etmektedir ve bitkiler, mikroplar, hayvanlar da içinde olmak üzere yaşayan tüm canlılara odaklanmaktadır. İnsan-merkezci yaklaşım gibi yalnızca insanlar ya da acı çekebilen, arzuları olan daha üst seviyedeki hayvanlar etiğin merkezinde yer almaz" (Aşar, 2017). Dünyadaki her canlı, ekosistem hakları olarak saygıyı hak etmektedir. Her canlı insan için faydası olup olmadığına bakılmaksızın var olma, yaşam hakkına sahiptir (Mutia, 2009).

Biyoetiğin temel amacı, evrensel etiğin etkisi olarak yaşam hakkının tüm canlılar için gezegenin her yerinde geçerli olması olmaktadır (Çobanoğlu et al., 2009; Yıldız, 2016).

Biyolojik çeşitliliği koruma yaklaşımları biyoetik kapsamında birçok etik problemler ortaya çıkartmıştır. Biyolojik çeşitliliği ele alırken sadece belirli türler arasında sınıflandırılması görülmüştür. Ancak biyolojik çeşitlilik konusu var olan tüm canlıları kapsamaması önemli olmaktadır (Rosa, 2004; Görgeç, 2018). Koruma yaklaşımları 'canlı-merkezci' olması önem taşımaktadır. Gezegendeki tüm canlıların ekosistem üzerinde göz ardı edilemeyecek etkileri bulunmaktadır. Ekosistem mekanizmasında işleyişi etkileyenler listesine iklim, toprak kompozisyonu ve tipi maddeleri de "çeşitlilik" adı altında eklenmelidir (Tilman, 2000; Görgeç, 2018).

ABD ve Avrupa'da doğa koruma daima gündemde bulunmaktadır. Doğa korumanın 1872 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde Yellowstone Milli Parkı ile başladığı bilinmektedir. "Yellowstone Tipi Koruma" dendildiğinde himaye altında tutulan alanlarda hayat sürmekte olan yerli halkı bu alanlardan gönderilmesi durumunu savunmaktadır. Fakat günümüzde gelinen son noktada yerel halkı koruma bölgesinden göndermeden koruma çalışmalarının yapılması kabul edilmiştir (Koç & Soykan, 2020).

"Doğal" ayrıca, biyolojik çeşitliliğin korunmasında, koruma hareketindeki merkeziliği ile, vahşi doğanın korunmasının önemini vurgulayarak da rol oynamaktadır (Uggla, 2010). Bu konu beraberinde insan hakları tartışmalarını da getirecek denli önemli olan biyoçeşitlilik koruma yaklaşımlarındaki bir diğer etik sorundur. Bir süredir, biyolojik çeşitliliğin korunması açısından "korunma bölgelerinin" oluşturulmasına vurgu yapılmıştır. Bu "natural nature" veya vahşi doğanın insanoğlundan yoksun bir yer olması fikri, "Dünya'nın korunan alanlarının yaklaşık %85'inde yaşayan yerli halkların" (Schmidt & Peterson, 2009) topraklarından çıkarılmasıyla sonuçlanmıştır. "Kültürel çeşitliliğin, biyolojik çeşitliliğin bir yansıması olduğu" (Callicott, 1994; Görgeç, 2018) fikri kabul edildiğinde, biyoçeşitliliği koruma yaklaşımlarının bu tarz bir uygulaması birtakım etik sorunlarının yanında, aslında bir paradoks olarak

da görülebilmektedir. Sonuçta, belirgin olarak canlı-merkezci anlayıştan uzak, sadece omurgalı canlıları gözetken, varlığı doğal ve doğal olmayan olarak ayıran bir düalizm perspektifinden yabancı, istilacı, yerli-olmayan veya doğal olarak oluşmayan türler gibi kavramlar yaratarak ayrıştırıcı olan, biyoçeşitliliğin bir parçası da olan insan varlığından uzak, doğal alanlar yaratma anlayışıyla, bu bölgede yaşayan yerli halklara yönelik uygulamalar benimseyen biyoçeşitlilik koruma yaklaşımlarının kendisinin etik bir problem olduğu görülmektedir (Uggla, 2010).

Çevre-insan etiği

İnsan ve doğal çevre arasındaki bağlantıyı inceleyen bilim dalı çevre etiğidir. İnsanların davranışlarını yönetmesi gerektiğini savunmaktadır (Des Jardins, 2006). Çevre etiği insanların doğal hayata ve vahşi yaşama karşı hareketlerinin ahlaksal ölçütler bakımından incelendiği daldır (Erten, 2004; Gül & Kurdoğlu, 2021).

İnsana “dışsal” olarak tanımlanan “çevre” ile ekolojinin “insanın da bir parçasını oluşturduğu doğa-ev” kavramlaştırmaları arasında, esasa/ öze ilişkin bir farklılık söz konusudur. Bu, bir tanım farklılığını aşan doğaya bakıştaki ayrılığa karşılık gelen derin bir farklılıktır. İnsana dışsal bir doğa anlayışı, insanlığın son iki yüzyıllık tecrübesinin de açıkça gösterdiği gibi, insanın yararı için doğaya her türlü müdahaleye izin vermekte, bu ve benzer tutumlara meşruiyet kazandırmaktadır. Ekolojinin doğa kavrayışı ise insan-doğa ilişkisini, yarara dayalı bir ilişki olmaktan çıkarmakta bir etik sorunsalına dönüştürmektedir. Bu noktada etik-ahlâk tanımları devreye girmektedir. Birbiriyle sürekli karıştırılan iki kavram olan etik ve ahlak aslında birbirine karıştırılmamalıdır (Bozkurt, 2010).

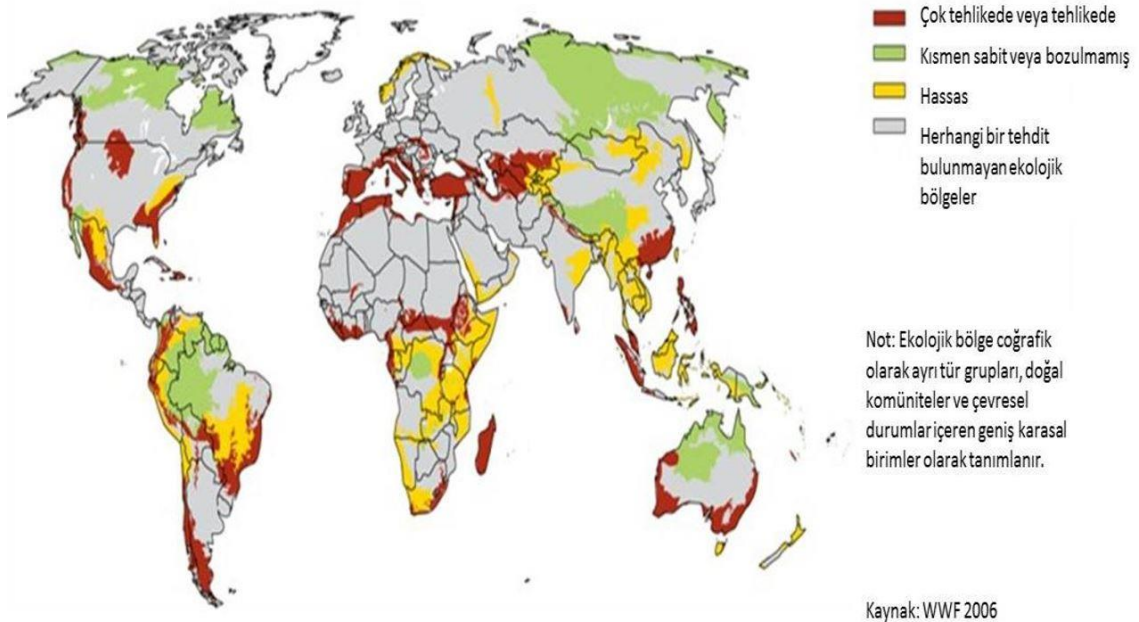
İnsan merkezci etik ahlakın yalnızca insana özgü olduğunu savunmaktadır. Yani bu düşünceye göre doğal dünyaya karşı direkt olarak bir sorumluluk sahibi olmadığımızı savunmaktadır. İnsan merkezli etiğe göre şu an var olmayan insanlara karşı da sorumluluklarımızın olduğunu kapsamaktadır (Des Jardins, 2006; Bozkurt, 2010).

İnsanmerkezli olmayan etik ise insanmerkezli olan etiğin tam tersine bitkiler ve hayvanlar içinde etik ve ahlaki kurallar olduğunu savunmaktadır (Bozkurt, 2010).

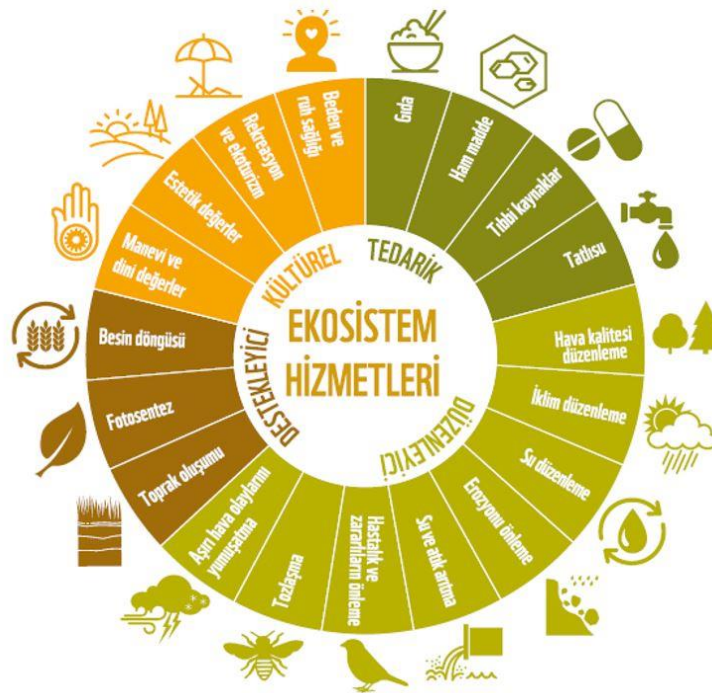
Dünya Üzerinde Biyolojik Çeşitlilik Tehlikesi

Gezegennemizde mevcut olan 14 boyumdan yarısından çoğunun %20 ile %50 arasında tarım arazilerine çevrilmiştir (Olson vd., 2001). Önemli bir biyoçeşitliliğe sahip tropik bölgeler yaklaşık 1950 yılından beri insan ihtiyaçlarının kullanımı için değiştirilmektedir (Finlayson & D'Cruz, 2005). Hayvan yerleşimlerinin çoğunlukta olduğu yerlerin tecrit edilmesi, sel baskınları ve göç yollarının yok edilmesi ve yeryüzünde bulunan nehirlerin %60'lık bir kısmının parçalanmış olması biyolojik çeşitlilikte azalmaya sebep olmuştur. Kıtasal ekosistem durumu Şekil 1.'de gösterilmiştir.

Karasal ekolojik bölgelerin durumu

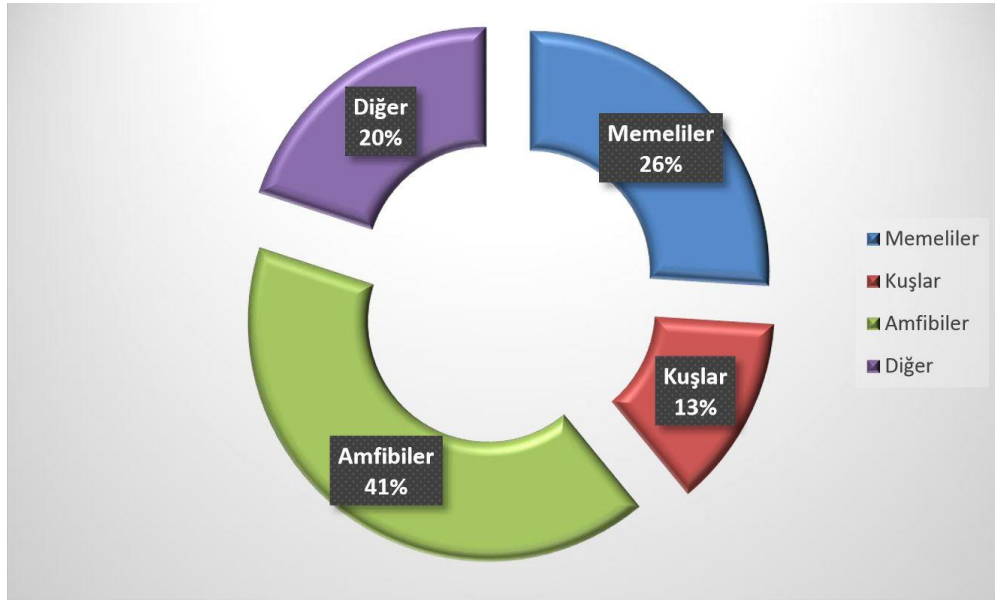

Şekil 1. Karasal ekolojik bölgelerin durumu (WWF, 2006).

Şekil 2. Korunan alanların ekosistem hizmetleri (WWF, 2018).

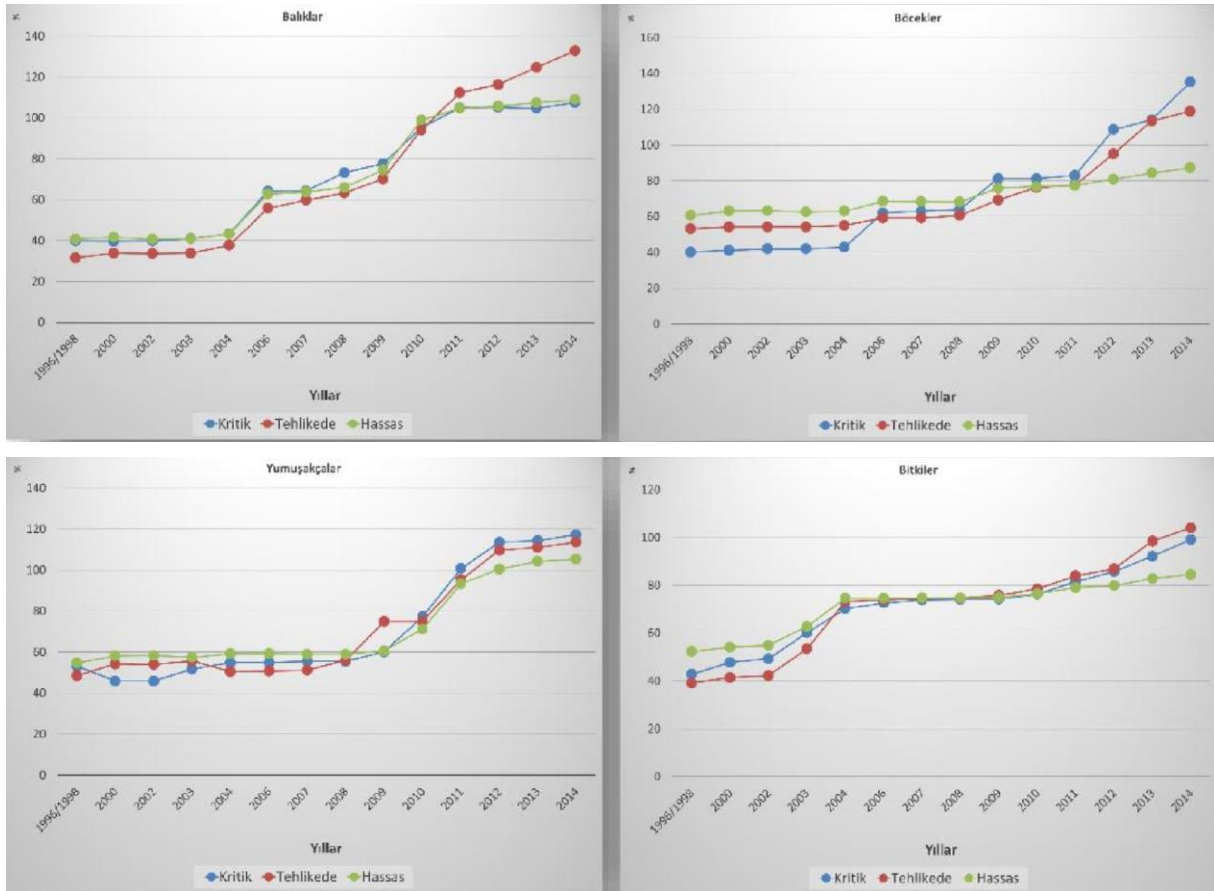
Korunan alanlar tüm insanlığı ilgilendiren çabalar içermektedir. Sahip olunan değerler geçmiş ve gelecekteki herkes için değerlidir (Gül, 2005). Ekosistemin hasar görmesi birçok türü etkilemektedir. Yeryüzünde koruma statüsü tanımlanmış olan türler %10'unu geçmemektedir. Bu sebeple geri kalan türler yok olmak ile karşı karşıya kalmaktadır (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012-2014).

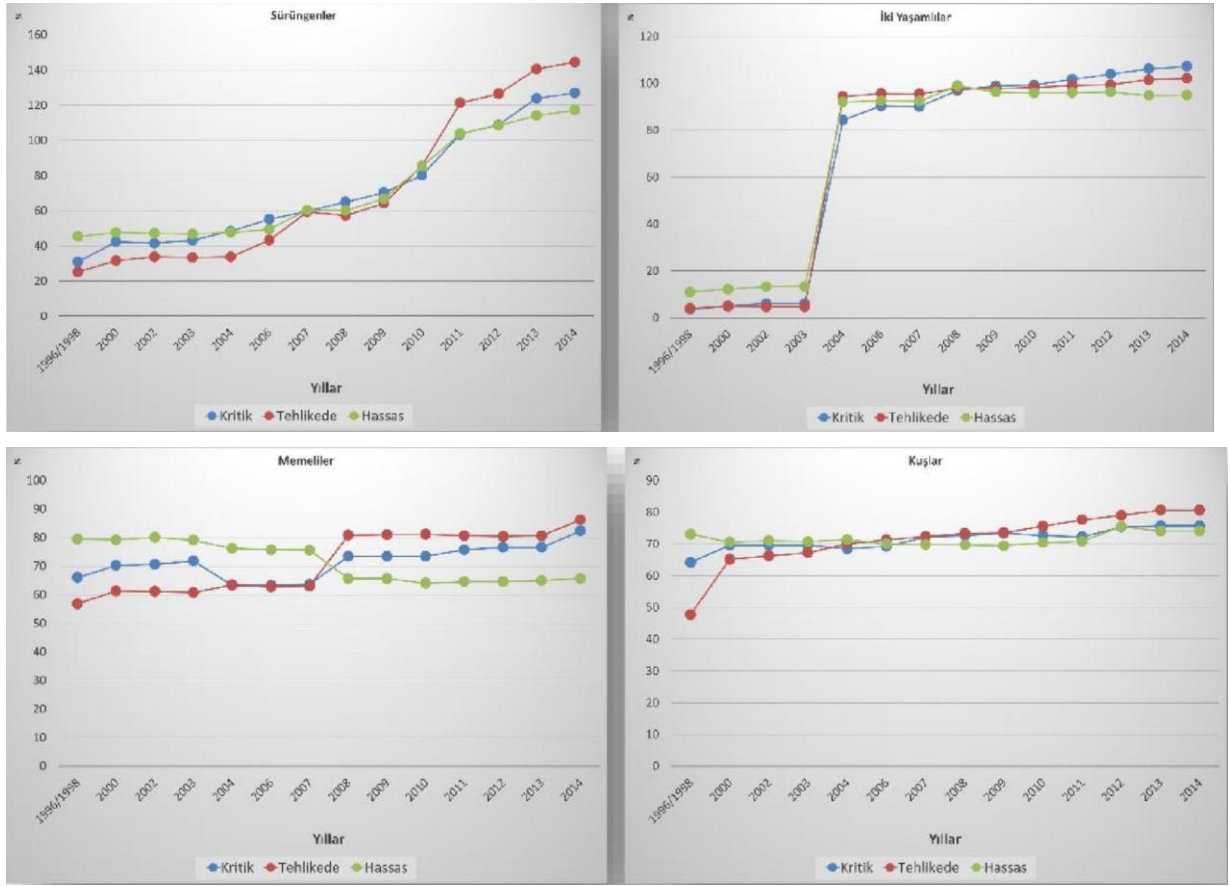

Şekil 3. IUCN 2014 verilerine göre omurgalı hayvanlara ait taksonların tehdit yüzdeleri

Yukarıda verilen yüzdelerde Memeli hayvanların %26'sı, Kuşların %13'ü ve Amfibilerin %41'i yok olma tehlikesinin olduğu görülmektedir (IUCN, 2015; Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012-2014) (Şekil 3).

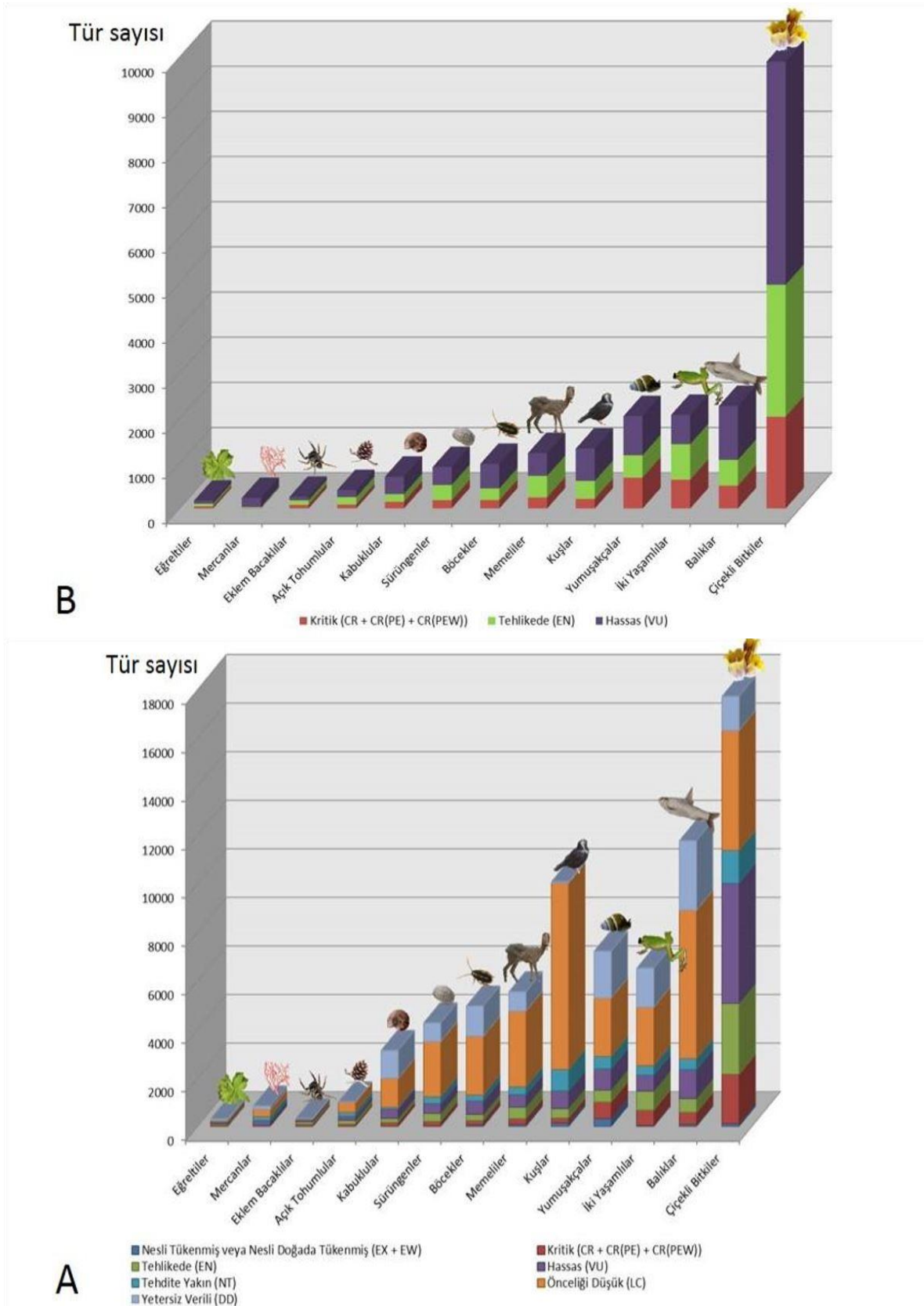
Eğer koruma tedbirleri alınmaz ise nesli tükenmekte olan ve tükenmiş türlerin sayısı hızlı bir şekilde artacaktır. Yıllara göre tehlikede olan hassas türler için yüzdeleri Şekil 4'te verilmiştir.

Şekil 4. Türlerin taksonomik tehlike durumları (IUCN, 2015).

Şekil 5'te Taksonomi gruplarının özetleri verilmiştir. Bu şekilde hassas grupta (VU) bulunan canlı grupları diğerlerine göre daha fazla olup bunu tehlikede (EN) statüsü takip etmektedir. Önceliği düşük (LC) statüsündeki canlı gruplarının da çok olduğu göze çarpsa da en iyimser şekilde iki grafiğin (Şekil 5a ve Şekil 5b) entegrasyonu, gelecek yıllarda bu grupta bulunan canlı sayısının artacağı öngörülmektedir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012-2014).

Şekil 5a ve 5b. Taksonomi gruplarının özetleri. a. IUCN kırmızı liste kategorilerinin tümünü içermektedir. b. Tehdit içindeki grupları (CR, EN ve VU) içermektedir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012-2014).

Çizelge 1. Ana baskıların biyoçeşitlilik üzerindeki sonuçları ve ekosistem hizmetleri ve insanoğlu üzerindeki etkileri (Binyıl ekosistem değerlendirme raporu, 2005’den uyarlanmış ve Global Environment Outlook 3, 2007’den alınmıştır).

Baskılar	Biyoçeşitliliğe etkileri	Ekosistem hizmetleri ve insan refahı için potansiyel çıkarımlar	Örnekler
Habitat Koruma	- Doğal habitatda azalma - Tür kompozisyonunda homojenlik - Alan parçalanması - Toprak bozulması	- Artan tarımsal üretim - Su potansiyelindeki kayıp - Balıkçılıkta azalma - Kıyı korunmasında azalma - Geleneksel bilgi kaybı	1990 – 1997 yılları arasında tropik nemli ormanların yıllık yaklaşık 6 milyon hektarı kaybolmuştur. Ormanların tahribatı bölgeden bölgeye farklılıklar göstermiş olup başta Güneydoğu Asya olmak üzere Afrika ve Latin Amerika’da en yüksek oranda ormansızlaşma meydana gelmiştir. Buna ek olarak ormanların yaklaşık 2 milyon hektarı her yıl görünür bir biçimde parçalanmıştır (Achard ve ark., 2002).
İstilacı Yabancı Türler	- Doğal türlerle rekabet veya avlama - Ekosistem işlevinde değişim - Yok olma - Homojenlik - Genetik kirlilik	- Geleneksel olarak elde edilen kaynakların kaybı - Potansiyel yararlı türlerin kaybı - Gıda üretiminde kayıplar - Tarım, ormancılık, balıkçılık, su yönetimi ve insan sağlığında artan maliyet - Su taşınacılığında bozulma	1982 yılında Ktenofor türü (<i>Acanemopsis leidy</i>) yanlışlıkla gemilerle Amerika kıyılarından taşınmış ve bütün Karadeniz deniz ekosisteminde baskın hale gelip doğal balık türleri ile besin için rekabete girmiştir. Sonuç olarak 26 ticari balık türünün yok olmasına neden olmuştur (Shiganova ve Vadim, 2002).
Aşırı Tüketim	- Yok olma veya popülasyonlarda azalma - Kaynak tüketimi sonrası yabancı türlerin girmesi - Homojenlik ve ekosistem işlevindeki değişiklik	- Elde edilebilir kaynaklarda azalma - Gelir potansiyelinde azalma - Çevresel riskte artma (azalan direnç) - Hayvanlardan insanlara hastalık yayılması	Yıllık yaklaşık 1 – 3.4 milyon ton vahşi hayvan eti Kongo Körfezinden alınmıştır. Bu miktar tahmini gereken miktarın 6 katıdır. Vahşi hayvan eti ticareti büyük ama çoğu zaman bu kaynağa bağımlı ulusal ekonomilerde görünmeyen bir kaynaktır. Cote d’Ivoire’deki bu ticaretin tahmini maliyeti 150 milyon dolar/yıl olup Gayrisafi milli hasılanın % 1.4’ ünü oluşturmaktadır (POST, 2005)
İklim Değişikliği	- Yok olma - Tür aralığının genişlemesi veya küçülmesi - Tür kompozisyonu ve ilişkilerinde değişiklikler	- Kaynak erişiminde değişiklik - Hastalıkların farklı alanlara yayılması - Korunan alanların özelliklerinde değişim - Ekosistem direncinde değişim	Kutup ve deniz ekosistemleri iklim değişikliklerine çok hassastır çünkü sıcaklıktaki küçük bir artış pek çok türün bağımlı olduğu deniz buzullarının kalınlığına ve miktarına bağlıdır. Sub-arktik çevrelerde yaşayan yerli nüfusun geçim kaynağı olan deniz memelilerinin yaşamı tehdit altına girmektedir çünkü deniz kaynaklarının tüketimi direk olarak deniz buzullarının mevsimselliği ile ilişkilidir (Smetocek ve Nicol, 2005).
Kirlilik	- Yüksek ölüm oranı - Besin yüklemesi - Asidifikasyon	- Hizmet direncinde azalma - Hizmetlerin üretiminde azalma - Mercan ve bataklıklardaki parçalanma ile kıyı korunmasında kayıplar - Otrofikasyon, oksijensiz su kütleleri sonucu balıkçılıkta kayıplar	25 Avrupa Birliği ülkesinin % 90’dan fazla karasal alan kritik değerden daha fazla miktarda nitrojen kirliliğinden etkilenmektedir. Bu durum ötrofikasyonu tetikleyip alg popülasyonunda patlamaya ve sonuç olarak biyoçeşitlilik, balıkçılık ve sucul kültür üzerinde negatif etkiye neden olmaktadır (De Jonge ve ark., 2002).

3. Sonuç ve Öneriler

Biyolojik çeşitliliğin korunmakta olan mevcut alanlarda ve bu alanların dışında her yerde varoluşunu ve durumunun takip edilmesi, ulusal politikaların daha da geliştirilmesi, geçmiş ve güncel veriler değerlendirilip gelecek için daha iyi bir yol izlenmesine katkı sağlayacaktır. Bu çalışmalardan elde edilecek sonuçlar biyolojik çeşitliliği korunması için rehber olacaktır. Ülke genelinde ortak bir çalışma ile gelecek nesillere doğa koruma konusunda destek sağlanabilecektir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012-2014).

Bu çalışmada doğal alanları koruma, biyolojik çeşitliliği koruma ve etik sorunlar ile ilgili araştırma makaleleri incelenmiş ve çeşitli bulgular elde edilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda özellikle 'doğal alanları koruma' ve 'biyolojik çeşitliliği koruma' konularında yetersiz kalındığı ve kimi zaman sınıf ayrılığının ortaya çıktığı açıkça görülmektedir. Pek çok koruma alanı artan nüfus, kontrolsüz göç, çarpık kentleşme, maden alanları, sanayileşme ve gelişen turizm ve teknolojileri ile tehdit altında kalmıştır. Bunlar göz önünde bulundurularak yapılan çalışmalar doğrudan ya da dolaylı yoldan korumaya yönelik olduğu görülmüştür. Ancak yapılan çalışmaların yetersiz olduğu ve daha fazla koruma çalışmasının yapılması ve koruma politikalarının oluşturulması gerekmektedir. Korunan alanlar için başta nüfus olmak üzere tüm faktörler değerlendirilmeli ve koruma amacına göre koruma çalışması belirlenmelidir. Bu faktörlerin göz önünde bulundurulmaması halinde bazı çok yönlü sorunlar ortaya çıkması söz konusu olabilecektir.

"İnsan" odaklı değil sadece "canlı" olarak düşünülerek hareket edilmeli ve her canlının korunması için daha geniş kapsamlı koruma projelerinin yürürlüğe girmesi gerekmektedir.

Teşekkür ve Bilgi Notu

Makalede ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Çalışmada etik kurul izni gerekmemiştir.

Kaynaklar

- Aruoba, Ç. (2005). Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'nin 11. Maddesi: Ekonomik Teşvikler. *Biyogüvenlik Protokolü ve Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'nde Teşvikler, Tartışma Toplantısı* (s. 39). Türkiye Çevre Vakfı Yayını.
- Aşar, H. (2017). İnsan-merkezcilik ,Canlı-merkezcilik ikileminde Biyoetik. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 74-76.
- Aydoğdu, A. & Öztürk, S. (2021). Ilgaz Dağları Milli Parkının Rekreatyonel Olanakları. *Rekreatyon Araştırma Kongresi*, s. 611-628. Kemer Antalya.
- Beket, S. (2018). *Doğa Koruma Alanlarının Peyzaj Mimarlığı Açısından İncelenmesi: Boraboy Gölü Tabiat Parkı Örneği*. Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Bozkurt, F. (2010). *Korunan Doğal Alanlarda Veri Toplamaya ve İzlemeye Yönelik Bir Araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı.
- Callicott, J. (1994). *Earth's insights. A survey of ecological ethics from the Mediterranean Basin to the Australian Outback*. University of California Press.
- Caner, G. (2007). *Ulusal ve uluslararası doğa koruma kriterleri ve Natura 2000*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Cebe, M. (2019). *Doğa Koruma ve Çevre Eğitimi Açısından Sulak Alanların İşlevi*. Fen Bilimleri Enstitüsü. Erzincan: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi.
- Çobanoğlu, N., Yıldız, M. & Ürker, O. (2009). Biyoetik ve Biyopolitikalar Objektifinden Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar(GDO). *Bilim ve Ütopya*, 55-60.
- Demirayak, F. (2002). Biyolojik Çeşitlilik-Doğa Koruma ve Sürdürülebilir Kalkınma, VİZYON 2023 Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Sürdürülebilir Kalkınma. *TUBİTAK*, (s. 17-30).

- Demirel, Ö. (2005). *Doğa Koruma ve Milli Parklar*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi,Orman Fakültesi.
- Des Jardins, J. (2006). *Çevre Etiği*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Erten, S. (2004). Uluslararası düzeyde yükselen bir değer olarak biyolojik çeşitlilik. *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8.
- Finlayson, C. M. & D'Cruz, R. (2005). *Inland Water Systems. In: Millennium Ecosystem Assessment. Volume 1. Conditions and Trends. Millennium Ecosystem Assessment: Strengthening Capacity to Manage Ecosystem Sustainably for Human Well-being*. Washington D.C.: World Resources Institute.
- Gordon, A., Simondson, D., White, M., Moilanen, A. & Bekessy, S.A. (2009). *Integrating Conservation Planning and Landuse Planning in Urban Landscapes. Landscape and Urban Planning*.
- Görgeç, O. (2018). Biyoçeşitliliğin korunması yaklaşımlarında etik sorunlar. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 144-146.
- Gül, A. (2005). Korunan doğal alanlarda planlama sorunları ve ekolojik yönetim planı önerisi, I. Çevre ve Ormancılık Şurası, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, (22-24, Mart, 2005), Doğa Koruma, Cilt:4, 1421-1429, Antalya.
- Gül, A. & Kurdoğlu, O. (2021). Discourse and Action Dimension of Nature Conservation Philosophy. Atila Gül and Mert Çakır (Eds.). *Architectural Sciences and Protection & Conservation & Preservation. (Mimarlık Bilimleri ve Koruma)*, 2021, Volume 1, 221-280. ISBN: 978-625-8061-45-1. Iksad Publications. <https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2021/12/ARCHITECTURAL-SCIENCES-AND-PROTECTION-CONSERVATION-PRESERVATION.pdf>
- Gül, A. & Metin, A.E. (2021). Legal and Administrative Current Situation and Problems of Protected Areas. Atila Gül and Mert Çakır (Eds.). *Architectural Sciences and Protection & Conservation & Preservation. (Mimarlık Bilimleri ve Koruma)*, 2021, Volume 1, 1-62. ISBN: 978-625-8061-45-1. Iksad Publications. <https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2021/12/ARCHITECTURAL-SCIENCES-AND-PROTECTION-CONSERVATION-PRESERVATION.pdf>
- Güvendiren, A.D., Erdoğan, E., Ekmen Nural, İ., Mercan Erdoğan, N. & Terzioğlu, E. (2013-2014). *Biyolojik Çeşitliliği İzleme ve Değerlendirme*. Biyolojik Çeşitlilik Daire Başkanlığı. Ankara: T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü.
- Hocaoğlu Bahadır, N. (2021). The europeanization of Turkey's nature protection and biodiversity policy. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10.
- Işık, K., Sümbül, H., Çıplak, B., Öz, M. & Erdoğan, A. (1998). Kocagöl ve Yakın Çevresinin Biyolojik Çeşitliliği ve Ekosistem İlişkileri. *Akdeniz Üniversitesi Biyolojik Çeşitlilik Araştırma, Geliştirme ve Uygulama Merkezi (AKBİYOM)* (s. 123). Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi. Antalya.
- IUCN. (2015). <http://www.iucn.org/what/biodiversity/about/>.
- Keleş, R., Hamamcı, C. & Çoban, A. (2009). Çevre Politikası. *İmge Kitabevi Yayınları*, 522.
- Kence, A. (1991). *"Biyolojik Çeşitlilik ve Kalkınma" Sürdürülebilir Kalkınma El Kitabı*. Türkiye Çevre Sorunları Vakfı.
- Koç, Y. & Soykan, A. (2020). Dünyada ve Türkiye'de doğa korumanın kuramsal temelleri. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 14.
- Kuçuradi, İ. (2011). Etik. *Ankara:Türkiye Felsefe Kurumu*, 195.
- Menteş, İ. (2001). *İlgaz Dağı Milli Parkı'nın Korunan Alan Olarak İrdelenmesi ve Yönetimi*. Fen Bilimleri Enstitüsü, Doctoral Thesis. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.

- Metin, A.E. & Gül, A. (2021). Eco-psychology Approach in Nature Conservation. Atila Gül and Mert Çakır (Eds.). Architectural Sciences and Protection & Conservation & Preservation. (Mimarlık Bilimleri ve Koruma), 2021, Volume:1, 281-302. ISBN: 978- 625-8061-45-1. Iksad Publication. <https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2021/12/ARCHITECTURAL-SCIENCES-AND-PROTECTION-CONSERVATION-PRESERVATION.pdf>
- Mutia, T. (2009). Biodiversity Conversation. 1-9.
- Olson, D. M., Dinerstein, E., Wikramanayake, E. D., Burgess, N. D., Powell, G. N., Underwood, E. C., Kassem, K. R. (2001). Terrestrial Ecoregions of the World: A New Map of Life on Earth. *BioScience*. 51 (11), 933-938.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı. (2012-2014). *Biyolojik Çeşitliliği İzleme ve Değerlendirme*. Ankara: Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Biyolojik Çeşitlilik Daire Başkanlığı.
- Özbay, S. (2008). *Doğa Koruma Alanlarında Planlama Çalışmaları ve Ayvalık Adaları Tabiat Parkı yönetimi Planı Önerisi*. İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Özçelik, R. (2006). Biyolojik çeşitliliği korumaya yönelik yapılan (planlama ve koruma) çalışmalar ve Türkiye ormancılığına yansımaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* , Cilt 7, Sayı 2, 23. 9-14.
- Ponting, C. (2000). *Dünyanın Yeşil Tarihi Çevre ve Büyük Uygarlıkların Çöküşü*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi.
- Putz, F. E., Blate, G. M., Redford, K. H., Fimbel, R. & Robinson, J. (2001). Tropical forest management and conservation of biodiversity: An Overview. *Conservation Biology*, 7-20.
- Puumalainen, J., Kennedy, P. & Folving, S. (2003). Monitoring foresty biodiversity:a european perspective with reference to teprate and boreal forest zone. *Journal of Environmental Management*, 5-14.
- Rosa, H. (2004). The bioethics of biodiversity. *Human Ecology Special Issue*, 161-175.
- Schmidt, P. & Peterson, M. (2009). Biodiversity conservation an indigenous land management in the era of self-determination. *Conservation Biology*.
- Selim, C., Sever Mutlu , S. & Selim, S. (2015). Kentsel alanlarda biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilirliği ve koruma yaklaşımları. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 8 (1), 38-45.
- Tilman, D. (2000). Causes consequences and ethics of biodiversity. *Nature*, 208-211.
- Uggla, Y. (2010). What is this thing called 'natural'?The nature-culture divide in climate change and biodiversity policy. *Journal of Political Ecology*, 79-91.
- Wittemyer, G., Elsen, P., Bean, W. T., Burton, C. O. & Brashares, J. S. (2008). Accelerated human population growth at protected area edges. *Science*, 123-126.
- Woodward, J., Eyre, M. & Luff, M. (2003). *Beetles (Coleoptera) on brownfield sites in England: An important conservation resource?. J. Insect Conserv.*
- WWF. (2006). *Living Planet Report*. Erişim tarihi: 10.06.2022. www.panda.org.
- WWF. (2018). (M. a. Living Planet Report. (2018). Aiming higher. Grooten, Prodüktör, & Switzerland) Erişim Tarihi: 15.06.2022, https://wwftr.awsassets.panda.org/downloads/lpr__2018_full_report.pdf.
- Yıldız, K., Sipahioğlu, Ş. & Yılmaz, M. (2005). *Çevre Bilimi*.
- Yıldız, M. (2016). *Doğa Koruma ve Ormancılıkta Kamudaki Karar Vericilerin Çevre Etiği Algısının Uygulamalı Etik Açısından Değerlendirilmesi*. Sosyal Bilimler Entitüsü, Ankara Üniversitesi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

- Yücel, M. & Babuş, D. (2005). Doğa korumanın tarihçesi ve Türkiye'deki gelişmeler. *Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü DOA Dergisi (11)*, 151-175.
- Yücel, M., Altunkasa, F., Güçray, S., Uslu, C., & Say, N. P. (2006). Adana'da Çevre Duyarlılığı Düzeyinin ve Geliştirme Olanaklarının Araştırılması. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 19*, 217-228. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akdenizfderg/issue/1577/19559>.

Ethical Approaches to Biodiversity in Nature Conservation

Summary

Nature, which has provided a living space for people for centuries and meets their needs, is in danger for various reasons and loses its influence. With the change in people's habitual living styles and habits from the past, the rate of use of nature increases as time goes by, which creates great harm to nature. The increase in climate change over time and unconsciousness It is inevitable that biodiversity will decrease and living species will be in danger of extinction with the effect of human activities. This unconscious use has been going on since the past and carries the subject of nature protection until today (Yücel et al., 2006; Cebe, 2019).

The biggest goal of people throughout their lives is to provide the resources they need for the continuation of their lives from the ecosystem they are in. For this reason, they interfere with natural life, but they do not take into account that the ecosystem cannot meet these demands (Ponting, 2000; Beket, 2018).

With the deterioration of the stability in natural areas, return and recovery can be quite burdensome. For this reason, many conservation plans and methods have been developed to protect natural areas and ensure their sustainability. The internationally accepted one among these plans is the Protection Area systems (Aydoğdu & Öztürk, 2021; Gül & Metin, 2021).

Conservation of biological diversity in habitats is the main purpose of protected areas. In addition to this, scientific studies, education of people on these issues, protection of natural landscapes, protection and sustainability of wildlife, and similar objectives are also included (Gül, 2005; Gül & Metin, 2021). Biodiversity has a great and vital impact and importance on human life in the long run, but the necessary importance is not given. Biodiversity has a very important place in EU policies (Hocaoğlu Bahadır, 2021). It is difficult to disturb the natural balance in areas rich in biodiversity. Ecosystems that are productive in terms of species are more balanced and easier to regenerate than those that are less (Yıldız, Sipahioğlu, & Yılmaz, 2005). In a broad scope, nature protection can be defined as protecting the elements of nature that are thought to be protected by considering certain criteria of plant and animal existence in nature for human life and health (Yücel & Babuş, 2005).

In the current period, with the presence of developing technology, our percentage of benefiting from nature is increasing. These interventions, which are made or are being made with the developing technology, unplanned urbanization, securitization, increasing population, the destruction of forest areas, and the destruction of wetlands, affect human life in a bad way. This negative situation in nature, Unfortunately, cannot be prevented by developing technology and its self-renewal is not sufficient. In this case, where the natural balance is damaged, the living spaces of people and other living things are negatively affected and damaged due to excessive misuse. In the 1960s and 1970s, awareness of nature conservation emerged throughout the world to use and take precautions (Yücel & Babuş, 2005; Caner, 2007).

Natural disasters unavoidably destroy biodiversity with human factors. The most important factor in the principles of nature protection is to ensure the protection of biological diversity. The other factor is to preserve the continuity of the protected biodiversity (Özbay, 2008).

Biodiversity is a totalitarian part of genes, species, ecosystems, and ecological events in a particular region. The diversity of ecosystems, species, and genetic and ecological processes is covered within this concept (Işık, Sümbül, Çıplak, Öz, & Erdoğan, 1998). Thanks to the large number of ecosystems in the world, affects the biological diversity of the areas we live in. This is necessary for human life and brings with it a lot of natural services. Changes in the population or genes also affect the people who are a part of this ecosystem. If these conditions are not taken into account, the products and services provided by biodiversity will disappear and affect everyone equally (Güvendiren et al., 2013-2014). Protected areas play an important role in protecting biodiversity and ensuring its sustainability. For this reason, protected areas are established in many parts of the world (Putz et al., 2001; Özçelik, 2006).

It was concluded that the reduction of biological diversity could be prevented by an agreed international effort, and many global conventions, including the Convention on Biological Diversity, were signed at the Earth Summit in Rio de Janeiro in 1992, in which Turkey is also a member (Özbay, 2008). 156 states have undertaken that they will use biological resources by paying attention to their sustainability, that they will ensure the protection of all biological life within the borders of the country and that they will equally share the benefits obtained from this for the future.

The biodiversity convention is based on the concepts of stable and continuous development to meet only the needs of today, taking into account the needs of future generations for natural resources (Demirayak, 2002). This declaration, which has an important place in the global arena, has a very important place in terms of fighting poverty, development privilege and the necessity of providing development aid due to the common responsibility of leading countries with universal environmental problems. This declaration is a political document in terms of considering public participation and combining it with other policies (Demirayak, 2002). One of the most obvious reasons for preserving biological diversity is the ethical inevitability of the issue. This situation is the base of philosophical, cultural, and religious thoughts (Selim et al., 2015). When we think about biological ethics with life-centered approaches, it is thought that the "protection of biodiversity" approaches, which should aim to protect all the creatures in the world, also have a place in bioethics discussions. "Biocentrism, in general, refers to the ethic of respect for life and focuses on all living things, including plants, microbes, and animals; Like anthropocentrism, only humans or higher animals that can suffer and have desired are not at the center of ethics" (Aşar, 2017). Every living thing in the world deserves respect as ecosystem rights have the right (Mutia, 2009). Biodiversity conservation approaches have revealed many ethical problems within the scope of bioethics. While dealing with biological diversity, it has been seen that it is only classified among certain species. However, the issue of biodiversity must cover all existing living things (Rosa, 2004; Görgeç, 2018). All living things on the planet have effects on the ecosystem that cannot be ignored. Climate, soil composition, and type should be added to the list of those that affect the functioning of the ecosystem mechanism, under the name of "diversity" (Tilman, 2000; Görgeç, 2018).

Nature conservation is always on the agenda in the USA and Europe. It is known that nature protection started with Yellowstone National Park in the United States in 1872. When it is called "Yellowstone Type Conservation", it advocates sending the indigenous people living in the protected areas from these areas. At the last point reached, it has been accepted to carry out conservation works without sending the local people from the protection zone (Koç & Soykan, 2020). This issue is another ethical problem in biodiversity conservation approaches, which is important enough to bring about human rights discussions. For some time, emphasis has been placed on the creation of "protected zones" for the protection of biodiversity. This idea of "natural nature" or wilderness as a place devoid of human beings has resulted in the removal of "indigenous peoples who inhabit about 85% of Earth's protected areas" (Schmidt & Peterson, 2009). When the idea that "cultural diversity is a reflection of biological diversity" (Callicott, 1994; Görgeç, 2018) is accepted, such an application of biodiversity conservation approaches can be seen as a paradox besides some ethical problems. As a result, human existence, which is also a part of biodiversity, is differentiating by creating concepts such as alien, invasive, non-native, or non-naturally occurring species from a dualism perspective, which is far from a biocentric understanding, only cares for vertebrates, and separates existence as natural and unnatural. It is seen that biodiversity conservation approaches, which adopt practices for indigenous peoples living in this region, with the understanding of creating remote, natural areas, are itself an ethical problem (Uggla, 2010).

There is a substantive difference between the "environment", which is defined as "external" to humans, and the "nature-home" conceptualizations of ecology, of which humans are also a part. This is a profound difference that corresponds to a difference given nature that transcends a difference of definition. An understanding of nature external to man, as the experience of the last two centuries clearly shows, allows all kinds of interventions in nature for the benefit of man, and gives legitimacy to these and similar attitudes. Ecology's understanding of nature, on the other hand, transforms the human-nature relationship from being a beneficial relationship into an ethical problem. At this point,

the definitions of ethics and morality come into play. Ethics and morality, which are two concepts that are constantly confused with each other, should not be confused with each other (Bozkurt, 2010). According to anthropocentric ethics, we also have responsibilities toward people who do not exist now (Des Jardins, 2006; Bozkurt, 2010). Non-human-centered ethics, on the contrary, argues that there are ethical and moral rules for plants and animals (Bozkurt, 2010).

Monitoring the existence and status of biological diversity in protected areas and everywhere outside of these areas will contribute to the further development of national policies. Past and current data will be evaluated and will contribute to a better path for the future. The results obtained from these studies will be good for preserving biological diversity. It will follow a path that will follow a path. It will provide support to future generations in nature protection with joint work across the country (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012-2014). Protected areas include efforts that concern all humanity. Values owned, past and future, are valuable for everyone (Gül, 2005). The damage to the ecosystem affects many species. The species whose conservation status is defined on earth do not exceed 10%. Therefore, the remaining species face extinction (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012-2014).

In this study, research articles on the conservation of natural areas, protection of biological diversity, and ethical problems were examined and various findings were obtained. Many conservation areas have remained in an area that is difficult to protect with increasing population, uncontrolled eye, irregular urbanization, mining areas, industrialization, and developing tourism technologies. All factors, especially the population, of the determined protection area should be evaluated when more conservation work is done and conservation policies are formed, and conservation work should be determined accordingly. It is thought that more comprehensive conservation projects should be put into effect for the protection of every living thing.

JOURNAL OF PROTECTED AREAS RESEARCH

